

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ»

Πολιτική Ιδεολογία και Φασιστικές Μειονοτικές Ομάδες: Ο Ρόλος της
Ψυχολογιοποίησης και της Απανθρωποποίησης στη Διαμειονοτική Σύγκρουση
Αντίπαλων Πολιτικών Ομάδων

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κατερίνα Λιόνα

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή

Προδρομίτης Γεράσιμος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Χρυσόχου Ξένια, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Χαντζή Αλεξάνδρα, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Κατερίνα Λιόνα, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλες και όλους που έδειξαν εμπιστοσύνη στην ερευνητική προσπάθεια και βοήθησαν στη δικτύωση και την επαφή με ανθρώπους και πολιτικούς χώρους. Σε όλες τις ομάδες, οργανώσεις, συλλογικότητες και ατομικότητες που άνοιξαν τις πόρτες τους και δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα με αξιοπρέπεια, ειλικρίνεια και συνέπεια.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στις καθηγήτριες Αλεξάνδρα Χατζή και Ξένια Χρυσοχόου που με τα πολύτιμα σχόλια και παραινέσεις τους συνέβαλαν στην τελική διαμόρφωση του ερευνητικού πονήματος. Ένα από καρδιάς ευχαριστώ στον επιβλέποντα καθηγητή, Γεράσιμο Προδρομίτη, που όλα τα χρόνια στέκεται δίπλα μου με αμέριστη στήριξη, επάρκεια και φροντίδα, ως ακαδημαϊκός και ως άνθρωπος.

Τέλος, ευχαριστώ ιδιαίτερωσ όλες/ους τις/τους φίλες/ους και συγγενείς που στάθηκαν υποστηρικτικά και με κατανόηση στα άγχη και τις πιέσεις όλης αυτής της προσπάθειας.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6
Abstract	7
Εισαγωγή.....	8
Δύο Κόσμοι σε Σύγκρουση	9
Η Φασιστική Ιδεολογία.....	9
Το Ελλαδικό Φασιστικό Φαινόμενο.....	11
Ο Αντιφασισμός ως Ηθική Ανάλυση και Πρακτική Δράση.....	13
Το Ελλαδικό Αντιφασιστικό Τοπίο.....	15
Η Συγκρουσιακή Κοινωνιοψυχολογική Πραγματικότητα: I.Δυναμικές της Διαμειονοτικής Σύγκρουσης.....	16
Η Συγκρουσιακή Κοινωνιοψυχολογική Πραγματικότητα: II.Το Αναπαραστασιακό Πλαίσιο της Σύγκρουσης.....	23
Πρακτικές Αντίστασης στη Φασιστική Πηγή	25
Ψυχολογιοποίηση: “Ο Ψυχολογικός Υπερκαθορισμός του Ιδεολογικού”.....	25
Απανθρωποποίηση: Η Αποστέρηση της Ανθρωπινότητας.....	27
Έρευνα & Υποθέσεις.....	30
Μεθοδολογία	32
Μέθοδος	32
Συμμετέχοντες/ουσες.....	32
Πειραματικός Σχεδιασμός & Διαδικασία.....	33
Πρώτη Φάση: Pre-test.....	33
Δεύτερη Φάση: Πειραματικός Χειρισμός.....	34
Τρίτη Φάση: Post-test.....	35
Διαμεσολαβητικές Μετρήσεις.....	36
Εξαρτημένες Μετρήσεις.....	36
Δημογραφικά Στοιχεία.....	39
Αποτελέσματα.....	40
Προκαταρκτικές Αναλύσεις.....	40
Έλεγχος Υπόθεσης I.....	40
Έλεγχος Υπόθεσης IIα.....	42
Έλεγχος Υπόθεσης IIβ.....	43
Έλεγχος Υπόθεσης IIIα.....	45
Έλεγχος Υπόθεσης IIIβ.....	46
Έλεγχος Υπόθεσης IVα.....	48

Έλεγχος Υπόθεσης IVβ.....	49
Συζήτηση.....	50
Περιορισμοί.....	62
Βιβλιογραφία.....	63
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία.....	63
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	67
Παράρτημα I.....	83
Παράρτημα II.....	86

Διαγράμματα & Πίνακες

Πίνακας 1.....	40
Διάγραμμα 1.....	43
Διάγραμμα 2.....	44
Διάγραμμα 3.....	47
Διάγραμμα 4.....	48
Διάγραμμα 5.....	50

Περίληψη

Η έρευνα εξετάζει το συγκρουσιακό πλαίσιο αντίπαλων πολιτικών μειονοτήτων. Κατασκευάζοντας μια πειραματική μικρογραφία της διαμεινονοτικής σύγκρουσης, εγχειρηματοποιήθηκαν το Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης και το Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης μιας κατασκευασμένης φασιστικής μειονότητας. Εξετάστηκαν οι κοινωνιοψυχολογικοί μηχανισμοί της Ψυχολογιοποίησης και της Απανθρωποποίησης σε μέλη αντιφασιστικών οργανώσεων και μη οργανωμένους πολίτες ($N = 311$), εντός μοντελοποιημένων σχέσεων διπλά ρυθμιζόμενων διαμεσολαβήσεων και ρυθμιζόμενων σειριακών διαμεσολαβήσεων. Διερευνήθηκε πειραματικά αν, σε ένα ιδεολογικά συγκρουσιακό πλαίσιο, επαρκεί η πολιτική ταυτότητα και η πολιτική αντιπαράθεση για την κοινωνικοπολιτική ακτιβιστική δράση της αντιφασιστικής μειονότητας ή επιστρατεύονται κοινωνιοψυχολογικές πρακτικές υποβάθμισης του φασιστικού αντιπάλου και ριζοσπαστικοποίησης της κοινωνικής σύγκρουσης. Επιβεβαιώθηκε ο διαμεσολαβητικός ρόλος της Ψυχολογιοποίησης και της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης στην εμφάνιση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων, της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης στην εμφάνιση Αντισυστημικών Αξιολογήσεων καθώς και η σειριακή διαμεσολάβηση Ψυχολογιοποίησης, Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης και Αντισυστημικών Αξιολογήσεων στην εμφάνιση Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων. Εξετάζοντας δύο κοινωνιοψυχολογικές πρακτικές, επενδυμένες με αρνητικό κυρίως πρόσημο, στην περίπτωση μιας μειονότητας με φασιστικές ιδέες, συμπεραίνεται πως για τους κοινωνικούς δράστες, οι κοινωνιοψυχολογικοί μηχανισμοί λειτουργούν ως εργαλεία που επιστρατεύονται εξίσου και αυθόρμητα, όχι μόνο έναντι πειραματικά τεκμηριωμένων προοδευτικών μειονοτήτων αλλά και ως αντίσταση στο συντηρητισμό φασιστικών μειονοτήτων, αποδεδειγμένες από επιστημολογικές διακρίσεις καλών και κακών πρακτικών. Συνεπώς, οι διαδικασίες πολιτική αντιπαράθεσης, επιρροής και ριζοσπαστικοποίησης εξετάζονται αποδεδειγμένες από ντετερμινιστικά πλαίσια όξυνσης της βίας, επανεστιάζοντας στο ρόλο των κοινωνικών αναπαραστάσεων για την πρόσληψη του πολιτικού αντιπάλου και την ενίσχυση της ριζοσπαστικοποιημένης ακτιβιστικής δράσης.

Λέξεις-Κλειδιά: Ψυχολογιοποίηση, Απανθρωποποίηση, Μειονοτική Επιρροή, Φασισμός, Αντιναζιστικός Ακτιβισμός

Political Ideology and Fascist Minority Groups: The Role of Psychologization and Dehumanization in Interminority Conflict of Rival Political Groups

Katerina Liona

Abstract

The research examines the conflictual milieu of adversary political minorities. By constructing an experimental miniature of the inter-minority conflict, the Level of Radicalization and the Rate of Social Support of a constructed fascist minority were experimentally conceptualized. Sociopsychological mechanisms of Psychologization and Dehumanization were examined in both members of anti-fascist organizations and unorganized citizens (N = 311), within modeled relations of moderated moderated mediation and moderated serial mediation. It was experimentally investigated whether, in an ideologically conflictual context, political identity and political confrontation are sufficient for the socio-political activist action of the anti-fascist minority or sociopsychological practices of degrading the fascist opponent and radicalization of social conflict are being employed. The mediating role of Psychologization and Animalistic Dehumanization in the emergence of Anti-Nazi Activist Intentions, of Animalistic Dehumanization in the emergence of Anti-Systemic Evaluations as well as the serial mediation of Psychologization, Animalistic Dehumanization and Anti-Systemic Evaluations in the emergence of Anti-Nazi Radical Intentions were confirmed. Examining two sociopsychological practices, invested with a mainly negative sign, in the case of a minority with fascist ideas, it is concluded that for social actors, sociopsychological mechanisms function as tools that are equally and spontaneously mobilized, not only against experimentally supported progressive minorities but also as an opposition to the conservatism of fascist minorities, freed from epistemological bias of good and bad practices. Therefore, the processes of political conflict, influence and radicalization are examined freed from deterministic contexts of escalation of violence, refocusing on the role of social representations in the perception of the political opponent and the intensification of radicalized activist action.

Keywords: Psychologization, Dehumanization, Minority Influence, Fascism, Antinazi Activism

Εισαγωγή

Η τελευταία δεκαετία αποτέλεσε περίοδο έντονων κοινωνικών και οικονομικών κρίσεων, συγκρουσιακών και εξεγερσιακών γεγονότων, αυστηροποίησης του ελέγχου και των κατασταλτικών πρακτικών (Dalakoglou & Vradis, 2011; Xenakis, 2013). Ιδιαίτερα η περίοδος οικονομικής λιτότητας και η κοινωνικοοικονομική κρίση που επέφερε, εντατικοποίησαν, μέσω την κατασκευής του κοινωνικά επικίνδυνου “Άλλου” (Τρουμπέτα, 2000), διχαστικές αφηγήσεις και στερεοτυπικές διακρίσεις, οι οποίες ουκ ολίγες φορές αρθρώθηκαν μέσω βίαιων πρακτικών (Cheliotis, 2013).

Ο κρατικός λόγος και η αναπαραγωγή του από τα ΜΜΕ στοχοποίησαν ως φορείς και στυλοβάτες προσλαμβανόμενων δεινών και οντολογικών απειλών μετανάστ(ρι)ες, μειονοτικές ομάδες και ταυτότητες, απεργούς, ακτιβιστ(ρι)ες, μέλη πολιτικών χώρων κ.α. (Dalakoglou, 2013). Η διάχυση ενός διχοτομικού κυρίαρχου λόγου σε μια κοινωνία όπως η ελλαδική, με ισχυρά θεμελιωμένη αίσθηση ομοιογενούς εθνική ταυτότητας πάνω στο τρίπτυχο πολιτισμικής και εθνικής ανωτερότητας, θρησκευτικής λατρείας και δεσμών αίματος (Βεντούρα, 2004; Karamanidou, 2016), διέδωσε τη συμβολική και φυσική βία με έντονα φυλετικοποιημένα και αντιμεταναστευτικά χαρακτηριστικά, μέσα από κινήσεις κατοίκων (Kandyliis & Kavoulakos, 2011), κρατικές αστυνομικές επιχειρήσεις (Cheliotis, ο.π.), αλλά και πλήθος δολοφονικών και βίαιων ενεργειών από μέλη και συμπαθούντες του μεγαλύτερου νεοναζιστικού κόμματος της νεότερης ελληνική ιστορίας, της Χρυσής Αυγής (Φίγγου, Μυλοπούλου & Μπιρμπίλη-Καραλέκα, 2013). Οι βίαιες πρακτικές έναντι μεταναστ(ρι)ών, κρατικές και παρακρατικές, νομιμοποιήθηκαν ως μεμονωμένα και ατυχή περιστατικά ή μη επαρκώς τεκμηριωμένες καταγγελίες (Christopoulos 2014; Paparantoleon 2014), ως μη ρατσιστικά επενδυμένη βία, αποδεσμεύοντας τους κρατικούς φορείς, την αστυνομία, το δικαστικό σώμα και μέλη της ελληνικής κοινωνίας από ρατσιστικές ιδεολογίες (Figgou & Condor, 2006), ως νομιμοποιημένη πρακτική αυτοάμυνας έναντι της υποτιθέμενης εγκληματικής μεταναστευτικής δράσης, εξορθολογικοποιώντας την αντιμεταναστευτική βία στη βάση της ανασφάλειας των πολιτών και της διασφάλισης της δημόσιας τάξης (Karamanidou, ο.π.). Σε αυτό το πλαίσιο αλληλεξάρτησης και αλληλοϋποστήριξης νεοναζιστικών οργανώσεων και κρατικών/υπερθεσμικών οργάνων, εντατικοποιήθηκαν οργανωμένες κινήσεις, ομάδες και κινήματα σε τοπικό

και εθνικό επίπεδο, που ήρθαν σε θεσμική, συμβολική και εξωθεσμική, βίαιη αντιπαράθεση με νεοναζιστικές οργανώσεις (Dalakoglou, ο.π.).

Οι κοινωνικές και πολιτικές δυναμικές που επέτρεψαν τη μεταπήδηση από τη σταδιακή συντηρητικοποίηση της ελλαδικής κοινωνίας και την εγκόλπωση του φασισμού στο θεσμικό τόξο, στη δικονομική και κοινωνική καταδίκη του φασισμού αποτελούν ένα πεδίο που κυοφορεί ερωτήματα και απαντήσεις σε ένα ευρύ φάσμα επιπέδων, πολιτικών, κοινωνικών και ερευνητικών. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι μια πειραματική ματιά στη δυναμική αντιπαράθεση μεταξύ αντιφασιστικών και φασιστικών ομάδων. Εγχειριματοποιώντας τη φασιστική απειλή ως προς την ιδεολογική και πρακτική έκφραση της καθώς και την απήχηση της, εξετάζεται η αξιοποίηση των κοινωνιοψυχολογικών μηχανισμών της ψυχολογιοποίησης και της απανθρωποποίησης ως διαμεσολαβητικά εργαλεία εντατικοποίησης της αντιθεσμικής κριτικής και της ριζοσπαστικοποιημένης αντίδρασης στις φασιστικές ομάδες.

Δύο Κόσμοι σε Σύγκρουση

Η ιδεολογία ως φιλοσοφικό ερώτημα, εργαλείο κατανόησης της πραγματικότητας και αντικείμενο μελέτης έχει απασχολήσει πλήθος στοχαστών και έχει λάβει πληθώρα ερμηνειών. Είτε ως παραμορφωτικό εργαλείο και «ψευδής συνείδηση» εξορθολογισμού της κοινωνικής ανισότητας (Elster, 1982; Freedon, 1996; Heywood, 2003; Knight, 2006), ως πλουραλιστικό απότοκο κοινωνικών ομάδων με κοινές εμπειρίες (Manheim, [1929] 1997) ή πρακτική αντιπρόταση στην υπάρχουσα δομή των κοινωνικών σχέσεων (Bauman, 1999), είτε ως αντικείμενο μέτρησης και γραμμικής αναπαράστασης με χωρική εννοιολόγηση και ορθοκανονικές απεικονίσεις (Carmines & D'Amico, 2015; Carmines et al., 2012; Heywood, ο.π.; Jost et al., 2003; Knight, ο.π.), οι απόπειρες ορισμού της ιδεολογίας αποτελούν ένα πεδίο συνεχούς επαναπροσδιορισμού και αντιπαράθεσης. Κάθε απόπειρα εννοιολογικής ή χωρικής περιχαράκωσης της φωτίζει επιμέρους πτυχές και επισκιάζει άλλες. Για εμάς, η ιδεολογία αποτελεί μια κοινή αξιακή γλώσσα θεωρητικού, πρακτικού και θυμικού χαρακτήρα για την ανάγνωση του κοινωνικού και πολιτικού πεδίου, την επικοινωνία και αντιπαράθεση κοινωνικών δραστών και την διατύπωση επιμέρους φαντασιακών και πρακτικών θεσμίσεων και οραμάτων.

Η Φασιστική Ιδεολογία. Μια πρώτη ματιά στη θεωρητική συζήτηση και βιβλιογραφική ανασκόπηση γύρω από το φασισμό καθιστά σαφές ότι αποτελεί ένα κοινωνικοπολιτικά και πολιτισμικά ευπροσάρμοστο και ευμετάβλητο φαινόμενο.

Κομματικοί σχηματισμοί όπως το Front National, η Χρυσή Αυγή, το Lega Nord αλλά και οργανώσεις ή ομάδες όπως η Combat 18, το DPNI, το Nacionalni stroj είναι μόνο ελάχιστα παραδείγματα που καταδεικνύουν πως ο φασισμός δεν αποτελεί ένα νεκρό φαινόμενο της ναζιστικής Γερμανίας ή της φασιστικής Ιταλίας (Charalambous, 2015). Αντίθετα, η Ευρώπη του 21ου αιώνα έχει έρθει πρόσωπο με πρόσωπο με ακροδεξιά, μετά-φασιστικά μορφώματα νοσταλγίας μιας εθνο-ρατσιστικής ιδεολογίας (Blinkhorn, 2000). Ακριβώς όπως ο φοίνικας αναγεννάται από τις στάχτες του, η φασιστική ιδεολογία επανέρχεται διαρκώς μεταλλασσόμενη, ενσωματώνοντας νέες δυναμικές του ιδεολογικά εξορθολογισμένου και οργανωμένου μίσους (Griffin, 2008).

Ήδη από τη δεκαετία του '60, ο Nolte (1969) ανέδειξε τον αφοριστικό χαρακτήρα του φασισμού μέσα από τον αντι-μαρξισμό και αντι-φιλελευθερισμό, την παραστρατιωτική οργάνωση και προσήλωση στον Führer, την τάση για συντηρητισμό και ολοκληρωτισμό. Ωστόσο, κατά τη δεκαετία του '90 η μελέτη του φασισμού επανέρχεται με τους Roger Griffin και Roger Eatwell, αντίστοιχα (Eatwell, 2009).

Ο Griffin (1991) εισάγει την έννοια του Γενικού Φασισμού (Generic Fascism), επικεντρωμένη στην ιδέα της “παλιγγενεσίας” (paligenesis). Θεωρεί πως ο «μυθικός πυρήνας του φασισμού στις διάφορες παραλλαγές του είναι μια παλιγενετική μορφή του λαϊκιστικού υπερ-εθνικισμού» (σελ. 34). Το παλιγενετικό στοιχείο τονίζει την μετάβαση από την υπάρχουσα εθνική παρακμή σε μία νέα πολιτιστική και πολιτική υπερ-εθνική τάξη. Η λαϊκιστική πτυχή αντικατοπτρίζεται στις φυσικές και πνευματικές ελίτ, τη λατρεία του ηγέτη και τη lebon-ική αντιμετώπισης του λαού (Le Bon, [1895] 1996) με όρους υπνωτισμένης μάζας¹. Όπως επισημαίνει, «η φασιστική φαντασία του οργανικού, ηρωικού έθνους όσο και η αρχετυπική εικόνα της αναγέννησης (..) συνδυάζονται με τον φασισμό ώστε να δημιουργήσουν μια ουτοπική μορφή πολιτικής, στην οποία η αρχή της πραγματικότητας παραμελείται συνεχώς από τη μυθική επιταγή» (Griffin, 2003).

Ο Eatwell (1996) επικεντρώθηκε, από την άλλη, στο Φασιστικό Ελάχιστο (Fascist Minimum), θεωρώντας το φασισμό ως «Μια ιδεολογία που προσπαθεί να σφυρηλατήσει την κοινωνική αναγέννηση βασισμένη σε μια ολιστική - εθνική

---

¹ ενδεικτικά ο Goebbels περιέγραφε το γερμανικό λαό ως απληστες, ανόητες μάζες

ριζοσπαστική Τρίτη Δύναμη² αν και στην πράξη ο φασισμός τείνει να τονίζει το σιλ, ειδικά τη δράση και τον χαρισματικό ηγέτη, περισσότερο από ένα λεπτομερές πρόγραμμα, και να εμπλέκεται σε μια μανιχαϊστική δαιμονοποίηση των εχθρών του» (σ. 12). Μετέπειτα, ωστόσο, επέκτεινε το Φασιστικό Ελάχιστο, προσθέτοντας την έννοια μιας διαχρονικά και συγχρονικά Φασιστικής Μήτρας/Μάτριξ (Fascist Matrix) (Eatwell, 2009). Το «Μάτριξ» εμπερικλείει ερμηνείες που δίνει η φασιστική σκέψη στο νέο άνθρωπο, ο οποίος συμπυκνώνει τον αρρενωπό στρατιωτικό άντρα, τη γυναίκα ως μητέρα - τροφό του αρσενικού λαού και το μαζικό άνθρωπο, στο έθνος, στοιχειοθετημένο σε αρχέγονες πίστεις, μύθους για το völkisch και αντιλήψεις περί φυλετικών διαιρέσεων και ιεραρχίας, και στο ολοκληρωτικό κράτος, με προσωποκεντρική κορπορατική διοίκηση, αυτό που ο Valois (1924) ορίζει ως ευήμερον έθνος υπό την κυριαρχία του ηγέτη (Heywood, ο.π.; Eatwell, 1996). Για τον Eatwell (ο.π.), το Φασιστικό Μάτριξ εστιάζει στη «δημιουργία μιας νέας ελίτ ανδρών, που θα σφυρηλατούσε ένα ολιστικό έθνος και θα οικοδομούσε ένα νέο κράτος Τρίτης Δύναμης» (σ.3).

Το Ελλαδικό Φασιστικό Φαινόμενο. Παρότι ο φασισμός από τη σκοπιά της Συγκρουσιακής Πολιτικής πλαισιώνει αντικινήματα παρά κινήματα (Σερντεδάκις, 2008; Σεφεριάδης, 2006), εύκολα εντοπίζεται στο ελλαδικό ιστορικοκοινωνικό πεδίο τη διάκριση του Blinkhorn (ο.π.) μεταξύ φασιστικών καθεστώτων και κινήματων. Τα δικτατορικά καθεστώτα της 4ης Αυγούστου (1936) της 21ης Απριλίου (1967) αποτελούν, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και διαφοροποιήσεις τους, περιπτώσεις φασιστικών καθεστώτων. Ωστόσο, μετά την ανατροπή της δικτατορία της 21ης Απριλίου, η κοινωνική και καθεστωτική ήττα των συνταγματαρχών ώθησε ιδεολογικούς φορείς και υποστηρικτές του φασισμού σε διάσπαση ή αφάνεια. Ωστόσο, από τις αρχές του '90 ξεκινά η "Γκρουπυσκουλοποίηση" (Groupuscularisation) του φασιστικού/νεοναζιστικού χώρου στην Ελλάδα και φτάνει στην κορύφωση της στην περίοδο της κοινωνικοοικονομικής κρίσης. Από το 2010 και μετά έδρασαν, διασπάστηκαν ή περιθωριοποιήθηκαν πλήθος φασιστικών ομάδων, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, με γνωστότερες τις Combat 18 Hellas, Ανένταχτοι Μαϊάνδροι Εθνικιστές, ΛΕΠΕΝ, Απέλλα Ελλάς κ.α.

---

² Ως Τρίτη Δύναμη αποδίδεται ο αγγλικός όρος Third Way κατά τη μετάφραση του Βεργιώτη Β. στον Brecht ([1935] 2010)

Η πληθώρα αυτών των ομάδων και η αύξηση τους, με τις αφίξεις μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών, οδήγησε στη δημιουργία ομαδοποιήσεων με "Ριζωμική" (Rhizomic) και "Γκρουπουσκουλική" (Groupuscular) μορφή. Οι ομάδες είναι αριθμητικά αμελητέες, με μια βάση άτυπων υποστηρικτών με περιορισμένη δημόσια προβολή και δράση, κυρίως στον κυβερνοχώρο (Griffin, 2008), επικεντρωμένες στην απόρριψη του status quo και του δημοκρατικού συστήματος. Ως προς το ριζωματικό στοιχείο στα οργανωτικά χαρακτηριστικά, οι ομάδες δεν αποτελούν δένδροειδείς ιεραρχικούς οργανισμούς αλλά ευαγγελίζονται ένα είδος ακέφαλης αντίστασης, αναπτύσσουν συμμαχίες αλλά ακολουθούν και διαφορετικές πορείες με ιδεολογικές αντιθέσεις, ώστε η ριζωματική δομή τους να αναπαριστά τις πολλαπλές εκκινήσεις, συνδέσεις και τη δημιουργία νέων παρακλαδιών ή τον ξαφνικό θάνατο άλλων (Deleuze, Guattari & Massumi, 2014).

Ως προς το ιδεολογικό κομμάτι, χαρακτηρίζονται από έντονο υπερεθνικισμό και την φυλετική υπεροχή των ελλήνων, το αντικομμουνιστικό στοιχείο και τον εκθειασμό του έλληνα μαχητή, την προσήλωση στην ιεραρχία, την οργάνωση γύρω από τον ηγέτη ή μια ισχυρή ελίτ. Το έθνος θεωρείται μέγιστη αρετή και φυσική οντότητα, δομημένη πάνω σε δεσμούς ελληνικού αίματος και αρχαιοελληνικής αρετής, στην ανωτερότητα της ελληνικότητας και της χριστιανικής πίστης (Harrison & Boyd, 2003), στη φυλετική ανισότητα ως αναντίρρητη αλήθεια και τη μισαλλοδοξία επί αλλόγλωσσων, αλλοεθνών, αλλόθρησκων και μειονοτήτων, ως μιαρά και απειλητικά για την ελληνικότητα στοιχεία, που πρέπει να εξοντωθούν στο όνομα της πατρίδας. Ακόμη, η κουλτούρα του μιλιταρισμού, της ισχύος, της υπακοής και της κυριαρχίας έρχονται να πλαισιώσουν την απέχθεια προς τις μειονότητες και τους πολιτικούς αντιπάλους, εκφρασμένες και με τη μορφή δολοφονικών ενεργειών. Το μιλιταριστικό ανορθολογικό στοιχείο της σκέψης μέσω του αίματος (thinking with the blood) και της ισχύος εν τη ενώσει στοιχειοθετείται στη διαίσθηση και το μίσος. Αξίζει ωστόσο να τονιστεί πως στην πράξη οι δολοφονικές ενέργειες της Χρυσής Αυγής αποδείχθηκαν δικανικά διόλου θυμικές, αλλά ιδιαίτερα οργανωμένες και θεσμικά υποστηριζόμενες.

Υποστηρίζεται η ιεραρχική διάκριση της κοινωνίας σε μια υπέρτατη και απaráμιλλη εξουσία, σε μια ανδροκρατούμενη ελίτ πολεμιστών και σε αδύναμες και υποταγμένες μάζες (Heywood, ο.π.). Ενδεικτικά, η Χρυσή Αυγή, εφάρμοσε αυτό το πρότυπο στην εσωτερική δομή της. Ο γενικός γραμματέας (αυτο)αποκαλούνταν

Führer, η οργάνωση διέθετε κάθετη ιεραρχία, με διευθυντικά στελέχη και πυρηνάρχες ως ελίτ μαχητών, και κατώτερα μέλη ως στρατιώτες της πατρίδας, ενώ εξέφραζε ανοιχτά θέσεις περί κατάργησης κοινοβουλευτικών θεσμών. Ωστόσο, αυτό που κυρίως χαρακτηρίζει τις ελληνικές φασιστικές ομάδες είναι η κυριαρχία του υπερεθνικού λαϊκισμού, με την επίκληση στην εκμετάλλευση του ελληνικού λαού από αφηρημένα μεγάλα συμφέροντα, και η ασαφής, μη συνεκτική ανάλυση αφοριστικού χαρακτήρα και εντοπισμού των δεινών.

Συνολικά, κάθε απόπειρα ερμηνείας του φασιστικού φαινομένου οφείλει να εστιάζει σε αυτό που ο Freedon (1996) θεωρεί ως κεντρικό πυρήνα της ιδεολογίας, αλλά και στις ιδιαίτερες μορφές που αυτός αποκτά στον ιστορικό και κοινωνικό χώρο.

Ο Αντιφασισμός ως Ηθική Ανάλυση και Πρακτική Δράση. Στις ιδιαίτερες συνθήκες μιας ιδεολογικής διαμάχης με επίκεντρο την ανθρώπινη ιδιότητα και ισότητα, η αντιφασιστική/αντιρατσιστική ιδεολογία στοιχειοθετεί τον συγκρουσιακό πόλο φασιστικών ιδεών και πρακτικών. Για τον Bonnett (2000), ο αντιρατσισμός συμπυκνώνει μορφές σκέψης ή/και πρακτικής για την αντιπαράθεση, εξάλειψη ή βελτίωση του ρατσισμού. Σύμφωνα με τον Burkowicz (2014), η αντιφασιστική σκέψη και δράση, αλλά και η διερεύνηση της, προσδιορίζει σημεία και στρατηγικές του ρατσισμού, στοιχειοθετώντας τις εκφάνσεις και μορφοποιήσεις του, εντοπίζει το ρατσιστικό φαινόμενο στο διαπροσωπικό, μικροκοινωνικό επίπεδο αλλά και στις μακροκοινωνικές, νεοφιλελεύθερες δομές, αναγνωρίζει τους αποδέκτες του και διαμορφώνει πρακτικές αντίστασης και αντίκρουσης του.

Παρά τις σχετικά περιορισμένες θεωρητικές εργασίες γύρω από τον αντιφασισμό, εντοπίζονται κεντρικά στοιχεία των αντιφασιστικών ηθικών αναλύσεων και στρατηγικών, τηρουμένων των ιστορικοκοινωνικών και τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Η πιο διαδεδομένη ηθική αρχή του αντιφασισμού δομείται πάνω στον ανθρωπισμό, όπου, ανεξαρτήτως εθνοτικών και λοιπών διαφοροποιήσεων, τα μέλη της κοινωνίας, ως ορθολογικά όντα, μπορούν να ενωθούν, μέσω της κοινής ανθρωπινότητας τους σε ελεύθερες κοινωνικές σχέσεις (Bookchin, 1995). Η συγκεκριμένη ανάλυση εκκινεί από την αποδομητική θεώρηση του Rucker στο έργο «Εθνικισμός και Κουλτούρα» ([1937] 2001), όπου θεμελιώνει το λαό πάνω στο κοινωνικό αίσθημα του ανθρώπου, ως ρευστή οντότητα, σε διαρκή κίνηση και ανασχηματισμό. Αναμείξεις και μετακινήσεις πληθυσμών ωθούν σε μία “παγκόσμια διαδικασία πολιτιστικού

ξεδιπλώματος”, όπου σε αντίθεση με την υπερεθνική αυτοσυγκρότηση και απομονωτική αυτάρκεια, ο πολιτισμός μολιάζεται μέσω της οικειοθελούς ένωσης διαφορετικών λαών και ανθοφορεί μέσω της συγχώνευσης ανθρωπίνων ομάδων και πολιτισμικών στοιχείων (McKay, 2014).

Άλλες θεωρήσεις εστιάζουν στο αντιαποικιοκρατικό και ταξικό στοιχείο. Για την αντιαποικιοκρατική προσέγγιση, η αντιφασιστική σκέψη και πρακτική οφείλει να απαγκιστρωθεί από την αναπαραγωγή δυτικών δομών σκέψης (Mignolo, 2009) και να αμφισβητεί την κυριαρχική φονταμενταλιστική ανισότητα (Gordon, 2017). Αντίθετα, η ταξική προσέγγιση αποεστιάζει από εθνικά και πολιτισμικά στοιχεία και επικεντρώνεται στο δίπολο εκμεταλλευτή - εκμεταλλεόμενου (Bonanno, 1976), όπου φυλετικές και εθνικές διαιρέσεις πρέπει να παραγκωνιστούν, ώστε ο αυτοκαθορισμός του ατόμου να πραγματοποιηθεί μέσω της κατάργησης κάθε εκμεταλλευτικού μηχανισμού (Gordon, ο.π.).

Μια ακόμη καίρια διάκριση στην ηθική ανάλυση του αντιφασισμού εμφανίζεται στο δίπολο Συνεπειοκρατισμού (Consequentialism) και Προεικόνισης (Prefiguration) (Franks, 2014). Ο συνεπειοκρατικός αντιφασισμός θέτει ως απόλυτο επαναστατικό στόχο την αντιμετώπιση του φασισμού, μέσω ηθικών και μη πρακτικών (Trotsky, [1979] 2017). Η λογική "οτιδήποτε εκτός από φασίστες" αποκρυσταλλώνει τη συγκεκριμένη ανάλυση, όπου μπορούν να αξιοποιηθούν και μέθοδοι με κοινωνικά δεινά (Blackledge, 2010) ή συμμαχίες με οργανισμούς ή δομές που ικανοποιούν αποτελεσματικότερα αυτό τον στόχο. Ακριβώς λόγω της εργαλειακότητας του, έχει δεχθεί ιδιαίτερη κριτική ως εν δυνάμει απολυταρχικός (Barrot, 1992) και ανίκανος να αντιπαρατεθεί με κοινωνικές δομές και σχέσεις που επιφέρουν τον φασισμό (Blackledge, 2012; Copsey, 2011). Αντίθετα, η προεικόνιση (Γαλανόπουλος, 2017; Ηλιόπουλος, 2021) ταυτίζει τον αντιφασισμό με την επιλογή μέσων, συνεπών με τους σκοπού και το όραμα κοινωνικής αλλαγής που πραγματώνεται στο παρόν με τα χαρακτηριστικά του μέλλοντος (Quail, 1978; Franks, 2006). Κατά την Maeckelbergh (2011), η προεικόνιση αποτελεί άμεση θεωρία, που πραγματώνεται μέσω της πράξης και μετασχηματίζει το αξιακό σύστημα του δράστη. Η “επανάρθρωση του ουτοπικού στο εσωτερικό του εναλλακτικού” (Σεφεριάδης, 2014) καθοδηγεί την επιλογή συμμαχιών και δράσεων που προεικονίζουν τις επιθυμητές αξίες, δίχως την αναπαραγωγή καταπιέσεων (Bakunin, [1867-1872], 1999).

Ωστόσο, το αναλυτικό υπόβαθρο του αντιφασισμού δεν ταυτίζεται με τις πρακτικές. Η διάκριση των πρακτικών προσομοιάζει το κοινωνιοψυχολογικό δίπολο κανονιστικότητας και αντικανονιστικότητας (Wright, 2001), αν και κατά τον Burkowicz (ο.π.) αφορά τη θεσμικότητα και εξωθεσμικότητα. Θεσμικές πρακτικές αποσκοπούν στην προώθηση μεταρρυθμίσεων, με τους θεσμούς και φορείς ως αποδέκτες αξιώσεων. Για τον Day (2005), τέτοιες αιτηματικές πολιτικές εστιάζουν στην απαίτηση προνομίων και δικαιωμάτων από κυρίαρχους φορείς, ενώ για τον Corsey (2018) αποτελούν φιλελεύθερες (liberal) διεκδικήσεις με νομικά παρά μαχητικά χαρακτηριστικά. Αντίθετα, εξωθεσμικές πρακτικές άμεσης δράσης αποτελούν αυθόρμητες ενέργειες, που είτε περιλαμβάνουν πρακτικές κλιμάκωσης της σύγκρουσης, όπου η βία στοιχειοθετεί αντίδραση ή αντίποινα στη φασιστική απειλή (Vysotsky, 2015), αντιπαράθεση με το κράτος ως μονοπωλιακό φορέα της βίας (Corsey, ο.π.), και αμυντική πρακτική για την ασφάλεια των ατόμων και της κοινότητας (Vysotsky, 2013), είτε εφαρμόζουν προεικονιστικές, επιτελεστικές πρακτικές για την ανάπτυξη ανοιχτών, ασφαλών κοινωνικών χώρων, όπου τα μέλη αλληλεπιδρούν και συμπράττουν σε μια διαρκή διαδικασία αποδόμησης κυρίαρχων ταυτοτήτων και ανάπτυξης μη ιεραρχικών, αλληλέγγυων σχέσεων (Gordon, ο.π.).

Το Ελλαδικό Αντιφασιστικό Τοπίο. Στον ελλαδικό χώρο ο αντιφασισμός εκκινεί από την ανθρωπιστική ηθική προσέγγιση. Ωστόσο, με την εμφάνιση της κοινωνικοοικονομικής κρίσης, η ελεύθερη συνύπαρξη οικοδομείται πάνω σε δύο αλληλοδιαπλεκόμενες, βάσεις. Η μία προσεγγίζει ταυτοτικές αναλύσεις, όπου πολιτισμικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και λοιπές διαφορές αγκαλιάζονται σε μια προσπάθεια αλληλέγγυας συνύπαρξης, σε κινήματα, κυρίως της Αυτονομίας, με αιτήματα για πολυπολιτισμικές, πολύγλωσσες και πολυεθνικές κοινότητες, θρησκευτική ποικιλομορφία και ανθελληνικά προτάγματα. Η δεύτερη είναι σαφώς ταξική και στοιχειοθετείται γύρω από έναν αντιμπεριαλιστικό, αντι-νεοφιλελεύθερο λόγο. Ωστόσο, η ένταξη του ταξικού αντιφασισμού στα αριστερά κινήματα, δεν κατάφερε να αποδομήσει πατριωτικές αναλύσεις και να αμφισβητήσει το έθνος ως πυλώνα κοινωνικών διαιρέσεων (Kotouza, 2018). Αντίθετα, η εφαρμογή του σε ακτιβιστικές ομάδες, κυρίως της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς και του αντιεξουσιαστικού χώρου, προτεραιοποίησε την ανάπτυξη σχέσεων αλληλεγγύης με αυτο-οργανωμένες συμπράξεις και την ακηδεμόνευτη πολιτικοποίηση μεταναστ(ρι)ών.

Σε επίπεδο πρακτικών, την περίοδο ανόδου φασιστικών ομάδων και κομμάτων, η βασική δράση ήταν μαχητική, φυσικής σύγκρουσης και απομάκρυνσης της φασιστικής παρουσίας από το δημόσιο χώρο. Η κυριαρχία δυναμικών της βίας και η εντατικοποίηση των φυσικών απειλών, έθεσε ως βασικές πρακτικές τις πολιτικές κινητοποιήσεις και τη βίαιη αντιπαράθεση, χωρίς όμως να διατηρείται ως μονοπωλιακή μέθοδος (Seferiades & Johnston, 2012). Προεικονιστικά μοτίβα αναπτύχθηκαν την περίοδο της μαζικής έλευσης προσφύγων/ισσών, δημιουργήθηκαν αυτοοργανωμένοι χώροι για την άμεση κάλυψη αναγκών επιβίωσης του τεράστιου όγκου ανθρώπων και για την ανάπτυξη σχέσεων και την πολιτικοποίηση, όπου το πρόταγμα εφαρμόστηκε στο πεδίο. Αναμφίβολα, στο πλαίσιο των κοινωνικοοικονομικών αδιεξόδων, την αυξανόμενη αυταρχικοποίησης κρατικών δομών και κοινωνικού χώρου και της εισροής πληθυσμών, κάθε ομάδα ενεργοποίησε και εφάρμοσε αναλυτικά και πρακτικά εργαλεία, (ανα)κατασκευάζοντας το χώρο ως ρευστό μέσο άντλησης πόρων, ενεργητικό πεδίο δράσης της βιωμένης εμπειρίας, γνωστικό και συναισθηματικό κέντρο νοηματοδότησης της συνύπαρξης, των ορίων και της σύγκρουσης (Κοτρωνάκη & Σεφεριάδης, 2009; Σεφεριάδης, 2009; Kotronaki & Seferiades, 2012).

Η Συγκρουσιακή Κοινωνιοψυχολογική Πραγματικότητα: Ι.Δυναμικές της Διαμειονοτικής Σύγκρουσης

Είναι ευδιάκριτο τόσο στη βιβλιογραφία όσο και από την κοινωνική εμπειρία πως δύο ιδεολογικοπολιτικά αντίπαλοι κόσμοι δρουν και αντιδρούν εντός ενός έντονα συγκρουσιακού περιβάλλοντος ως μειονότητες. Τόσο αντιφασιστικές ομάδες όσο και φασιστικές οργανώσεις αποτελούν πρωτοτυπικά παραδείγματα μειονοτήτων/μειοψηφιών (Παπαστάμου, 2008b; Gardikiotis, 2011). Σε επίπεδο αριθμητικής πλαισίωσης είναι μειοψηφικές, με περιορισμένο αριθμό συνειδητά οργανωμένων και έμπρακτα δραστηριοποιημένων μελών. Παρά τις 440.985 ψήφους που έλαβε η Χρυσή Αυγή στις εκλογές του 2012 ή τις δεκάδες χιλιάδες ατόμων στην καταδίκη της ως εγκληματική οργάνωση, τα οργανωμένα, ιδεολογικοπολιτικά ενεργά μέλη είναι σαφώς λιγότερα.

Σε επίπεδο νορμών είναι μειονοτικές, καθώς εκφράζουν ιδεολογικές θέσεις και πεποιθήσεις μη κανονιστικές, ενάντια στα πρότυπα της νεοφιλελεύθερης κοινωνικής πραγματικότητας (Kerr, 2002; Moscovici, 1976; Volpato et al., 1990). Το ιδεολογικό αφήγημα της βιολογικής ανισότητας φυλών, της εθνικής υπεροχής και της

υποταγής στην απόλυτη ιεραρχία αντιτίθεται στη νεοφιλελεύθερη επίκληση της ισότητας, ενώ το ιδεολογικό πρόταγμα της συλλογικής, ισότιμης συνύπαρξης στη βάση της ανθρωπότητας, αμφισβητεί την ατομοκεντρική πολιτική ισονομίας, επιτυχίας και ανόδου του σύγχρονου δυτικού κόσμου (Beauvois, 2004; Lorenzi-Cioldi & Chatard, 2006). Ωστόσο, είναι και οι δύο ενεργές (Kerr, ο.π.; Maass & Clark, 1984; Moscovici, 2019), καθώς αναγνωρίζουν τη δημοτικότητα τους, υποστηρίζουν με αφοσίωση και σταθερότητα την ορθότητα των ιδεολογιών τους, παρά τους ενδεχόμενους κινδύνους και κατακραυγή (Levine, 1980), και αναλαμβάνουν δράση, δρώντας και αντιδρώντας για τη διάδοση των θέσεων τους και την άσκηση επιρροής (Παπαστάμου, Γαρδικιώτης & Προδρομίτης, 2021; Falomir, Mugny & Perez, 2000).

Είναι ταυτόχρονα αντιπροσωπευτικές και πρωτοτυπικές. Οι μεν φασιστικές οργανώσεις ευαγγελίζονται ένα συντηρητικό αφήγημα και παραμένουν μειονοτικές λόγω των αντικανονιστικών προταγμάτων φυσικής ανισότητας, απόλυτης υποταγής και ιεραρχίας, εντός μιας κοινωνίας αστικής ισότητας. Οι δε αντιφασιστικές ομάδες προωθούν μια προοδευτική προοπτική επί των αρχών της πανανθρώπινης ισότητας και παραμένουν μειονοτικές τόσο λόγω πρακτικών οργάνωσης και δράσης, όσο και λόγω αντικανονιστικών για το νεοφιλελεύθερο πλαίσιο προταγμάτων (Volpato et al. ο.π.). Υπό μια έννοια θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως οι αντιφασιστικές μειονότητες είναι συνήθως διπλές (Maass, Clark & Haberkorn, 1982; Papastamou & Prodromitis, 2019), ως άμεσο απότοκο των μεταναστευτικών εισροών. Τα μέλη αντιφασιστικών ομάδων και οργανώσεων δεν αποτελούνται αποκλειστικά από άτομα ελληνικής καταγωγής, αλλά πλαισιώνονται και από μετανάστ(ρι)ες και πρόσφυγ(ισσ)ες που εισάγουν βιωματικά τη μεταναστευτική εμπειρία, τα προβλήματα της καθημερινότητας και τον αντίκτυπο του ρατσισμού. Οι αντιφασιστικές μειονότητες δεν αποτελούνται απλώς από μέλη με αντικανονιστικές θέσεις, αλλά πλαισιώνονται και από άτομα που ανήκουν στην κοινωνική κατηγορία του/της μετανάστη/ριας/πρόσφυγα/ισσας, υφιστάμενοι/ες τα δεινά της κοινωνικής ταυτότητας και διεκδικώντας δικαιώματα και ελευθερίες στη βάση αυτών (Prislin, Crowder & Donnelly, 2021; Tajfel, 1978).

Οι δυο πολιτικές μειονότητες σαφώς δεν δρουν σε κοινωνικό κενό αλλά παλεύουν για την παρουσία και κυριαρχία στο δημόσιο χώρο και διάλογο, συγκρούονται έμπρακτα σε ιδεολογικό και καθημερινό επίπεδο (Παπαστάμου,

2008a). Ωστόσο, ο συντριπτικός όγκος της έρευνας στη μειονοτική επιρροή αφήνει αδιερεύνητες τις διαμεινοτικές σχέσεις και την “πολυπλοκότητα της μειονοτικής εμπειρίας” (Prislin, Crowder & Donnelly, ο.π.). Εστιάζοντας στις απόπειρες επιρροής της μειονότητας προς την πλειοψηφία και στις τριγωνοποιημένες διαδικασίες κοινωνικής επιρροής (Mugny, 1982; Quiamzade et al., 2013), η έρευνα θέτει τη μειονότητα ως πηγή επιρροής επί του πληθυσμού, διερευνά ενδελεχώς το μέγεθος, την ποιότητα επιχειρημάτων, στιλ συμπεριφοράς, πρακτικές αντίστασης ή ακύρωσης, δυναμικές μεταστροφής και άμεσης ή έμμεσης επιρροής, τον αντίκτυπο της εξουσίας (Butera et al., 2016; Moscovici & Mugny, 1983; Mugny & Perez, 1991), αφήνοντας αχαρτογράφητο το έδαφος συγχρονικά και διαχρονικά κοινωνικά υπαρκτών πολιτικών αντιπαράθεσεων, φυσικών και αξιακών συγκρούσεων αντίπαλων μειονοτήτων. Με εξαίρεση το πειραματικό έργο του Gaffie (1992), όπου διερευνάται ο αντίκτυπος της ιδεολογικής αντιπαράθεσης με μια εξωτερικά αποκλίνουσα μειονότητα στις θέσεις της μειονοτικής ενδοομάδας, η μελέτη των διαμεινοτικών σχέσεων θέτει ως a priori στόχο και αντικείμενο μελέτης δεσμούς αλληλεγγύης (Burson & Godfrey, 2020; Richeson & Craig, 2011) ή διεργασίες αλληλεπίδρασης ιδεολογικά συναφών ομάδων (Hopkins et al., 2019; White, Schmitt & Langer, 2006), χωρίς να προχωρά πέρα από τις παραδοσιακές εννοιολογικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις (Prislin, Crowder & Donnelly, ο.π.), ώστε να μελετήσει κοινωνιοψυχολογικές διεργασίες και δυναμικές της σύγκρουσης αντίπαλων, μειονοτικών πολιτικών ομάδων.

Ωστόσο, κάθε απόπειρα κοινωνικής επιρροή είναι πυροκροτητής μίας κοινωνικής σύγκρουσης και αντίστροφα (Moscovici, 1976, 1980). Σε ένα πεδίο όπου η ενυπάρχουσα ιδεολογική σύγκρουση επενδύεται με κοινωνικές και διομαδικές συγκρούσεις που επιφέρει η φασιστική μειονότητα ως πηγή, είναι σχεδόν βέβαιο ότι κάθε απόπειρα μεταστροφής της αντιφασιστικής μειονότητας θα αποβεί άκαρπη (Quiamzade et al., ο.π.). Η φασιστική εξωομαδική πηγή φέρει ακραίες και αποκλίνουσες ιδεολογικές θέσεις, θεωρείται άκαμπτη και απειλητική, τόσο για την υπόσταση της αντιφασιστικής ενδοομάδας όσο και ως προς τον αντίκτυπο και τις πρακτικές της στην κοινωνική πραγματικότητα (Mugny, 1975; Mugny & Papastamou, 1980). Η αντιφασιστική μειονότητα, αναπαριστά τη φασιστική ως μη ελκυστική, μη ορθή και ακραία, μπλοκάροντας την πειστικότητα και την δυνατότητα επιρροής (Hensley & Duval, 1976). Παρά τη συγχρονική και διαχρονική

συνεκτικότητα της (Παπαστάμου, 1988), η αντιφασιστική μειονότητα δεν προσλαμβάνει τις φασιστικές θέσεις ως καινοτόμο και βιώσιμη εναλλακτική νόρμα, ικανή να υπονομεύσει το κυρίαρχο μοντέλο και να εισάγει αβεβαιότητα στο κοινωνικό πεδίο. Η φασιστική ιδεολογία δεν αποτελεί καινοτομία, πρωτοποριακή και προοδευτική εναλλακτική αλλά επαναφέρει αναχρονιστικές και καταστρεπτικές θέσεις και αξίες, ένα στοιχείο ευδιάκριτο στην αντιφασιστική μειονότητα (Latif & Jeppesen, 2007; Lorenzo, 1996). Συχνά, ακόμη, αντιφασιστικές ομάδες και οργανώσεις τείνουν να ταυτίζουν τις φασιστικές θέσεις με αυτές της εξουσίας. Παρότι στο τριγωνοποιημένο μοντέλο κοινωνικής επιρροής (Mugny, ο.π.) η μειονότητα συγκρούεται με νόρμες της εξουσίας, η ιδεολογικοπολιτική ανάλυση αντιφασιστικών ομάδων συχνά ταυτίζει τις θέσεις του φασισμού με τις εξουσιαστικές επιταγές. Η πρόσληψη της ακρότητας και η αναπαράσταση της φασιστικής θέσης ως κανονιστικής και συνυφασμένης με τις επιταγές του συστήματος, συνδυασμένη με ένα ιδιαιτέρως μη ευνοϊκό zeitgeist, ειδικά μετά τη καταδίκη της εγκληματικής δράσης της Χρυσής Αυγής από το νομικό σύστημα και από το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, αποτελεί ισχυρό συντελεστή υπονόμησης της δυνατότητας άσκησης επιρροής από τη φασιστική πηγή (Doms, 1983; Levine & Russo, 1987; Maass & Clark, ο.π.; Maass, Clark & Haberkorn, ο.π.; Paicheler, 1976).

Παρά τα δυσμενή για την επιρροή χαρακτηριστικά της φασιστικής πηγής, η συγκρουσιακή δυναμική θεωρείται καίρια για τη δυνατότητα της μειονότητας στην επίτευξη επιρροής. Έχει υποστηριχθεί εκτεταμένα ότι η μειονοτική επιρροή είναι εφικτή όταν η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη, η αρχική διαφωνία είναι υψηλή και επομένως οι θέσεις δεν μπορούν να αγνοηθούν (Falomir, Mugny & Pérez, 2000; Mugny et al., 1995). Σύμφωνα με το ρηξικέλευθο έργο του Moscovici (1976, 1980), η κοινωνιογνωστική σύγκρουση που προκαλεί η μειονότητα αναμένεται να επιφέρει μια διαδικασία επικύρωσης. Η συστηματική και εκτεταμένη εξέταση και σε βάθος επεξεργασία του περιεχομένου της αποκλίνουσας θέσης, ώστε να αξιολογηθεί η επάρκεια των απόψεων και να επιλυθεί η γνωστική σύγκρουση, θα επιφέρει λανθάνουσα, έμμεση επιρροή, μεταστροφή σε ιδιωτικό επίπεδο και εσωτερίκευση των θέσεων (Παπαστάμου, 2018; Butera et al., ο.π.).

Σε αντίστοιχο πλαίσιο, οι Erb και συνεργάτες (2002) υποστήριξαν πως σε συγκρουσιακές συνθήκες με υψηλή ασυμφωνία αναμένεται υψηλότερη γνωστική επεξεργασία και άρα μεγαλύτερη μειονοτική επιρροή. Υπό αυτό το πρίσμα, η επαφή

της αντιφασιστικής μειονότητας με το λόγο της φασιστικής μειονοτικής πηγής θα επέφερε την απαραίτητη κοινωνιογνωστική σύγκρουση ώστε να επέλθει γνωστική επεξεργασία της αποκλίνουσας θέσης και άρα λανθάνουσα μειονοτική επιρροή. Παρομοίως, το Μοντέλο Αξιολόγησης Πηγής-Πλαισίου (Martin & Hewstone, 2008; Martin, Hewstone & Martin, 2007) υποστηρίζει πως το μήνυμα της πηγής, ανεξαρτήτως του καθεστώτος της, απαιτεί υψηλή επεξεργασία και άρα πιθανότητες επιρροής, όταν έχει υψηλή σημασία για το στόχο. Στην περίπτωση της αντιφασιστικής μειονότητας, η σημασία ενός φασιστικού λόγου και τα ιδεολογικά διακυβεύματα που θέτει είναι ιδιαίτερα σημαντικά και άρα θα αναμενόταν υψηλή επεξεργασία και αλλαγή στάσης. Ωστόσο, η Nemeth (1986) αντιπροτείνει ποιοτικές διαφορές στην έννοια της γνωστικής επεξεργασίας, τονίζοντας πως οι συνεκτικές μειονότητες αναμένεται να προκαλέσουν αποκλίνουσα, παρά συγκλίνουσα σκέψη, οδηγώντας το στόχο να εξετάσει διαφορετικές πτυχές και εναλλακτικές καινοτόμες λύσεις στα προβλήματα που θέτει η μειονότητα, χωρίς να ενστερνίζεται άμεσα ή έμμεσα τις θέσεις της. Η συγκεκριμένη θεωρητική προοπτική ενέχει εξωτερική εγκυρότητα, καθώς θέτει ως προοπτική τον εντοπισμό εναλλακτικών και στις θέσεις της φασιστικής μειονότητας σε επίπεδο αντιφασιστικών προταγμάτων και πρακτικών, χωρίς τον ενστερνισμό φασιστικών θέσεων.

Στον αντίποδα, η κοινωνική επιρροή μιας μειονότητας έχει θεωρηθεί συνάρτηση ψυχοκοινωνικών ταυτίσεων, κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων και του συμβολικού και ιδεολογικού τους κόστους. Σύμφωνα με το Μοντέλο Αυτοκατηγοριοποίησης (Turner, 1991; Turner et al., 1987), η κοινωνική κατηγοριοποίηση αρκεί για να λύσει το γόρδιο δεσμό της σύγκρουσης, να ερμηνεύσει διαφωνίες ή αβεβαιότητες και να αποτρέψει την επιρροή. Η κατηγοριοποίηση της πηγής ως εξωομάδας ενισχύει την ενδοομαδική εύνοια και την εξωομαδική προκατάληψη, αποτρέποντας την επιρροή σε δημόσιο και λανθάνον επίπεδο. Στη βάση της ευρετικής ομοιότητας πηγής - στόχου, μόνη ικανή να ασκήσει επιρροή είναι μια ενδοομαδική μειονότητα (David & Turner, 1996, 1999). Σε αντιστοιχία με το Μοντέλο Αυτοκατηγοριοποίησης, το Μοντέλο Πιθανότητας Επεξεργασίας (De Vries et al., 1996) υποστηρίζει πως η μειονότητα αναμένεται να αποκλίνει από την κανονιστική και συναινετική νόρμα και επομένως δε διαταράσσει το κοινωνιογνωστικό πλαίσιο του στόχου. Υπό αυτή τη θεωρητική σκοπιά, μια φασιστική μειονότητα κατηγοριοποιείται ως εξωομαδική και ενεργοποιεί ευρετικές

και περιφερειακές οδούς απόρριψης και εξωομαδικής προκατάληψης, χωρίς πιθανότητες συστηματικής επεξεργασίας και επιρροής.

Εναλλακτικές θεωρήσεις επιχειρούν ένα συγκερασμό των δύο παραδόσεων της μειονοτικής επιρροή. Εισάγοντας την έννοια των έργων, η Θεωρία Επεξεργασίας της Σύγκρουσης (Perez & Mugny, 1996) εξετάζει τις δυνατότητες επιρροής και τις αρχές της μεταστροφής, στο πλαίσιο αναπαραστάσεων ενότητας και πολλαπλότητας του έργου (Quiamzade et al., ο.π.). Ζητήματα ιδεολογικής διαμάχης και στάσεων, ως έργα γνώμης, ενεργοποιούν αναπαραστάσεις πολλαπλότητας, όπου η ποικιλία των θέσεων και εναλλακτικές οπτικές συνυπάρχουν (Butera et al., 1994). Σε αυτή την περίπτωση, καίρια θεωρείται η κοινωνική ταυτότητα της πηγής, η οποία θέτει τη βάση κατηγοριακών διαφοροποιήσεων, που εισάγουν ή όχι απειλές ταυτότητας (Stephan & Stephan, 2000), επιδρώντας στο μέγεθος της ασκούμενης επιρροής. Στο συγκρουσιακό πλαίσιο αντιφασιστικών και φασιστικών μειονοτήτων δεν αναμένεται μεταστροφή, καθώς οι αντικρουόμενες κοσμοθεωρίες εισάγουν δυνατές εναλλακτικές στο κοινωνικό πεδίο, απειλητικές η μία για την άλλη. Η φασιστική ταυτότητα αποτελεί το θεμέλιο της εξωομαδικής κατηγοριακής υπαγωγής που αποτρέπει οποιαδήποτε δυνατότητα επιρροής στην αντιφασιστική μειονότητα. Παράλληλα, η έννοια της Αποσύνδεσης (Mugny & Pérez, ο.π.) επανασυνδέει τις κοινωνικές συγκρίσεις με τις διαδικασίες επικύρωσης, με κεντρική την αποσύνδεση του περιεχομένου του μηνύματος από την απειλή που θέτει το μειονοτικό καθεστώς. Η δυνατότητα επιρροής είναι εφικτή μόνο εφόσον αποσυνδεθούν οι διαδικασίες κοινωνικής σύγκρισης και επακόλουθων αυτοαποδόσεων από τις διαδικασίες επικύρωσης και επεξεργασίας των μειονοτικών θέσεων. Στην περίπτωση της φασιστικής μειονοτικής πηγής, οι θέσεις της και η απειλή που τις συνοδεύει δεν αποσυνδέονται από τα ταυτοτικά χαρακτηριστικά και επομένως η επικύρωση εμποδίζεται από κοινωνικές συγκρίσεις (Martin, 1988). Αντίστοιχα, στη βάση του Μοντέλου Πλαισίου/Σύγκρισης (Crano, 2021), όταν το διακύβευμα της επιρροής εμπερικλείει κεντρικές, εγκολπωμένες (vested) στάσεις και υποκειμενικές θέσεις, οι εξωομάδες θεωρούνται παρεκκλίνουσες, αντιμετωπίζονται αρνητικά και αδυνατούν να ασκήσουν επιρροή (Crano, 2013).

Παρά το πλήθος θεωρητικών μοντέλων και σκεπτικών, είναι ευδιάκριτο πως οι διαδικασίες επιρροής αποτελούν κοινωνιογνωστικές δραστηριότητες σύνθεσης ταυτοτικών κατηγοριοποιήσεων, χαρακτηριστικών της πηγής και περιεχομένων των

θέσεων της (Doise, 1986; Doise & Valentim, 2015; Tajfel, ο.π.). Το κοινωνικό πλαίσιο και οι συγκρίσεις που εμπλέκονται στις διαδικασίες επιρροής θέτουν τις ιδέες και τα περιεχόμενα εντός συγκεκριμένων ψυχολογικά επενδυμένων ταυτοτήτων και ιδεολογικών θέσεων. Οι κατηγοριοποιήσεις θέτουν τα όρια και τους χώρους των διομαδικών ταυτίσεων, φέρουν συμβολικά κόστη και απειλές και διαμορφώνουν ιδεολογικές ευρετικές με ψυχοκοινωνικό νόημα, που επιτρέπουν ή δυσχεραίνουν την επιρροή (Mugny & Papastamou, 1982). Συνεπώς, μια άκαμπτη και ιδεολογικά αντίθετη μειονότητα δεν αναμένεται να επιφέρει συστηματική και εκτεταμένη επεξεργασία, να προσπεράσει το φράγμα της κοινωνικής ταυτότητας και να επιτύχει την αναμενόμενη αποσύνδεση ώστε να ωθήσει την αντιφασιστική μειονότητα σε συστηματική επεξεργασία (Γαρδικιώτης, 2005). Η υψηλή εμπλοκή και συνάφεια με ζητήματα ιδεολογίας και οι απειλές που θέτει η φασιστική μειονότητα για τη φυσική, συμβολική και ιδεολογική υπόσταση της αντιφασιστικής μειονότητας φέρουν κοινωνικά κόστη ταύτισης, οξύνουν την εξωομαδική προκατάληψη και τη νόρμα της ενδοομαδικής ορθοδοξίας, αποτρέποντας όποια πιθανότητα μεταστροφής. Όπως εντοπίζουν πειραματικά οι Pérez και Mugny (1985), η σύγκρουσή είναι βασικός συντελεστής στην εξίσωση της επιρροής, όμως ο αντίκτυπος της ακολουθεί τη μορφή κωδωνοειδούς καμπύλης, όπου όταν η πρώτη αυξάνεται, αυξάνεται και η επιρροή, όσο όμως το συγκρουσιακό πλαίσιο οξύνεται, η επιρροή φθίνει. Από εναλλακτική σκοπιά αλλά αντίστοιχα πορίσματα, εξετάζουν οι Quiamzade και συνεργάτες (2021) το ζήτημα της υβριδικής και απόλυτα ενδοομαδικής/εξωομαδικής ταυτότητας. Συνθέτοντας τις θεωρίες αυτοκατηγοριοποίησης και αποσύνδεσης, η εξωομαδική ταυτότητα συναρτάται με την επιρροή σε μία καμπύλη δεξιόστροφου S, όπου η πρόσληψη της μειονότητας με αποκλειστικά εξωομαδικά χαρακτηριστικά καταστέλλει πλήρως τη δυνατότητα άσκησης επιρροής, συγκριτικά με μια υβριδική εξωομαδική μειονότητα ή μια ενδοομάδα. Όποια δυνατότητα ταύτισης ή επικύρωσης της υβριδικής εξωομάδας, εξαλείφεται όταν προσλαμβάνεται ως απόλυτα εξωομαδική και συνεπώς ενεργοποιεί απειλές.

Σε περιπτώσεις που η διάσταση απόψεων είναι μέγιστη και ιδιαίτερα σημαντική, η άσκηση επιρροής είναι αδύνατη (Hovland, Harvey & Sherif, 1957). Σε συνθήκες ιδεολογικής αντιπαράθεσης αντίπαλων πολιτικών ομάδων εμφανίζεται ένα φαινόμενο boomerang, όπου η σύγκρουση αντί να οξύνει, ελαττώνει την ασκούμενη επιρροή (Nemeth & Markowski, 1972). Οι Nemeth και Endicott (1974) εισάγουν την

έννοια της θεμελιώδους πόλωσης για να ερμηνεύσουν αντίστοιχα φαινόμενα όπου, σε συνθήκες διαμάχης, η πτώση της επιρροής συνοδεύεται από ακрайοποίηση απόψεων. Το εν λόγω φαινόμενο αξιοποιεί και ο Gaffie (ο.π.) αποδεικνύοντας πειραματικά πως η επαφή με μια εξωτερικά αποκλίνουσα μειονότητα ενισχύει την ενδοομαδική ορθοδοξία, όπου το φαινόμενο boomerang προκαλεί την ακрайοποίηση ενδοομαδικών νορμών, τη διεύρυνση της ενδοομαδικής συναίνεσης και τον ιδεολογικό έλεγχο σε υπερκανονιστικά πλαίσια (Becker et al., 2011). Αντίστοιχα, η φασιστική μειονοτική πηγή, προσλαμβάνομενη ως άκαμπτη, ως έχουσα κανονιστικές και συστημικές θέσεις, σε ένα μη ευνοϊκό zeitgeist, φέροντας φυσικές και συμβολικές απειλές για τη φυσική, ιδεολογική και κοινωνική υπόσταση της αντιφασιστικής μειονότητας, θα αναπαριστάται ως απόλυτα εξωομαδική, χωρίς δυνατότητες επιρροής και θα μεγιστοποιεί την ενδοομαδική ορθοδοξία, την ενίσχυση αντιφασιστικών θέσεων και την ισχυροποίηση δεσμών που έχουν τα μέλη της αντιφασιστικής ομάδας.

Η έννοια της αναπαράστασης των ιδιοτήτων και χαρακτηριστικών της πηγής, του περιεχομένου των θέσεων και ιδεολογιών της και των προσλαμβανόμενων απειλών που εισάγει αντικατοπτρίζονται στις σχέσεις και δυναμικές της σύγκρουσης των αντίπαλων ομάδων καθ' όλο το χρονικό της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και δεν αποτελούν απλώς συνάρτηση της διάδοσης απόψεων (Παπαστάμου, 1979). Οι μηχανισμοί κοινωνικής επιρροής δε βασίζονται στο άθροισμα των μελών που εμπλέκονται στη διαδικασία αλλά θεμελιώνονται στις κοινωνικές αναπαραστάσεις που τα μέλη κατασκευάζουν για τις αλληλεπιδράσεις, τις κοινωνικές θέσεις και σχέσεις των υποκειμένων που συμμετέχουν στην επιρροή (Wilder, 1977).

Η Συγκρουσιακή Κοινωνιοψυχολογική Πραγματικότητα: Η.Το

Αναπαραστασιακό Πλαίσιο της Σύγκρουσης

Η εγκόλπωση ζητημάτων κοινωνικής επιρροής σε συγκρουσιακούς χώρους πολιτικής αντιπαράθεσης αναδεικνύει την προσωπική και συλλογική ιστορία, πεποιθήσεις και κοσμοθεωρίες, πρακτικές και δράσεις που οι ομάδες φέρουν σε κάθε απόπειρα κοινωνικής επιρροής (Papastamou & Prodromitis, 2012). Αυτή η δυναμική αλληλεπίδραση ατόμων και ομάδων, τα περιεχόμενα, οι αναγνώσεις και οι γλώσσες που φέρνουν στην αντιπαράθεση, συνθέτουν το Εγώ και το Άλλο, δομούν και αναδομούν τις κοινωνικές αναπαραστάσεις του εαυτού, της ομάδας και του αντιπάλου (Markova, 2003, 2008; Moscovici, 1984). Κάθε διαδικασία συμβολικής διαχείρισης του αντιπάλου Άλλου καθορίζει την ενδοομαδική ταυτότητα στις

διαδικασίες κοινωνικής επιρροής για την επίτευξη κοινωνικής αλλαγής (Moscovici, 2000).

Η πρόσληψη της φασιστικής πηγής ως δογματικής ή άκαμπτης, παρά ως συνεκτικής και ευέλικτης, του λόγου της ως συντηρητικού και συστημικού, παρά καινοτόμου, αποτελεί απότοκο γνωστικών διεργασιών και αναπαραστασιακών δυναμικών από την αντιφασιστική ενδοομάδα. Τα πολιτικά γεγονότα, οι αντιπαραθέσεις, οι νίκες ή ήττες στις διομαδικές συγκρούσεις δεν αποτελούν αθροίσματα στρατηγικών αλλά συλλογικές ερμηνείες και αφηγήσεις συνθηκών και καταστάσεων. Οι επιτυχίες των αντιφασιστικών ομάδων νοηματοδοτούνται από ήττες και απώλειες των φασιστικών ομάδων και αναζωογονούνται διαιωνίζοντας τη σύγκρουση με πολεμικές αναπαραστάσεις, στο χώρο και το χρόνο (Sen, 2011).

Μέσα σε συνθήκες κοινωνικής αναταραχής και αντιπαραθέσης, όπως αυτή που παρατηρήθηκε την τελευταία δεκαετία με την άνοδο του φασισμού, οι αναπαραστάσεις αντιφασιστικών και φασιστικών ομάδων, είναι σαφώς ετεροαναφορικές (Sen & Wagner, 2005). Οι αντίπαλες ομάδες (ανα)γνωρίζουν την προσωπική τους ιστορική υπόσταση και πορεία, μέσα από αυτή αντιλήψεις, αναπαραστάσεις και συναισθήματα για τον αντίπαλο Άλλο. Τα ίδια γεγονότα μέσα στην ίδια πραγματικότητα φέρουν διαφορετικές αναγνώσεις και ερμηνείες, οξύνοντας ενδοομαδικά συναισθήματα αλληλεγγύης και εξωομαδικά αισθήματα εχθρότητας. Τα διομαδικά όρια παγιώνονται και η ενδοομαδική ταυτότητα θεμελιώνεται μέσα από τον ανταγωνισμό για χωρική κυριαρχία, συμβολικούς ή φυσικούς πόρους, ιδεολογικές ή φυσικές απειλές (Piotrowski, 2015). Το αναπαραστασιακό πλαίσιο της σύγκρουσης συντίθεται από το ιδεολογικό σύστημα της πολιτικής ομάδας, γνωστικές διεργασίες, συναισθηματικές δυναμικές και συμπεριφορικές επιλογές που συγκροτούν την κατασκευή της ιστορία της σύγκρουσης (Pratkanis, 2000) και διαιωνίζουν το πάθος για εξεγερσιακά αποτελέσματα ριζοσπαστικοποιημένης δράσης για την εκμηδένιση του Συλλογικού Άλλου.

Η πολεμική διάσταση της ετεροαναφορικότητας στις αναπαραστάσεις αντίπαλων ομάδων καθιστά ασυμβίβαστη αλλά απολύτως αναγκαία την ταυτόχρονη παρουσία τους στο κοινωνικό πεδίο. Η αντιφασιστική μειονοτική ταυτότητα ενδυναμώνεται μέσα από την φασιστική εξωομάδα, τη συγκρουσιακή αλληλεπίδραση με αυτή, συναισθήματα απέχθειας και εχθρότητας προς τις ιδεολογικές της θέσεις και την αντίσταση στις απειλές της (Coser, 1956). Όσο η παρουσία της εξωομάδας

κλιμακώνει τη σύγκρουση, η ύπαρξη της ενδοομάδας θεωρείται ασυμβίβαστη, σε έναν χώρο που η εξωομάδα μπορεί να εκφράζει τις ιδεολογικές της θέσεις (Reicher, 1996). Διαπιστώνεται μια αμφίρροπη διαμεινοτική σχέση, με τη διομαδική δυναμική απαραίτητη και καίρια για την ενδοομαδική συνεκτικότητα, ενδυνάμωση και δραστηριοποίηση, και την εξωομαδική παρουσία ως διακύβευμα για την αξία της ενδοομάδας.

Είναι σαφές πως οι διαδικασίες επιρροής δεν αποτελούν μια ευθύγραμμη πορεία μεταφοράς ιδεών από τον πομπό στο δέκτη, αλλά μια ενεργητική νοηματοδότηση των συγκρούσεων που εισάγει κάθε απόπειρα κοινωνικής επιρροής και φέρει τους δύο πόλους αντιμέτωπους με θέσεις και νοήματα που καλούνται να διαπραγματευτούν. Όπως τονίζει ο Παπαστάμου (2018) και αναδεικνύεται στη θεωρία των ετεροαναφορικών αναπαραστάσεων, εντός της διαμεινοτικής σύγκρουσης, η αντιφασιστική ομάδα ως δέκτης και κοινωνικός δράστης καλείται να ερμηνεύσει περιεχόμενα, προθέσεις και πρακτικές της φασιστικής πηγής, να επικεντρώσει στο πολεμικό αναπαραστασιακό πεδίο τη δράση και τις ιδεολογικές θέσεις και να επιλέξει τις συμπεριφορικές πρακτικές αντίστασης (Wagner, 2015).

Πρακτικές Αντίστασης στη Φασιστική Πηγή

Θελήσαμε να εξετάσουμε πρακτικές που επιστρατεύει η αντιφασιστική μειονότητα για να δημιουργήσει και να διατηρήσει το διαμεινοτικό, συγκρουσιακό πλαίσιο που θα της επιτρέψει τη ριζοσπαστική δράση για την εξάλειψη της φασιστικής αντίπαλης μειονότητας (Della Porta, 2013). Εστιάσαμε σε δύο διαφορετικά μονοπάτια αντίστασης. Επιχειρήσαμε, αφενός, να διερευνήσουμε κατά πόσο η ψυχολογιοποίηση, θεωρητικό οικοδόμημα της κοινωνικής επιρροής, ως πρακτική αντίστασης στο λόγο της μειονοτικής πηγής, μπορεί να μπλοκάρει την ασκούμενη επιρροή και να λειτουργήσει σαν μέθοδος πυροδότησης της σύγκρουσης με το μειονοτικό αντίπαλο. Εξετάσαμε, αφετέρου, το βαθμό που η απανθρωποποίηση, θεωρητικό εργαλείο των διομαδικών σχέσεων και απότοκο των ετεροαναφορικών αναπαραστάσεων, ως ουσιοποιητική πρακτική, μπορεί να αποτελέσει μέθοδο απομάκρυνσης του ιδεολογικού αντιπάλου από το σύνολο της ανθρωπότητας, επιτρέποντας την ιδεολογική εξάλειψη του.

Ψυχολογιοποίηση: “Ο Ψυχολογικός Υπερκαθορισμός του Ιδεολογικού”. Μέσα στο φάσμα αποκρίσεων στις απόπειρες κοινωνικής επιρροής, εκτεινόμενο από την απόλυτη αποδοχή του μηνύματος ως την απόλυτη άρνηση του, η

ψυχολογιοποίηση αποτελεί μια κοινωνιογνωστική και αναπαραστασιακή διαδικασία νοηματοδότησης της σύγκρουσης (Mugny & Papastamou, 1984). Πέρα από μια προκατάληψη αρνητικότητας (Amabile & Glazebrook, 1982), αποτελεί την απόδοση περιεχομένων και συμπεριφορών της μειονότητας, όχι σε δυναμικές, αξίες και νόρμες του κοινωνικού πεδίου (Mugny, 1982) αλλά σε ψυχολογικές ιδιαιτερότητες και υποκειμενικές ιδιότητες των μελών της. Ο πληθυσμός - δέκτης της μειονοτικής επιρροής, αντιμέτωπος με αποκλίνουσες ή απροσδόκητες θέσεις, αντικανονιστικές ή αντικοινωνικές συμπεριφορές, δομεί, μέσω της ψυχολογιοποίησης, έναν αιτιακό δεσμό μεταξύ ιδεολογικών θέσεων ή κοινωνικών συμπεριφορών και ιδιοσυγκρασιακών και ψυχολογικών χαρακτηριστικά των ατομικών ή συλλογικών κοινωνικών υποκειμένων (Mugny & Papastamou, 1980; Papastamou, Mugny & Kaiser, 1980). Η υπερεκτίμηση της ψευδούς συσχέτισης ψυχολογικών γνωρισμάτων και κοινωνικών/ιδεολογικών θέσεων και συμπεριφορών εισέρχεται στην πολιτική αντιπαράθεση σε περιπτώσεις που μια ενεργή μειονότητα επιδιώκει να ασκήσει επιρροή και να εισάγει μια καινοτομία στο κοινωνικό πεδίο (Papastamou, 1986; Papastamou & Mugny, 1990). Η ψυχολογιοποίηση θεωρείται σε αυτές τις περιπτώσεις μια συγκαλυμμένη εφαρμογή κοινωνικού ελέγχου, διαίωξης της ομοιομορφίας και συμμόρφωσης, μέσα από μια διαδικασία που δεν ακυρώνει ή εξοβελίζει το μήνυμα της μειονότητας αλλά υπερκαλύπτει τα περιεχόμενα της ιδεολογίας με χαρακτηριστικά της ψυχολογίας της πηγής (Παπαστάμου, 2011). Η όξυνση της σύγκρουσης αδρανοποιεί την επιρροή και η ψυχολογιοποίηση προσφέρει τον ερμηνευτικό φακό αυτής της αδρανοποίησης, αποεστιάζοντας από την ένταση της σύγκρουσης, στην ερμηνεία και αναπαράσταση της (Παπαστάμου, 2018). Αυτή ακριβώς η εστίαση στην απεικόνιση της μειονοτικής πηγής, στην ερμηνεία των περιεχομένων και των συμπεριφορών της, μέσα από τη μονοδιάστατη αιτιακή σύνδεση της πολιτικής με την ιδιοσυγκρασία θεμελιώνει έναν ψυχολογικό ντετερμινισμό στην πρόσληψη της ιδεολογικής και ταυτοτικής διομαδικής απόκλισης και σύγκρουσης επί του κοινωνικού γίνεσθαι (Παπαστάμου & Μιούνι, 2008).

Ωστόσο, στη δική μας περίπτωση η αξιοποίηση του θεωρητικού οπλοστασίου της ψυχολογιοποίησης χάλαινε σε δύο σημεία. Αφενός έπρεπε να διερευνηθεί ένα αχαρτογράφητο πεδίο, όπου μία μειονότητα ψυχολογιοποιεί ή όχι μια άλλη. Να εξεταστεί αν η αντιφασιστική μειονότητα, συχνά δέκτης ψυχολογιοποιητικών αφηγήσεων, αφού οι ιδεολογικές της θέσεις και δράσεις ανάγονται σε λατρεία της

βίας, νεανικό αυθορμητισμό, αντικοινωνικές προσωπικότητες κοκ., επιστρατεύει μια πρακτική εντέλει επιβλαβή για την υπόσταση της και τον αντίκτυπο της επιδιωκόμενης επιρροής της, εναντίον των φασιστών αντιπάλων της. Σε αυτό το επίπεδο, η έρευνα δεν έχει εντυφώσει και, παρά το ενδιαφέρον του πειραματικού εγχειρήματος, το πεδίο της ψυχολογικής ερμηνείας των ιδεολογικών λόγων ανομοιογενών μειονοτήτων παραμένει αχαρτογράφητο.

Αφετέρου, η ως τώρα έρευνα αναφορικά με τη λειτουργία και τις επιπτώσεις της ψυχολογιοποίησης επικεντρώνεται σε ενεργές μειονότητες, που επιχειρούν να ασκήσουν επιρροή για τη διάδοση μιας δημοκρατικής, προοδευτικής και καινοτόμου ιδέας και υφίστανται ψυχολογιοποιήσεις ώστε να αποδυναμωθούν κοινωνικά, να αποπολιτικοποιηθούν ιδεολογικά και έτσι η κοινωνική ισορροπία και το status quo να μη διαταραχθούν από το νέο και προοδευτικό που επιχειρούν οι ομάδες αυτές να εισάγουν (Papastamou & Mugny, 1985). Έχει άλλωστε διερευνηθεί και επισημανθεί εκτεταμένα πως η ψυχολογιοποίηση αποτελεί αντίσταση στη μειονοτική επιρροή μιας δημοκρατικής, προοδευτικής πηγής (Παπαστάμου, 2011). Ωστόσο, στη δική μας περίπτωση η μειονότητα δεν έρχεται να εισάγει μια ρηξικέλευθη αντιπρόταση, αλλά μια άκρως συντηρητική θέση, η οποία όχι απλά δεν διαταράσσει την κοινωνική ισορροπία αλλά έρχεται να προτείνει την επιβολή της απόλυτης υποταγής. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο η ψυχολογιοποίηση της φασιστικής μειονότητας και η αναγωγή ιδεολογικών θέσεων σε ανεξέλεγκτες και αμετάβλητες ψυχολογικές ιδιότητες της προσωπικότητας των εκφραστών τους μπορεί να λειτουργήσει ενισχύοντας τη διομαδική σύγκρουση, με στόχο την εξάλειψη του αναχρονισμού και την εξουδετέρωση του συντηρητισμού που συνοδεύουν τη φασιστική ιδεολογία. Τίθεται παράλληλα και το επιστημολογικό ζήτημα του αν και κατά πόσο η ψυχολογική αποπολιτικοποίηση μπορεί να ενισχύσει την κριτική σε κρατικούς θεσμούς και μεθόδους, να ενδυναμώσει την πολιτική αντιπαράθεση με το ναζισμό και εν τέλει να προωθήσει την κοινωνική πρόοδο.

Απανθρωποποίηση: Η Αποστέρηση της Ανθρωπινότητας. Στα πλαίσια των διομαδικών συγκρούσεων, όπου η κοινωνική αναπαράσταση, η ενδυνάμωση και συνέχεια της ομάδας αλληλοσυμπλέκεται με την ύπαρξη της αντίπαλης εξωομάδας, εμφανίζονται φαινόμενα ασυμμετρίας (Mummendey & Otten, 1998) που επιφέρουν ενδοομαδική εύννοια και εξωομαδική υποτίμηση (Brewer, 1999; Brewer & Campbell, 1976; Diehl, 1990; Fein & Spencer, 1997). Εντοπίζονται στερεότυπα των αντιπάλων

που τους αναπαριστούν ως ανίκανους και ιδιαίτερα ψυχρούς, επιτρέποντας την ανάδυση συναισθημάτων αηδίας και αποτροπιασμού, που διευκολύνουν την υποτίμηση και την όξυνση της σύγκρουσης (Fiske et al., 2002; Fiske & Glick, 2013). Σε έντονα συγκρουσιακές συνθήκες αντιπαράθεσης αντιφασιστικών και φασιστικών μειονοτικών ομάδων, όπου διακυβεύονται ζητήματα ηθικών αξιών και κοσμοθεωριών, οι διομαδικές κατηγοριοποιήσεις εφαρμόζονται στη βάση περισσότερο ακραίων κατηγοριοποιήσεων. Ο Bar-Tal (1990) εισάγει την έννοια της απονομιμοποίησης για την εννοιολόγηση της κατηγοριοποίησης ομάδων στη βάση εξαιρετικά αρνητικών κοινωνικών κατηγοριών, που αποστερούν από την εξωομάδα την ενσωμάτωση της στο ανθρώπινο σύνολο και στα αποδεκτά κοινωνικά όρια κανόνων και ηθικών αρχών (Bar-Tal, 2000; Howarth, 2003). Ο αποκλεισμός από την ηθική κοινότητα (Ortowitz, 1990), η μείωση της ανθρωπότητας και της ανομοιότητας στην προσλαμβανόμενη αξία της εξωομάδας (Schwartz & Struch, 1989), αν και έχουν μελετηθεί ιδιαίτερα σε ακραία φαινόμενα καταπίεσης και εκμετάλλευσης της σύγχρονης ιστορίας (Leyens et al., 2001), αποτελούν μια μάλλον κοινή πτυχή των διομαδικών σχέσεων (Cassese, 2019), μια καθημερινή πρακτική, συνδεδεμένη με τη δομή των σύγχρονων κοινωνιών (Bar – Tal, 2000).

Η απανθρωποποίηση αποτελεί μια συλλογικά κοινή απονομιμοποιητική πρακτική (Bar-Tal, 1989), μια κοινωνική και ψυχολογική διαδικασία (Berenstein, 2019), όπου οι διομαδικές αξιολογήσεις, ο τρόπος πρόσληψης και αλληλεπίδρασης αφαιρούν από την εξωομάδα ανθρώπινες ιδιότητες (Σβόλη & Σακαλάκη, 2015; Bandura, 1999; Haslam & Stratemeyer, 2016). Ωστόσο, δεν αποτελεί μια διχοτομική διάσταση, όπου άτομα/ομάδες είναι ή δεν είναι ανθρώπινα, δεν αποτελεί ένα απροσπέλαστο τοίχος που οριοθετεί τις διομαδικές αναπαραστάσεις και σχέσεις αλλά μια κεντρική διομαδική διεργασία (Leyens et al., 2000, 2003).

Σύμφωνα με το διπλό μοντέλο του Haslam (2006), η έννοια της ανθρωπότητας αποδίδεται ή αποστερείται στη βάση δύο διαστάσεων. Η πρώτη διάσταση της Ανθρώπινης Φύσης (Human Nature-HN) αφορά χαρακτηριστικά κοινά και θεμελιώδη στην ανθρωπότητα. Περιλαμβάνει ιδιότητες όπως η συναισθηματική απαντητικότητα και ευαισθησία, η δράση και διαπροσωπική ζεστασιά, η αυτενέργεια, η γνωστική ευελιξία και ανοιχτότητα (Haslam & Loughnan, 2014; Martínez, Rodríguez-Bailón & Moya, 2012). Τα γνωρίσματα της ανθρώπινης φύσης θεωρούνται κυρίως, διαπολιτισμικά καθολικά και εμφανιζόμενα νωρίς στην

ανάπτυξη (Haslam et al., 2005). Η άρνηση τους συγκροτεί τη μηχανιστική απανθρωποποίηση και συνεπάγεται την πρόσληψη του ατόμου/ομάδας ως ρομποτική και την εξομοίωση της, ρητά ή έμμεσα, με αντικείμενα ή μηχανές. Οι δέκτες της μηχανιστικής απανθρωποποίησης θεωρούνται ψυχροί και άκαμπτοι, συναισθηματικά αποστασιοποιημένοι και αδρανείς (Haslam et al., 2008). Στερούνται επιθυμιών, φαντασίας και περιέργειας και δε διαθέτουν κοινωνικότητα και συναισθηματική ευαισθησία (Bastian & Haslam, 2010; Sakalaki, Richardson & Fousiani, 2016).

Η δεύτερη διάσταση της Ανθρώπινης Μοναδικότητας (Human Uniqueness-HU) αφορά σε χαρακτηριστικά που διακρίνουν το ανθρώπινο είδος από το ζωικό βασίλειο (Haslam & Bain, 2007). Περιλαμβάνει ιδιότητες όπως ο ορθολογισμός, η εκλεπτότητα και ο εξευγενισμός, η πολιτισμότητα και ηθική ευαισθησία, σύνθετα συναισθήματα, γλώσσα και υψηλότερη γνωσιακότητα, ωριμότητα και διαπροσωπική ζεστασιά, ανάληψη δράσης, κοινωνικοποίηση και ανοιχτότητα (Bastian & Haslam, 2011; Leyens et al., 2001). Τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης μοναδικότητας δεν έχουν τόσο ευρεία επικράτηση και καθολική διάσταση και αναπτύσσονται αργότερα στην πορεία του ατόμου. Όταν τα χαρακτηριστικά της Ανθρώπινης Μοναδικότητας αποστερούνται εμφανίζεται η ανιμαλιστική απανθρωποποίηση, η πρόσληψη των ατόμων/ομάδων ως παρόμοια με ζώα. Οι δέκτες της θεωρούνται ανώριμοι/ες και ανόητοι/ες, με έλλειψη γνωστικής ικανότητας, χονδροειδείς, παράλογοι/ες ή παρωχημένοι/ες (Haslam et al., ο.π.; Loughnan & Haslam, 2007; Loughnan, Haslam & Kashima, 2009). Τα ανιμαλιστικά απανθρωποποιημένα άτομα/ομάδες θεωρείται ότι στερούνται κύρους, είναι ανίκανα για αυτόνομη δράση, ανάξια σεβασμού και προκαλούν αηδία, ντροπή και υποτίμηση (Rozin, Haidt, & McCauley, 2000).

Υπο αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάζεται στο αν επιστρατεύεται η απανθρωποποίηση στην ιδεολογική αντιπαράθεση αντιφασιστικών και φασιστικών μειονοτήτων, και πιο συγκεκριμένα αν η αντιφασιστική μειονότητα επιλέγει την ανιμαλιστική ή/και τη μηχανιστική απανθρωποποίηση ως μέθοδο ηθικής αποδέσμευσης για τη ριζοσπαστικοποίηση της ιδεολογίας και της δράσης της έναντι των φορέων του ναζισμού (McCauley & Moskalenko, 2017).

Τίθεται, επομένως, το ερώτημα και διερευνάται πειραματικά αν, σε ένα ιδεολογικά συγκρουσιακό διομαδικό πλαίσιο, αρκεί η ιδεολογική ενδοομαδική ορθοδοξία, η πολιτική αντιπαράθεση και η απόκλιση των κοινωνικών και πολιτικών ταυτοτήτων για να πυροδοτήσει την κοινωνικοπολιτική ακτιβιστική δράση της

αντιφασιστικής μειονότητας ή επιστρατεύεται κάποια κοινωνιοψυχολογική πρακτική για την υποβάθμιση του εξωομαδικού φασιστικού αντιπάλου και εντέλει τη ρίζοσπαστικοποίηση της διομαδικής και κοινωνικής σύγκρουσης (Githens-Mazer, 2012; Hafez & Mullins, 2015).

Έρευνα & Υποθέσεις

Συνθέτοντας τα θεωρητικά πλαίσιο και τις ιστορικοκοινωνικές προσεγγίσεις, η έρευνα επιχειρεί να εξετάσει τις δυναμικές σύγκρουσης αντιφασιστικών και φασιστικών ομάδων στον ελλαδικό χώρο. Εξετάζονται διαστάσεις σε στάσεις και θέσεις οργανωμένων ατόμων σε αντιφασιστικές ομάδες, συγκριτικά με μη οργανωμένους/ες πολίτες. Διερευνούνται κοινωνιοψυχολογικοί μηχανισμοί που η αντιφασιστική μειονότητα επιστρατεύει, ερχόμενη σε επαφή με μια φασιστική μειονότητα. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται αν η επαφή με το λόγο και την απήχηση του ιδεολογικού αντιπάλου μπορούν να λειτουργήσουν ρυθμίζοντας τη διαμεσολαβητική λειτουργία της ψυχολογιοποίησης και της απανθρωποποίησης, ώστε να πυροδοτήσουν τη σύγκρουση με τη φασιστική μειονότητα, να οξύνουν αντιθεσμικές θέσεις και, τέλος, κατα πόσο τελευταίες διευρύνονται σε συγκρουσιακά ρεπερτόρια αντιπαράθεσης με το φασιστικό αντίπαλο.

Οι υποθέσεις σχηματοποιούνται ως εξής:

I. Αναμένονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στις μετρήσεις όλων των δεικτών μεταξύ Γενικού και Αντιφασιστικού Πληθυσμού.

IIα. Αναμένεται αλληλεπίδραση Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης, Επιπέδου Ρίζοσπαστικοποίησης και Είδους Πληθυσμού στην έκφραση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων, διαμεσολαβούμενη από την ενεργοποίηση της Ψυχολογιοποίησης. Συγκεκριμένα, αναμένεται ότι η επαφή του Αντιφασιστικού Πληθυσμού με ένα Κείμενο Ρίζοσπαστικοποίησης Απόψεων (Καταστατικό Κείμενο) και Μικρής Κοινωνικής Απήχησης (0-5%) να οδηγήσει σε έκφραση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων, διαμέσου της Ψυχολογιοποίησης.

IIβ. Αναμένεται αλληλεπίδραση Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης, Επιπέδου Ρίζοσπαστικοποίησης και Είδους Πληθυσμού στην έκφραση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών και Ρίζοσπαστικών Προθέσεων, διαμεσολαβούμενη από την ενεργοποίηση της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης. Συγκεκριμένα, αναμένεται η επαφή του Αντιφασιστικού Πληθυσμού με ένα Κείμενο Ρίζοσπαστικοποίησης Δράσεων (Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης) και Μεγάλης Κοινωνικής Απήχησης (10-

15%) να οδηγήσει σε έκφραση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών και Ριζοσπαστικών Προθέσεων, διαμέσου της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης.

IIIα. Αναμένεται αλληλεπίδραση Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης, Επιπέδου Ριζοσπαστικοποίησης και Είδους Πληθυσμού στην έκφραση Αντιεξουσιαστικών Αξιολογήσεων, διαμεσολαβούμενη από την ενεργοποίηση της Ψυχολογιοποίησης. Συγκεκριμένα, αναμένεται η επαφή του Αντιφασιστικού Πληθυσμού με ένα Κείμενο Ριζοσπαστικοποίησης Απόψεων (Καταστατικό Κείμενο) και Μικρής Κοινωνικής Απήχησης (0-5%) να οδηγήσει σε έκφραση Αντιεξουσιαστικών Αξιολογήσεων, διαμέσου της Ψυχολογιοποίησης.

IIIβ. Αναμένεται αλληλεπίδραση Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης, Επιπέδου Ριζοσπαστικοποίησης και Είδους Πληθυσμού στην έκφραση Αντιεξουσιαστικών Αξιολογήσεων, διαμεσολαβούμενη από την ενεργοποίηση της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης. Συγκεκριμένα, αναμένεται η επαφή του Αντιφασιστικού Πληθυσμού με ένα Κείμενο Ριζοσπαστικοποίησης Δράσεων (Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης) και Μεγάλης Κοινωνικής Απήχησης (10-15%) να οδηγήσει σε έκφραση Αντιεξουσιαστικών Αξιολογήσεων, διαμέσου της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης.

IVα. Αναμένεται λειτουργία ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης, όπου η αλληλεπίδραση Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης και Επιπέδου Ριζοσπαστικοποίησης οδηγεί στην έκφραση Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων, διαμεσολαβούμενη από τη σειριακή ενεργοποίηση της Ψυχολογιοποίησης, της έκφρασης Αντισυστημικών Αξιολογήσεων και Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων, μόνο για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό. Συγκεκριμένα, αναμένεται η επαφή του Αντιφασιστικού Πληθυσμού με ένα Κείμενο Ριζοσπαστικοποίησης Απόψεων (Καταστατικό Κείμενο) και Μικρής Κοινωνικής Απήχησης (0-5%) να οδηγήσει, διαμέσου της Ψυχολογιοποίησης, σε έκφραση Αντισυστημικών Αξιολογήσεων, οι οποίες θα οδηγούν σε έκφραση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων και οι ακολούθως σε έκφραση Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων.

IVβ. Αναμένεται λειτουργία ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης όπου η αλληλεπίδραση Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης και Επιπέδου Ριζοσπαστικοποίησης οδηγεί στην έκφραση Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων, διαμεσολαβούμενη από τη σειριακή ενεργοποίηση της Ανιμαλιστικής

Απανθρωποποίησης, της έκφρασης Αντισυστημικών Αξιολογήσεων και Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων, μόνο για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό. Συγκεκριμένα, αναμένεται η επαφή του Αντιφασιστικού Πληθυσμού με ένα Κείμενο Ριζοσπαστικοποίησης Δράσεων (Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης) και Μεγάλης Κοινωνικής Απήχησης (10-15%) να οδηγήσει, διαμέσου της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης, σε έκφραση Αντισυστημικών Αξιολογήσεων, οι οποίες οδηγούν σε έκφραση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων και ακολούθως σε έκφραση Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων.

Μεθοδολογία

Μέθοδος

Για τον έλεγχο των υποθέσεων αξιοποιήθηκε η πειραματική μέθοδος και τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS. Οι συμμετέχοντες/ουσες επιλέχθηκαν με βάση την ένταξη τους σε κάποια αντιφασιστική ομάδα/ οργάνωση³ ή όχι⁴. Η δειγματοληψία διεξήχθη με τη μέθοδο χιονοστιβάδας (snowball) για τους/τις μεν, όπου η επαφή με μέλη μιας οργάνωσης/συλλογικότητας επέτρεψε τη δικτύωση με άλλες ομάδες, και της ευκαιριακής δειγματοληψίας για τους δε (Παπαγεωργίου, 2015). Οι διαφορετικές δειγματοληπτικές τεχνικές επιλέχθηκαν λόγω ιδιομορφιών προσέγγισης του Αντιφασιστικού Πληθυσμού, καθώς οι ομάδες είναι συχνά κλειστές και τίθενται ζητήματα εμπιστευτικότητας. Η συλλογή των δεδομένων έγινε ηλεκτρονικά λόγω των υγειονομικών περιορισμών της πανδημίας COVID-19. Η συμμετοχή ήταν εθελοντική και τηρήθηκαν όλα τα πρωτόκολλα ανωνυμίας και ενημέρωσης.

Συμμετέχοντες/ουσες

Στην έρευνα έλαβαν μέρος 311 άτομα με δικαίωμα ψήφου, 159 εκ των οποίων ανήκαν στον Γενικό Πληθυσμό και 152 στον Αντιφασιστικό Πληθυσμό. Όσον αφορά το Γενικό Πληθυσμό, 79 (49.7%) αυτοπροσδιορίζονταν ως άντρες και 80 (50.3%) ως γυναίκες. Η ηλικία τους κυμαίνονταν από τα 17 έως τα 69 έτη (*M.O.* = 30.22, *T.A.* = 11.78). Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο, 2 άτομα (1.3%) είχαν ολοκληρώσει το Δημοτικό, 3 (1.9%) το Γυμνάσιο, 55 (34.6%) το Λύκειο, 70 (44%) είχαν ολοκληρώσει τις Πανεπιστημιακές Σπουδές, 25 (15.7%) ήταν κάτοχοι Μεταπτυχιακού, 3 (1.9%) ήταν κάτοχοι Διδακτορικού ενώ 1 άτομο (0.6%) δε δήλωσε

³ στο εξής «Αντιφασιστικός Πληθυσμός»

⁴ στο εξής «Γενικός Πληθυσμός»

εκπαιδευτικό επίπεδο. Αναφορικά με τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό, 71 (46.7%) αυτοπροσδιορίζονταν ως άντρες, 69 (45.4%) ως γυναίκες, 4 άτομα (2.6%) επέλεξαν να δηλώσουν άλλο έμφυλο αυτοπροσδιορισμό ενώ 8 άτομα (5.3%) δε δήλωσαν τον έμφυλο αυτοπροσδιορισμό τους. Η ηλικία τους κυμαίνονταν από τα 18 έως τα 67 έτη ($M.O. = 29.32$, $T.A. = 8.49$). Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο, 2 άτομα (1.3%) είχαν ολοκληρώσει το Δημοτικό, 4 (2.6%) το Γυμνάσιο, 37 (24.3%) το Λύκειο, 73 (48%) είχαν ολοκληρώσει τις Πανεπιστημιακές Σπουδές, 33 (21.7%) ήταν κάτοχοι Μεταπτυχιακού, 1 (0.7%) ήταν κάτοχος Διδακτορικού ενώ 2 άτομα (1.3%) δε δήλωσαν το εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

Πειραματικός Σχεδιασμός & Διαδικασία

Το πείραμα περιλάμβανε τρεις φάσεις χωρίς χρονική απόσταση. Στην πρώτη φάση (Pre-test) οι συμμετέχοντες/ουσες απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με τον ακτιβισμό και τις ιδεολογικές τους τοποθετήσεις. Στη δεύτερη φάση (Πειραματικός Χειρισμός) εισήχθησαν οι ανεξάρτητες μεταβλητές. Στην τρίτη φάση (Post-test) οι συμμετέχοντες/ουσες απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με το χειρισμό, τη φασιστική πηγή και το περιεχόμενο του λόγου της, αναφορικά με ιδεολογικοπολιτικές θέσεις και πρακτικές. Τέλος, συμπλήρωσαν δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Πρώτη Φάση: Pre-test. Οι συμμετέχοντες/ουσες απάντησαν σε δύο 7-βάθμιες κλίμακες. Η πρώτη αποτελούσε μια διευρυμένη εκδοχή της κλίμακας «Ακτιβιστικών/Ριζοσπαστικών Προθέσεων» (Moskalenko & McCauley, 2009), με επιπλέον ερωτήσεις σχετικά με ακτιβιστικές πρακτικές. Από τον έλεγχο εσωτερικής εγκυρότητας αναπαράχθηκε η διπαραγοντική δομή της πρωτότυπης κλίμακας. Η Ανάλυση Παραγόντων Κύριων Συνιστωσών (PCA) των 14 ερωτημάτων ανέδειξε δύο παράγοντες που εξηγούσαν το 75.64% της συνολικής διακύμανσης ($KMO = .95$, $p < .001$). Ο πρώτος παράγοντας (ιδιοτιμή 9.56, διακύμανση 41.24%) περιλάμβανε 6 ερωτήσεις σχετικά με την αποδοχή της βίας και την πρόθεση δράσης (πχ. “Θα συνέχιζα να υποστηρίζω μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου, ακόμα κι αν η οργάνωση κατέφευγε μερικές φορές στη βία.” και “Θα εμπλεκόμουν σε μια πολιτική δραστηριότητα στην οποία ξέρω ότι είναι πιθανό να συλληφθώ.”). Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Ριζοσπαστικοποιημένη Δραστηριοποίηση» ($\alpha = .95$) (1: χαμηλή – 7: υψηλή). Ο δεύτερος παράγοντας (ιδιοτιμή 1.03, διακύμανση 34.4%) περιλάμβανε 8 ερωτήσεις σχετικά με την ακτιβιστική ενεργοποίηση και πλαισίωση δράσεων [πχ. “Θα

συμμετείχα/ανήκα σε μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου.” και “Θα ξόδευα εθελοντικά τον χρόνο μου για να εργαστώ (δηλ. να γράφω ψηφίσματα, να διανέμω φυλλάδια, να στρατολογώ ανθρώπους κλπ.) για μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου.”]. Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Ακτιβιστική Υποστήριξη» ($\alpha = .94$) (1: χαμηλή – 7: υψηλή). Η κλίμακα επιλέχθηκε αφενός ώστε να εξασφαλιστεί η τυχαιοθέτηση, αφετέρου ώστε να διαπιστωθεί η επίδραση του χειρισμού στις ακτιβιστικές και ριζοσπαστικές προθέσεις.

Η δεύτερη κλίμακα ήταν η Συντομευμένη Κλίμακα Φασιστικών Απόψεων (Chryssochoou, 2018). Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο συνολικός δείκτης «Φασιστικές Απόψεις» ($\alpha = .90$) (πχ. “Ένας ικανός ηγέτης μπορεί να διορθώσει την κατάσταση της χώρας, πέρα από κάθε νόμο.” Και “Η Ελλάδα δεν μπορεί να θρέψει όλους τους ξένους που φτάνουν εδώ.”) (1: χαμηλές – 7: υψηλές). Η κλίμακα επιλέχθηκε ώστε να επικυρωθεί ποσοτικά η διάκριση των συμμετεχόντων/ουσών στις δύο ομάδες Γενικού και Αντιφασιστικού πληθυσμού, πέρα από την απλή δήλωση ή μη συμμετοχής.

Δεύτερη Φάση: Πειραματικός Χειρισμός. Ο πειραματικός σχεδιασμός είχε τη μορφή 2 (Είδος Πληθυσμού: Αντιφασιστικός vs Γενικός) x 2 (Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης: Κείμενο Ιδεολογικού Λόγου vs Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης) x 2 (Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης: 0-5% vs 10-15%) μεταξύ υποκειμένων. Η πρώτη μεταβλητή «Είδος Πληθυσμού», ως επικαλούμενη, βασίστηκε στη ρητή αναφορά των συμμετεχόντων/ουσών σχετικά με την πολιτική τους δραστηριοποίηση ή όχι σε κάποια ομάδα ή οργάνωση αντιφασιστικού χαρακτήρα. Ως αντιφασιστικές ομάδες επιλέχθηκαν όσες είχαν καθαρά αντιφασιστική δράση και ανάλυση και πολιτικές ομάδες με διαφορετική κεντρική θεματική (πχ. συνδικαλιστικές, φεμινιστικές) αλλά σαφή αντιφασιστικά προτάγματα.

Οι άλλες δύο μεταβλητές ήταν ανεξάρτητες. Η μεταβλητή «Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης» θεμελιώθηκε στο θεωρητικό υπόβαθρο των McCauley και Moskalenko (ο.π.) περί διαφορετικών ποιοτικών χαρακτηριστικών, διαδικασιών και διαδρομών ριζοσπαστικοποίησης σε επίπεδο ιδεολογικών θέσεων (Ριζοσπαστικοποίησης Απόψεων) και πρακτικών δράσης (Ριζοσπαστικοποίηση Δράσης). Η εγχειρηματοποίηση επιτεύχθηκε με την κατασκευή δύο κειμένων μιας

φανταστικής φασιστικής ομάδας. Η Ριζοσπαστικοποίηση Απόψεων αναπαραστάθηκε με ένα κείμενο που εξέφραζε πυρηνικές θέσεις της φασιστικής ιδεολογίας (Καταστατικό Κείμενο) ενώ η Ριζοσπαστικοποίηση Δράσης με ένα κείμενο που πλαισίωνε πολιτικά μια βίαιη επίθεση σε πολιτικό χώρο αντιφασιστικής ομάδας (Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης). Η κατασκευή των δύο κειμένων χειρισμού (βλ. Παράρτημα Ι) έγινε με την ανάλυση 10 καταστατικών και 10 αναλήψεων ευθύνης ελληνικών φασιστικών ομάδων με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος IRAMUTEQ (Ratinaud, 2009). Η μεταβλητή «Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης» της μειονοτικής πηγής θεμελιώθηκε στο θεωρητικό υπόβαθρο της απειλής που θέτει η μειονότητα σε υλικό, χωρικό και συμβολικό επίπεδο (Stephan & Stephan, ο.π.). Εκκινεί από το ερευνητικό κενό σχετικά με τις διαμειονοτικές συγκρουσιακές σχέσεις και την απειλή που θέτει μια ενεργή μειονότητα σε μια αντίπαλη ενεργή μειονότητα στο πεδίο της ιδεολογικοπολιτικής και φυσικής αντιπαράθεσης, και αναφορικά με τις διαφοροποιήσεις που προκαλούν οι παρουσιάσεις μεγέθους της μειονότητας σε επίπεδο αναπαραστάσεων και ασκούμενης επιρροής. Η εγχειρηματοποίηση επετεύχθη με τη χρήση ενός φάσματος εκτίμησης κοινωνικής απήχησης της μειονότητας, με όρους ελάχιστης απήχησης, 0% έως 5%, ή μεγάλης απήχησης, 10% έως 15% και λειτούργησε παράλληλα ως επικέντρωση στον πειραματικό χειρισμό. Τα ποσοστιαία όρια επιλέχθηκαν στη βάση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σχετικά με την αριθμητική απεικόνιση της μειονότητας (Blalock, 1967; Gardikiotis, Martin & Hewstone, 2013) και με όρους εξωτερικής εγκυρότητας, καθώς τα φασιστικά/ακροδεξιά κόμματα στην Ελλάδα δεν έλαβαν εκλογικά ποσοστά μεγαλύτερα του 15%, ακόμα και στις περιόδους έντονου εκφασισμού της ελλαδικής κοινωνίας και ισχυρής εκλογικής συσπείρωσης της Χρυσής Αυγής.

Έτσι, οι συμμετέχοντες/ουσες κατανεμήθηκαν τυχαία στις τέσσερις πειραματικές συνθήκες (Ιδεολογία - Μικρή Απήχηση/Ιδεολογία - Μεγάλη Απήχηση/Δράση - Μικρή Απήχηση/Δράση - Μεγάλη Απήχηση), ανεξαρτήτως Είδους Πληθυσμού. Τους ζητήθηκε να διαβάσουν το κείμενο και ακολούθως να επιλέξουν την κοινωνική απήχηση που αξιολογούσαν ότι έχει η πηγή στα εκάστοτε όρια.

Τρίτη Φάση: Post-test. Μετά την έκθεση στον πειραματικό χειρισμό, τα άτομα κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα σύνολο μετρήσεων για τον έλεγχο των διαμεσολαβητικών υποθέσεων και αναφορικά με εξαρτημένες μετρήσεις.

Διαμεσολαβητικές Μετρήσεις. Ο έλεγχος της επιστράτευσης ψυχολογιοποιητικών και απανθρωποποιητικών πρακτικών πρόσληψη της μειονοτικής πηγής, ως διαμεσολαβητικών μηχανισμών στη σχέση μεταξύ επαφής και ακτιβιστικών και ριζοσπαστικοποιημένων προθέσεων διενεργήθηκε με τη χρήση δύο 7-βάθμιων κλιμάκων.

Η μέτρηση της ψυχολογιοποίησης πραγματοποιήθηκε με την Κλίμακα Ψυχολογιοποίησης (Προδρομίτης & Παπαστάμου, Εργαστήριο Πειραματικής Κοινωνικής Ψυχολογίας). Μετά τις απαραίτητες αντιστροφές και τον έλεγχο αξιοπιστίας, κατασκευάστηκε ο δείκτης «Ψυχολογιοποίηση» ($\alpha = .78$) (πχ. “Τα άτομα που υποστηρίζουν αυτές τις ιδέες έχουν ασταθή χαρακτήρα.”) (1: χαμηλή – 7: υψηλή). Παραλήφθηκε η ερώτηση “Αυτοί που υποστηρίζουν τέτοιες απόψεις είναι ιδιαίτερα μετριοπαθείς.” καθώς μείωνε την αξιοπιστία της μέτρησης σε μη αποδεκτά επίπεδα. Δεδομένων των ιδιαίτερα ακραίων θέσεων που εκφράζονται στα κείμενα, αναμενόταν η μείωση της αξιοπιστίας όταν ο χαρακτηρισμός των ψυχολογικών ιδιοτήτων της πηγής επικεντρώνεται σε ζητήματα μετριοπάθειας.

Η μέτρηση της απανθρωποποίησης πραγματοποιήθηκε με την Κλίμακα Απανθρωποποίησης (Bastian & Haslam, 2011). Μετά τις απαραίτητες αντιστροφές και τους ελέγχους αξιοπιστίας κατασκευάστηκαν οι δείκτες «Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση» ($\alpha = .77$) (πχ. “Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι σαν να μην έχουν αυτοσυγκράτηση, όπως τα ζώα.”) (1: χαμηλή – 7: υψηλή) και «Μηχανιστική Απανθρωποποίηση» ($\alpha = .63$) (πχ. “Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι μηχανικοί και ψυχροί, σαν ρομπότ.”) (1: χαμηλή – 7: υψηλή). Και σε αυτή την περίπτωση, παραλείφθηκε για λόγους αξιοπιστίας η ερώτηση “Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι παθητικοί, σαν να τους λείπει η ενέργεια.”. Κατ' αναλογία με την έννοια της μετριοπάθειας, ήταν αναμενόμενη η μείωση της αξιοπιστίας όταν μια πηγή ακραίων θέσεων και βίαιων πρακτικών πρέπει να αναπαρασταθεί με όρους παθητικότητας.

Εξαρτημένες Μετρήσεις. Οι συμμετέχουσες/οντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά το περιεχόμενο των θέσεων του κειμένου, τις ακτιβιστικές και ριζοσπαστικές προθέσεις τους έναντι ναζιστικών ομάδων καθώς και σε ερωτήσεις για πρακτικές πολιτικής εναντίωσης, ριζοσπαστικά ρεπερτόρια δράσης και αξιολογήσεις της εξουσίας.

Οι αξιολογήσεις περιεχομένου των κειμένων πραγματοποιήθηκαν μέσω μίας 7-βάθμιας κλίμακας, κατασκευασμένης για τους λόγους της έρευνας, στη βάση προηγούμενων μετρήσεων τρομοκρατικού λόγου και δράσεων (Παπαστάμου & Προδρομίτης, 2010). Η Ανάλυση Παραγόντων Κύριων Συνιστωσών (PCA) των 20 αξιολογήσεων ανέδειξε δύο παράγοντες που εξηγούσαν το 47.97% της συνολικής διακύμανσης ($KMO = .91, p < .001$). Ο πρώτος παράγοντας (ιδιοτιμή 7.34, διακύμανση 26.94%) περιλάμβανε 11 αξιολογήσεις σχετικές με τον τρομοκρατικό και βίαιο χαρακτήρα των θέσεων (πχ. “Βίαιες”, “Ακραίες”, “Καταστροφικές”). Μετά τις απαραίτητες αντιστροφές και τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Τρομοκρατικά Βίαιο Περιεχόμενο» ($\alpha = .89$) (1: χαμηλό – 7: υψηλό). Ο δεύτερος παράγοντας (ιδιοτιμή 2.26, διακύμανση 21.03%) περιλάμβανε 9 αξιολογήσεις περί αντιστασιακού και ριζοσπαστικού χαρακτήρα των θέσεων (πχ. “Επαναστατικές”, “Αντιστασιακές”, “Ριζοσπαστικές”). Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Αντιστασιακά Ριζοσπαστικό Περιεχόμενο» ($\alpha = .81$) (1: χαμηλό – 7: υψηλό).

Οι αντιναζιστικές ακτιβιστικές και ριζοσπαστικές προθέσεις μετρήθηκαν μέσω της 7-βάθμιας Κλίμακας Ακτιβιστικών/Ριζοσπαστικών Προθέσεων (Moskalenko & McCauley, 2009), έπειτα από τροποποιήσεις διατύπωσης ώστε να αφορά νεοναζιστικές οργανώσεις/ομάδες. Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκαν οι δείκτες «Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις» ($\alpha = .93$) (πχ. “Θα συμμετείχα/ανήκα σε μια οργάνωση που παλεύει για την πολιτική και νομική καταπολέμηση νεοναζιστικών οργανώσεων και ομάδων.”) (1: χαμηλές – 7: υψηλές) και «Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις» ($\alpha = .95$) (πχ. “Θα έκανα επίθεση σε για νεοναζιστική ομάδα ή μέλη της, εάν τις έβλεπα να χτυπούν μέλη της ομάδας μου.”) (1:χαμηλές – 7:υψηλές).

Ακολούθως, οι συμμετέχοντες/ουσες συμπλήρωσαν ερωτήματα σχετικά με πρακτικές πολιτικής δραστηριοποίησης, μέσω μίας 7-βάθμιας κλίμακας κατασκευασμένης για τους λόγους της έρευνας, στη βάση προηγούμενων μετρήσεων αναφορικά με την επιτήρηση και αστυνόμευση (Προδρομίτης & Παπαστάμου, Εργαστήριο Πειραματικής Κοινωνικής Ψυχολογίας). Η Ανάλυση Παραγόντων Κύριων Συνιστωσών (PCA) των 9 ερωτήσεων ανέδειξε δύο παράγοντες που εξηγούσαν το 77.51% της συνολικής διακύμανσης ($KMO = .89, p < .001$). Ο πρώτος παράγοντας (ιδιοτιμή 5.40, διακύμανση 43.38%) περιλάμβανε 5 ερωτήσεις σχετικές

με μη βίαιες, κανονιστικές και μη πρακτικές εναντίωσης στην εξουσία (πχ. “Οργάνωση Διαδηλώσεων Πορειών”, “Κατάληψη σχολείων και πανεπιστημίων”). Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Μη βίαιες Αντιεξουσιαστικές Πρακτικές» ($\alpha = .92$) (1: χαμηλές – 7: υψηλές). Ο δεύτερος παράγοντας (ιδιοτιμή 1.58, διακύμανση 34.14%) περιλάμβανε 4 ερωτήσεις σχετικές με βίαιες εξωθεσμικές, μη κανονιστικές πρακτικές (πχ. “Χρήση ένοπλης βίας σε πρόσωπα εξουσίας/κατασταλτικών μηχανισμών”, “Απόρριψη του κόμματος ή των κομμάτων που εκφράζουν αυτές τις πολιτικές, με όργανο την ψήφο στις εκλογές” ανεστρ.). Μετά τις απαιτούμενες αντιστροφές και τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Βίαιες Αντιεξουσιαστικές Πρακτικές» ($\alpha = .87$) (1: χαμηλές – 7: υψηλές).

Επίσης, μετρήθηκε η αποδοχή και προώθηση πολιτικών δράσεων μέσω μίας 7-βάθμιας κλίμακας, κατασκευασμένης για τους λόγους της έρευνας, βασισμένη σε προηγούμενες μετρήσεις περί αναπαραστάσεων της πολιτικής βίας (Προδρομίτης & Παπαστάμου, Εργαστήριο Πειραματικής Κοινωνικής Ψυχολογίας). Από την Ανάλυση Παραγόντων Κύριων Συνιστωσών (PCA) των 13 ερωτήσεων προέκυψε ένας παράγοντας που εξηγούσε το 70.10% της συνολικής διακύμανσης ($KMO = .95$, $p < .001$). Ο παράγοντας (ιδιοτιμή 10.28) περιελάμβανε όλες τις ερωτήσεις (πχ. “Ρίψη μολότοφ σε δυνάμεις των ΜΑΤ κατά τη διάρκεια πορείας.” και “Πυρπόληση αυτοκινήτου κάποιου υψηλόβαθμου αξιωματούχου με “γκαζάκια”.”) και μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Προώθηση Βίαιης Πολιτικής Δράσης» ($\alpha = .98$) (1: χαμηλή – 7: υψηλή).

Επιπλέον, μετρήθηκαν οι στάσεις των συμμετέχοντων/ουσων σχετικά με ρεπερτόρια πολιτικών δράσεων. Αξιοποιώντας σύνολα ερωτημάτων του Εργαστηρίου Πειραματικής Κοινωνικής Ψυχολογίας (Προδρομίτης & Παπαστάμου), οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να απαντήσουν μέσω μίας 7-βάθμιας κλίμακας σχετικά με απεργίες και διαδηλώσεις, καταλήψεις, καταστροφές κατά τις διαδηλώσεις και συμπλοκές με την αστυνομία. Μετά τις απαραίτητες αντιστροφές και τους ελέγχους αξιοπιστίας κατασκευάστηκαν οι δείκτες «Αποδοχή Απεργιών – Διαδηλώσεων» ($\alpha = .66$) (πχ. “Αποτελούν ένα μέσο πίεσης της εκάστοτε κυβέρνησης.”), «Αποδοχή Καταλήψεων» ($\alpha = .84$) (πχ. “Δημιουργούν χώρους ελεύθερης ανταλλαγής ιδεών, ανοιχτής συζήτησης και οργάνωσης εκδηλώσεων.”), «Αποδοχή Συμπλοκών με την Αστυνομία» ($\alpha = .88$) (πχ. “Αποτελούν τρόπο

αντίδρασης στις κρατικές πολιτικές ελέγχου και καταστολής.») και «Αποδοχή Καταστροφών κατά τις Διαδηλώσεις» ($\alpha = .66$) (πχ. “Προκύπτουν ως αποτέλεσμα συσσωρευμένης απογοήτευσης, οργής και αγανάκτησης.”) (1: χαμηλή – 7: υψηλή). Από τον τελευταίο δείκτη παραλήφθηκε η ερώτηση “Αποτελούν επιθέσεις απέναντι στην ίδια την κοινωνική αρμονία και την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος.” (ανεστρ.) για λόγους διατήρησης της αξιοπιστίας σε αποδεκτά επίπεδα.

Τέλος, οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα σύνολο ερωτήσεων αξιολόγησης στόχων και μεθόδων της εξουσίας μέσω μιας 7-βάθμιας κλίμακας (Προδρομίτης & Παπαστάμου, Εργαστήριο Πειραματικής Κοινωνικής Ψυχολογίας). Η Ανάλυση Παραγόντων Κύριων Συνιστωσών (PCA) των 10 ερωτήσεων ανέδειξε δύο παράγοντες που εξηγούσαν το 64.43% της συνολικής διακύμανσης ($KMO = .86$, $p < .001$). Ο πρώτος παράγοντας (ιδιοτιμή 4.96, διακύμανση 34.65%) περιλάμβανε θετικές αξιολογήσεις της εξουσίας και των πρακτικών ελέγχου και επιτήρησης (πχ. “Η εξουσία έχει σαν μέλημά της την φροντίδα για την ασφάλεια και την ευημερία των πολιτών.” και “Τα μέσα παρακολούθησης και αστυνόμευσης χρησιμοποιούνται από την εξουσία ως μέσα εξασφάλισης και διαφύλαξης της κοινωνικής ομαλότητας.”). Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Φίλοεξουσιαστικές Αξιολογήσεις» ($\alpha = .87$) (1: χαμηλές – 7: υψηλές). Ο δεύτερος παράγοντας (ιδιοτιμή 1.48, διακύμανση 29.43%) περιλάμβανε αρνητικές αξιολογήσεις της εξουσίας και των μεθόδων της (πχ. “Η εξουσία αναζητά συνεχώς προφάσεις για να επιβάλει αυστηρότερα μέτρα ελέγχου και να οδηγεί σε ολοένα μεγαλύτερη αυταρχικοποίηση και συντηρητικοποίηση.” και “Οι ακραίες μορφές αντίδρασης συντηρούνται από την εξουσία για να δικαιολογούν την ίδια την κρατική αυθαιρεσία, καταστολή και βία.”). Μετά τον έλεγχο αξιοπιστίας κατασκευάστηκε ο δείκτης «Αντισυστημικές Αξιολογήσεις» ($\alpha = .80$) (1: χαμηλές – 7: υψηλές).

Δημογραφικά Στοιχεία. Οι συμμετέχοντες/ουσες συμπλήρωσαν πληροφορίες σχετικά με τα δημογραφικά τους στοιχεία, τον ταξικό και πολιτικό αυτοπροσδιορισμό τους, καθώς και την έγγραφη αναφορά συμμετοχής ή μη σε κάποια αντιφασιστική ομάδα/οργάνωση (βλ. Παράρτημα II).

Αποτελέσματα

Προκαταρκτικές Αναλύσεις

Ελέγχθηκε η τυχαιοθέτηση των συμμετεχόντων/ουσων στις πειραματικές συνθήκες. Εφαρμόστηκαν Αναλύσεις Διακύμανσης κατά Δύο Παράγοντες (Two-Way-Ανοvas) με τις ανεξάρτητες μεταβλητές του πειραματικού χειρισμού και εξαρτημένες μεταβλητές τους δείκτες της προέρευνας. Διαπιστώθηκαν μη στατιστικά σημαντικές κύριες επιδράσεις ή αλληλεπιδράσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών στις εξαρτημένες, επιβεβαιώνοντας τη μη συγκέντρωση ατόμων με φασιστικές θέσεις, ακτιβιστικές ή ριζοσπαστικές προθέσεις στις πειραματικές συνθήκες.

Έλεγχος Υπόθεσης I

Η Υπόθεση I εξετάστηκε μέσω Έλέγχων Σύγκρισης Μέσων Όρων Ανεξάρτητων Δειγμάτων (Independent Samples T-Test) με ανεξάρτητη μεταβλητή το Είδος Πληθυσμού (Αντιφασιστικός-Γενικός) και εξαρτημένες μεταβλητές τους δείκτες της έρευνας. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μέσω όρων μεταξύ των δύο πληθυσμών σε όλους τους δείκτες της προέρευνας και σε όλες τις εξαρτημένες μετρήσεις. Ωστόσο, δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο πληθυσμών αναφορικά με την Ψυχολογιοποίηση, την Ανιμαλιστική και τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση (Πίνακας 1). Διαπιστώνεται πως ο Αντιφασιστικός Πληθυσμός διάκειται θετικότερα προς την ακτιβιστική και ριζοσπαστική πολιτική δραστηριοποίηση και τα βίαια και μη ρεπερτόρια πολιτικής δράσης, διαθέτει πιο ακραίες αξιολογήσεις της μειονοτικής πηγής και περισσότερο αντισυστημικές αξιολογήσεις της εξουσίας. Ωστόσο, η Υπόθεση I δεν επιβεβαιώνεται πλήρως καθώς ως προς την Ψυχολογιοποίηση και την Απανθρωποποίηση, οι δύο πληθυσμοί εστιάζουν εξίσου σε ψυχολογικά χαρακτηριστικά και απανθρωποποιούσαν τη φασιστική μειονοτική πηγή, ανιμαλιστικά και μηχανιστικά.

Πίνακας 1. Συγκρίσεις Μέσων Όρων Ανεξάρτητων Δειγμάτων.

Μεταβλητές	Γενικός Πληθυσμός		Αντιφασιστικός Πληθυσμός		t-value	df
	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.		
Ακτιβιστική Υποστήριξη	3.67	1.64	5.81	1.27	-12.91**	296.51
Ριζοσπαστικοποιημένη	2.37	1.46	5.45	1.64	-17.55**	309

Δραστηριοποίηση						
Φασιστικές Απόψεις	2.87	1.12	1.60	0.63	12.41**	252.30
Ψυχολογιοποίηση	5.51	4.15	5.71	0.91	ns	309
Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση	5.50	1.30	5.71	1.15	ns	309
Μηχανιστική Απανθρωποποίηση	5.01	1.05	5.03	0.93	ns	309
Τρομοκρατικά Βίαιο Περιεχόμενο	6.26	1.01	6.64	0.56	-4.14**	249.43
Αντιστασιακά Ριζοσπαστικό Περιεχόμενο	2.05	1.06	2.98	1.34	6.85**	299.17
Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις	3.66	1.82	6.23	1.17	-14.80**	271.22
Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις	2.95	1.67	6.10	1.41	-17.99**	304.22
Μη Βίαιες Αντιεξουσιαστικές Πρακτικές	3.64	1.57	5.96	1.19	-14.71**	294.13
Βίαιες Αντιεξουσιαστικές Πρακτικές	1.94	1.14	4.22	1.83	-13.10**	251.08
Προώθηση Βίαιης Πολιτικής Δράσης	1.74	1.14	4.50	1.96	-15.09**	240.72
Αποδοχή Απεργιών - Διαδηλώσεων	4.28	1.21	5.27	1.03	-7.77**	309
Αποδοχή Καταλήψεων	3.35	1.46	5.40	1.23	-13.17**	309
Αποδοχή Συμπλοκών με την Αστυνομία	2.80	1.13	5.09	1.53	-14.18**	297.21
Αποδοχή Καταστροφών	3.70	1.29	5.46	1.16	-12.62**	309

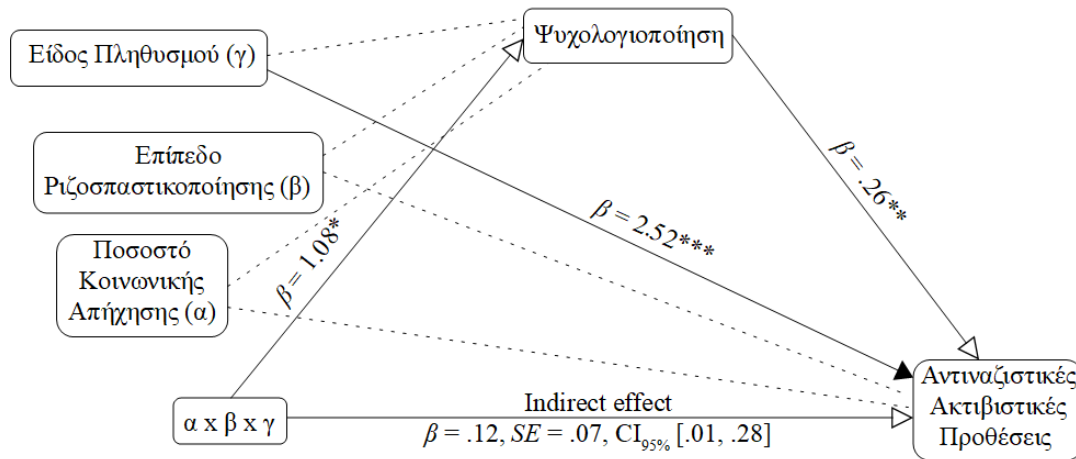
κατα τις Διαδηλώσεις						
Φιλοσυστημικές	4.24	1.50	2.24	0.95	14.07**	268.96
Αξιολογήσεις						
Αντίσυστημικές	4.27	1.40	5.76	0.84	-11.41**	260.35
Αξιολογήσεις						

Σημείωση: * $p < .05$ ** $p < .001$

Έλεγχος Υπόθεσης Πα

Η Υπόθεση Πα ελέγχθηκε με διπλά ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση, μέσω του PROCESS, Μοντέλο 12 (Hayse, 2018), με 10000 επαναλαμβανόμενα δείγματα, 95% διαστήματα εμπιστοσύνης. Το Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης (-.05: 0-5%, .05: 10-15%) τέθηκε ως ανεξάρτητη μεταβλητή, το Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης (-.05: Καταστατικό Κείμενο, .05: Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης) και το Είδος του Πληθυσμού (-.05: Γενικός Πληθυσμός, .05: Αντιφασιστικός Πληθυσμός) τέθηκαν ως ρυθμιστές ενώ η Ψυχολογιοποίηση (1: χαμηλή - 7: υψηλή) ως διαμεσολαβητής. Το Μοντέλο εφαρμόστηκε δύο φορές, για τις εξαρτημένες μεταβλητές Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων και Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων, ώστε να ελεγχθεί η υπόθεση λειτουργίας του στις πρώτες έναντι των δεύτερων.

Το μοντέλο αρχικά εφαρμόστηκε με τις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ως εξαρτημένη μεταβλητή. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = 2.52$, $SE = .17$, $t(302) = 14.55$, $p < .001$, $CI_{95\%} [2.18, 2.86]$), και κύρια επίδραση της Ψυχολογιοποίησης στις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = .26$, $SE = .08$, $t(302) = 3.10$, $p < .01$, $CI_{95\%} [.10, .43]$). Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική τριπλή αλληλεπίδραση στη διαμεσολαβητική μεταβλητή της Ψυχολογιοποίησης, ($\beta = 1.08$, $SE = .47$, $t(303) = 2.31$, $p = .02$, $CI_{95\%} [.16, 2.00]$). Ακόμη, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .28$, $SE = .16$, $CI_{95\%} [.02, .67]$). Η Υπόθεση Πα δεν επιβεβαιώθηκε καθώς, αντιθέτως, διαπιστώνεται πως μόνο για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό, που έρχεται σε επαφή με Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης, η εμφάνιση Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης προκαλεί αυξημένη Ψυχολογιοποίηση, που με την σειρά της ενισχύει τις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = .12$, $SE = .07$, $CI_{95\%} [.01, .28]$) (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1. Κύριες και έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης της Ψυχολογιοποίησης στις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις.

Σημείωση: ..... : n.s, → : κύριες επιδράσεις, ⇨ : έμμεσες επιδράσεις

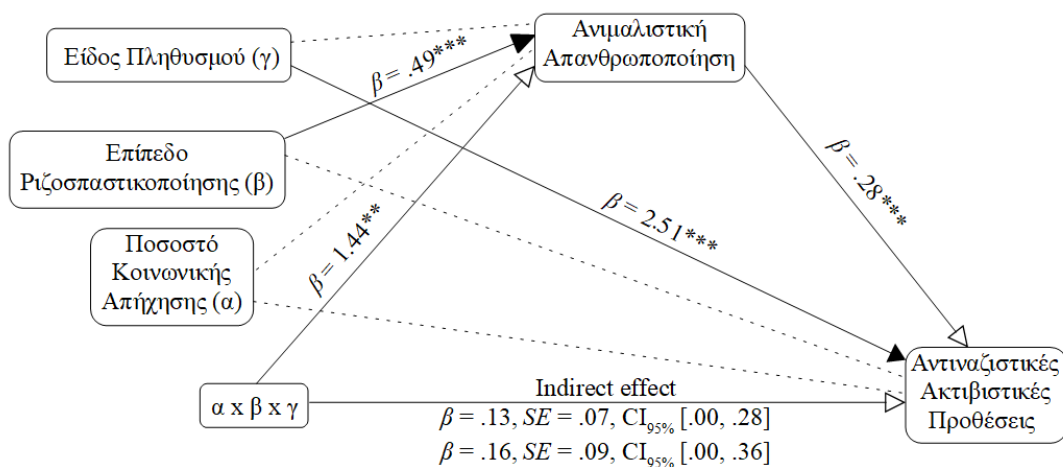
* $p \leq .05$, ** $p \leq .01$, *** $p \leq .001$

Το μοντέλο επαναλήφθηκε με τις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ως εξαρτημένη μεταβλητή. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ($\beta = 3.15$, $SE = .18$, $t(302) = 17.74$, $p < .001$, $CI_{95\%} [2.80, 3.50]$), και στατιστικά σημαντική τριπλή αλληλεπίδραση στη διαμεσολαβητική μεταβλητή της Ψυχολογιοποίησης, ($\beta = 1.08$, $SE = .47$, $t(303) = 2.31$, $p = .02$, $CI_{95\%} [.16, 2.00]$). Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .05$, $SE = .11$, $CI_{95\%} [-.15, .29]$) και το μοντέλο δεν επιβεβαιώνεται για τις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις.

Έλεγχος Υπόθεσης Πβ

Η Υπόθεση Πβ ελέγχθηκε με διπλά ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση, μέσω του PROCESS, Μοντέλο 12 (Hayse, ο.π.), με 10000 επαναλαμβανόμενα δείγματα, 95% διαστήματα εμπιστοσύνης. Το Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης (-.05: 0-5%, .05: 10-15%) τέθηκε ως ανεξάρτητη μεταβλητή, το Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης (-.05: Καταστατικό Κείμενο, .05: Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης) και το Είδος του Πληθυσμού (-.05: Γενικός Πληθυσμός, .05: Αντιφασιστικός Πληθυσμός) τέθηκαν ως ρυθμιστές ενώ η Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση (1: χαμηλή - 7: υψηλή) ως διαμεσολαβητής. Το Μοντέλο εφαρμόστηκε τέσσερις φορές, για τις εξαρτημένες μεταβλητές Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών και Ριζοσπαστικών Προθέσεων και με διαμεσολαβητές την Ανιμαλιστική και Μηχανιστική Απανθρωποποίηση.

Το μοντέλο αρχικά εφαρμόστηκε με τις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ως εξαρτημένη μεταβλητή και την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητή. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = 2.51, SE = .17, t(302) = 14.61, p < .001, CI_{95\%} [2.17, 2.85]$), κύρια επίδραση της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης στις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = .28, SE = .07, t(302) = 3.84, p < .001, CI_{95\%} [.14, .42]$) και κύρια επίδραση του Επιπέδου Ριζοσπαστικοποίησης στην Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ($\beta = .49, SE = .14, t(303) = 3.59, p < .001, CI_{95\%} [.22, .76]$). Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική τριπλή αλληλεπίδραση στη διαμεσολαβητική μεταβλητή της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης ($\beta = 1.44, SE = .54, t(303) = 2.64, p = .01, CI_{95\%} [.37, 2.51]$). Ακόμη, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .40, SE = .19, CI_{95\%} [.08, .82]$). Σε συμφωνία με την Υπόθεση Ιβ, διαπιστώνεται πως για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό, που έρχεται σε επαφή με Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης, η εμφάνιση Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης προκαλεί αυξημένη Ανιμαλιστική Απανθρωποποίησης, που με την σειρά της ενισχύει τις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = .13, SE = .07, CI_{95\%} [.01, .28]$). Αντίθετα, για τον Γενικό Πληθυσμό που έρχεται σε επαφή με Καταστατικό Κείμενο, η εμφάνιση Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης προκαλεί αυξημένη Ανιμαλιστική Απανθρωποποίησης, που με την σειρά της ενισχύει τις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = .16, SE = .09, CI_{95\%} [.00, .36]$) (Διάγραμμα 2), ένα στοιχείο που δε συμπεριλαμβανόταν στην Υπόθεση Ιβ.

Διάγραμμα 2. Κύριες και έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης στις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις.

Σημείωση:.....: n.s, → : κύριες επιδράσεις, ⇨ : έμμεσες επιδράσεις
* $p \leq .05$, ** $p \leq .01$, *** $p \leq .001$

Το μοντέλο επαναλήφθηκε με τις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ως Εξαρτημένη Μεταβλητή και την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητή. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ($\beta = 3.15$, $SE = .18$, $t(302) = 17.75$, $p < .001$, $CI_{95\%} [2.80, 3.50]$) και κύρια επίδραση του Επιπέδου Ριζοσπαστικοποίησης στην Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ($\beta = .49$, $SE = .14$, $t(303) = 3.59$, $p < .001$, $CI_{95\%} [.22, .76]$). Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική τριπλή αλληλεπίδραση στη διαμεσολαβητική μεταβλητή της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης ($\beta = 1.44$, $SE = .54$, $t(303) = 2.64$, $p = .01$, $CI_{95\%} [.37, 2.51]$). Ωστόσο, εν αντιθέσει με τις προβλέψεις της Υπόθεσης Πβ, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .06$, $SE = .13$, $CI_{95\%} [-.18, .35]$) και το μοντέλο δεν επιβεβαιώνεται για τις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις με την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητή.

Το μοντέλο εφαρμόστηκε με τις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ως Εξαρτημένη Μεταβλητή και τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητή. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις ($\beta = 2.57$, $SE = .17$, $t(302) = 14.72$, $p < .001$, $CI_{95\%} [2.23, 2.91]$). Δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .05$, $SE = .07$, $CI_{95\%} [-.08, .22]$).

Το μοντέλο επαναλήφθηκε με τις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ως Εξαρτημένη Μεταβλητή και τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητή. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ($\beta = 3.16$, $SE = .18$, $t(302) = 17.88$, $p < .001$, $CI_{95\%} [2.81, 3.51]$). Δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = -.02$, $SE = .06$, $CI_{95\%} [-.18, .10]$). Επομένως, το μοντέλο δεν επιβεβαιώνεται με τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητή για καμία από τις δύο εξαρτημένες μεταβλητές.

Έλεγχος Υπόθεσης IIIα

Η Υπόθεση IIIα ελέγχθηκε με διπλά ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση, μέσω του PROCESS, Μοντέλο 12 (Hayse, ο.π.), με 10000 επαναλαμβανόμενα δείγματα, 95%

διαστήματα εμπιστοσύνης. Το Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης (-.05: 0-5%, .05: 10-15%) τέθηκε ως ανεξάρτητη μεταβλητή, το Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης (-.05: Καταστατικό Κείμενο, .05: Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης) και το Είδος του Πληθυσμού (-.05: Γενικός Πληθυσμός, .05: Αντιφασιστικός Πληθυσμός) τέθηκαν ως ρυθμιστές ενώ η Ψυχολογιοποίηση (1: χαμηλή - 7: υψηλή) ως διαμεσολαβητής.

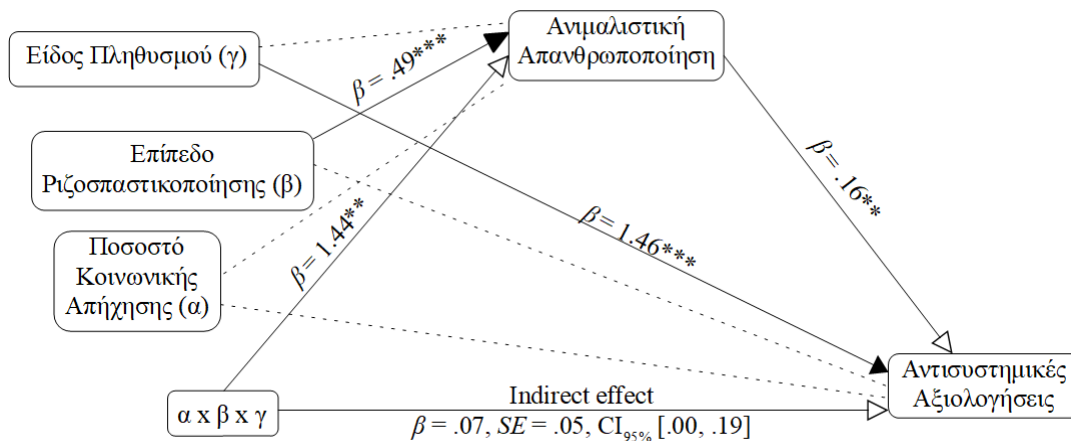
Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις ($\beta = 1.47$, $SE = .13$, $t(302) = 11.07$, $p < .001$, $CI_{95\%} [1.20, 1.73]$), κύρια επίδραση της Ψυχολογιοποίησης στις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις ($\beta = .15$, $SE = .06$, $t(302) = 2.25$, $p = .03$, $CI_{95\%} [.02, .27]$), και τριπλή αλληλεπίδραση στη διαμεσολαβητική μεταβλητή της Ψυχολογιοποίησης ($\beta = 1.08$, $SE = .47$, $t(303) = 2.31$, $p = .02$, $CI_{95\%} [.16, 2.00]$). Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .16$, $SE = .10$, $CI_{95\%} [-.00, .39]$), και επομένως το μοντέλο της Υπόθεσης IIIα δεν επιβεβαιώνεται.

Έλεγχος Υπόθεσης IIIβ

Η Υπόθεση IIIβ ελέγχθηκε με διπλά ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση, μέσω του PROCESS, Μοντέλο 12 (Hayse, ο.π.), με 10000 επαναλαμβανόμενα δείγματα, 95% διαστήματα εμπιστοσύνης. Το Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης (-.05: 0-5%, .05: 10-15%) τέθηκε ως ανεξάρτητη μεταβλητή, το Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης (-.05: Καταστατικό Κείμενο, .05: Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης) και το Είδος του Πληθυσμού (-.05: Γενικός Πληθυσμός, .05: Αντιφασιστικός Πληθυσμός) τέθηκαν ως ρυθμιστές ενώ η Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση (1: χαμηλή - 7: υψηλή) ως διαμεσολαβητής. Το Μοντέλο εφαρμόστηκε δυο φορές, με διαμεσολαβητές την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση και τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση, ώστε να επικυρωθεί η λειτουργία της πρώτης έναντι της δεύτερης.

Το μοντέλο αρχικά εφαρμόστηκε με διαμεσολαβητική μεταβλητή την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις ($\beta = 1.46$, $SE = .13$, $t(302) = 11.08$, $p < .001$, $CI_{95\%} [1.20, 1.72]$), κύρια επίδραση της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης στις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις ($\beta = .16$, $SE = .06$, $t(302) = 2.97$, $p < .01$, $CI_{95\%} [.06, .27]$) και κύρια επίδραση του Επιπέδου Ριζοσπαστικοποίησης στην Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ($\beta = .49$, $SE = .14$, $t(303) = 3.59$, $p < .001$, $CI_{95\%} [.22, .76]$). Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική

τριπλή αλληλεπίδραση στη διαμεσολαβητική μεταβλητή της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης ($\beta = 1.44, SE = .54, t(303) = 2.64, p < .01, CI_{95\%} [.37, 2.51]$). Ακόμη, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .24, SE = .14, CI_{95\%} [.03, .56]$), όπου στις ανά συνθήκη έμμεσες επιδράσεις εμφανίστηκε διπλά ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση μεταξύ Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης, Κείμενου Ανάληψης Ευθύνης και Αντιφασιστικού Πληθυσμού ($\beta = .07, SE = .05, CI_{95\%} [.00, .19]$). Σε συμφωνία με την Υπόθεση IIIβ, διαπιστώνεται πως για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό, που έρχεται σε επαφή με Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης, η εμφάνιση Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης προκαλεί αυξημένη Ανιμαλιστική Απανθρωποποίησης που με την σειρά της ενισχύει τις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3. Κύριες και έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης στις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις.

Σημείωση: ..... : n.s, $\rightarrow$: κύριες επιδράσεις, $\Rightarrow$: έμμεσες επιδράσεις

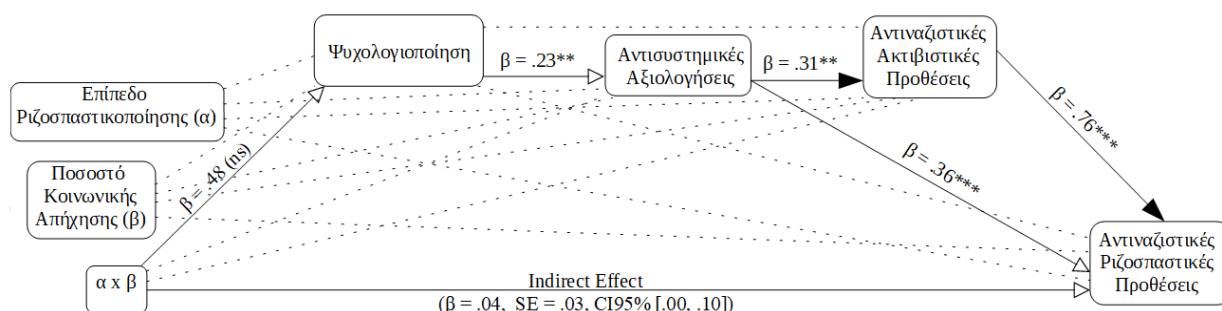
* $p \leq .05$, ** $p \leq .01$, *** $p \leq .001$

Το μοντέλο επαναλήφθηκε με διαμεσολαβητική μεταβλητή τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του Είδους Πληθυσμού στις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις ($\beta = 1.49, SE = .13, t(302) = 11.35, p < .001, CI_{95\%} [1.23, 1.75]$), και κύρια επίδραση της Μηχανιστικής Απανθρωποποίησης στις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις ($\beta = .17, SE = .07, t(302) = 2.58, p = .01, CI_{95\%} [.04, .30]$). Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης ($index = .08, SE = .09, CI_{95\%} [-.06, .30]$), και επομένως το μοντέλο δεν επιβεβαιώνεται για τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητική μεταβλητή.

Έλεγχος Υπόθεσης IVα

Η Υπόθεση IVα ελέγχθηκε με ρυθμιζόμενη σειριακή διαμεσολάβηση, μέσω του PROCESS, Μοντέλο 85 (Hayse, ο.π.), με 10000 επαναλαμβανόμενα δείγματα, 95% διαστήματα εμπιστοσύνης. Το Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης (-.05: 0-5%, .05: 10-15%) τέθηκε ως ανεξάρτητη μεταβλητή, το Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης (-.05: Καταστατικό Κείμενο, .05: Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης) τέθηκε ως ρυθμιστής, η Ψυχολογιοποίηση, οι Αντισυστημικές Αξιολογήσεις και οι Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις (1: χαμηλά - 7: υψηλά) ως σειριακοί διαμεσολαβητές και οι Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ως εξαρτημένη μεταβλητή. Το Μοντέλο εφαρμόστηκε δυο φορές, για τις δύο τιμές του Είδους του Πληθυσμού (Αντιφασιστικός Πληθυσμός - Γενικός Πληθυσμός) ώστε να επιβεβαιωθεί η λειτουργία του στον πρώτο έναντι του δεύτερου.

Το μοντέλο αρχικά εφαρμόστηκε για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό. Από τον έλεγχο των έμμεσων επιδράσεων παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική έμμεση επίδραση ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης, διαμέσου της αύξησης της Ψυχολογιοποίησης και των Αντισυστημικών Αξιολογήσεων ($\beta = .04$, $SE = .03$, $CI95\% [.00, .10]$). Εν αντιθέσει με τις προβλέψεις της Υπόθεσης IVα, διαπιστώνεται για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό, πως όταν έρχεται σε επαφή με ένα Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης, η εμφάνιση Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης προκαλεί αυξημένη Ψυχολογιοποίηση, που με την σειρά της ενισχύει τις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις, οι οποίες οδηγούν απευθείας στην έκφραση Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4. Κύριες και έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης της Ψυχολογιοποίησης και των Αντισυστημικών Αξιολογήσεων στις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις.

Σημείωση: .....: n.s, $\rightarrow$: κύριες επιδράσεις, $\Rightarrow$: έμμεσες επιδράσεις

* $p \leq .05$, ** $p \leq .01$, *** $p \leq .001$

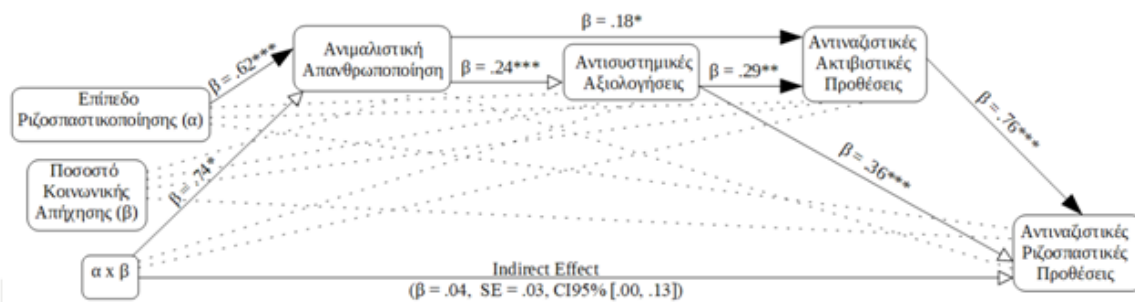

Το μοντέλο επαναλήφθηκε για το Γενικό Πληθυσμό. Δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης και το μοντέλο δεν επιβεβαιώνεται για το Γενικό Πληθυσμό.

Έλεγχος Υπόθεσης IVβ

Η Υπόθεση IVβ ελέγχθηκε με ρυθμιζόμενη σειριακή διαμεσολάβηση, μέσω του PROCESS, Μοντέλο 85 (Hayse, ο.π.), με 10000 επαναλαμβανόμενα δείγματα, 95% διαστήματα εμπιστοσύνης. Το Ποσοστό Κοινωνικής Απήχησης (-.05: 0-5%, .05: 10-15%) τέθηκε ως ανεξάρτητη μεταβλητή, το Επίπεδο Ριζοσπαστικοποίησης (-.05: Καταστατικό Κείμενο, .05: Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης) τέθηκε ως ρυθμιστής, η Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση, οι Αντισυστημικές Αξιολογήσεις και οι Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις (1: χαμηλά - 7: υψηλά) ως σειριακοί διαμεσολαβητές και οι Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις ως εξαρτημένη μεταβλητή. Το Μοντέλο εφαρμόστηκε τέσσερις φορές, για τις δύο τιμές του Είδους του Πληθυσμού (Αντιφασιστικός Πληθυσμός - Γενικός Πληθυσμός) και με διαμεσολαβητές την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση και τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση, ώστε να επικυρωθεί η λειτουργία των πρώτων έναντι των δεύτερων.

Το μοντέλο αρχικά εφαρμόστηκε για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό, με διαμεσολαβητική μεταβλητή την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση. Από τον έλεγχο των έμμεσων επιδράσεων παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική έμμεση επίδραση ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης, διαμέσου της αύξησης της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης και των Αντισυστημικών Αξιολογήσεων ($\beta = .04$, $SE = .03$, $CI_{95\%} [.00, .13]$). Σε μερική συμφωνία με την Υπόθεση IVβ, διαπιστώνεται για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό, πως όταν έρχεται σε επαφή με ένα Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης, η εμφάνιση Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης προκαλεί αυξημένη Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση, που με την σειρά της ενισχύει τις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις, οι οποίες οδηγούν αποκλειστικά στην έκφραση Αντιναζιστικών Ριζοσπαστικών Προθέσεων (Διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5. Κύριες και έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης και των Αντισυστημικών Αξιολογήσεων στις Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις.

Σημείωση: ..... : n.s, $\rightarrow$: κύριες επιδράσεις, $\Rightarrow$: έμμεσες επιδράσεις

* $p \leq .05$, ** $p \leq .01$, *** $p \leq .001$

Το μοντέλο επαναλήφθηκε για τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό με διαμεσολαβητική μεταβλητή τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση. Δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης και επομένως, το μοντέλο δεν υποστηρίζεται για τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση αναφορικά με τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό.

Το μοντέλο εφαρμόστηκε στο Γενικό Πληθυσμό, με διαμεσολαβητική μεταβλητή την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση. Από τον έλεγχο των έμμεσων επιδράσεων παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική έμμεση επίδραση ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης, διαμέσου της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης ($\beta = -.14$, $SE = .08$, $CI95\% [-.31, -.00]$). Το εν λόγω εύρημα δεν αναδείχθηκε στον έλεγχο της Υπόθεσης Πβ, λόγω υψηλότερων βαθμών ελευθερίας που τίθενται από το Μοντέλο 12 και επομένως, λαμβάνεται υπόψιν η μη λειτουργία του στον αυστηρότερο έλεγχο εν αντιθέσει με το παραπάνω εύρημα.

Το μοντέλο επαναλήφθηκε στο Γενικό Πληθυσμό, με διαμεσολαβητική μεταβλητή τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση. Δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις διπλά ρυθμιζόμενης σειριακής διαμεσολάβησης και επομένως, το μοντέλο δεν υποστηρίζεται για τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση αναφορικά με το Γενικό Πληθυσμό.

Συζήτηση

Η έρευνα επιδίωξε να εξετάσει το συγκρουσιακό πλαίσιο αντίπαλων πολιτικών μειονοτήτων. Κατασκευάζοντας μια πειραματική μικρογραφία της σύγκρουσης αντιφασιστικών και φασιστικών ομάδων, διερεύνησε διαφορές μη οργανωμένων πολιτών και οργανωμένων μελών σε αντιφασιστικές οργανώσεις, εξέτασε τον τρόπο πρόσληψης της ριζοσπαστικοποίησης και κοινωνικής απήχησης

της φασιστικής μειονότητας και αποπειράθηκε να στοιχειοθετήσει μοντελοποιημένες σχέσεις των συγκρουσιακών διαδικασιών με τον πολιτικό αντίπαλο, των στάσεων κριτικής και αντιπαράθεσης με εξουσιαστικές δομές και τις δυναμικές διασύνδεσης τους.

Ελέγχοντας την Υπόθεση I διαπιστώθηκαν διαφορές μεταξύ πολιτικά οργανωμένων στον αντιφασισμό και μη οργανωμένων ατόμων. Τα μέλη αντιφασιστικών ομάδων διάκινται θετικότερα προς ακτιβιστικές και ριζοσπαστικές πρακτικές, είτε αυτές εστιάζουν στην αντιφασιστική δράση είτε αφορούν συνολικά πολιτικές διεκδίκησης. Κινητοποιούνται απέναντι σε φασιστικές μειονότητες με περισσότερο ακτιβιστικές και ριζοσπαστικές προθέσεις, πριμοδοτούν ρεπερτόρια πολιτικής διεκδίκησης, αποδέχονται ποικίλες πρακτικές πολιτικής δράσης και ριζοσπαστικοποιούν τα ρεπερτόρια αυτά με βίαια και μη βίαια χαρακτηριστικά. Αξιολογούν διαφορετικά τον φασιστικό λόγο, επικεντρώνοντας κυρίως σε τρομοκρατικά χαρακτηριστικά, αναγνωρίζοντας παράλληλα ριζοσπαστικές διαστάσεις και διαθέτουν εντονότερα κριτικό βλέμμα σε πρακτικές της εξουσίας, με ισχυρά αντισυστημικές αξιολογήσεις των μεθόδων και λειτουργιών της. Διαφαίνεται ένα διαφορετικό αξιακό πλαίσιο, το οποίο διαμορφώνεται από και διαμορφώνει τις στάσεις αναφορικά με την εξουσία, τις προθέσεις σύγκρουσης με τον πολιτικό αντίπαλο, τις μεθόδους διεκδίκησης και τους στόχους αγώνα. Σε αντιστοιχία με τις θεωρίες πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας και ριζοσπαστικοποίησης, τα άτομα ως μέλη μειονοτικών πολιτικών ομάδων που επιχειρούν να μεταδώσουν τις ιδέες τους και ως φορείς ακτιβιστικών και ριζοσπαστικών δράσεων που πριμοδοτούν ριζοσπαστικά ρεπερτόρια, αξιολογούν με διαφορετικά κριτήρια και φίλτρα την κοινωνική πραγματικότητα, τους φορείς εξουσίας και τους πολιτικούς αντιπάλους (Simon & Klandermans, 2001) και δομούν προοδευτικά ένα διαφορετικό αξιακό σύστημα εμπλοκής σε ρεπερτόρια πολιτικής δράσης, που ενδεχομένως περιλαμβάνουν βίαιες πρακτικές (Crosset & Spitaletta, 2010). Η ιδιότητα του/της αντιφασίστα/τριας, ως συλλογική ταυτότητα, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο στην ανάδυση της συλλογικής δράσης και της ακτιβιστικής συμπεριφοράς, συμπυκνώνει σχέδια και προτάγματα προς υλοποίηση μέσα από τις σχέσεις που συνδέουν τα υποκείμενα (Reicher, 1996; Taylor & Whittire, 1992) και μέσα από τη μετατροπή της δυσαρέσκειας σε συμμετοχή και πολιτική δραστηριοποίηση εναντίωσης στο φασισμό (Klandermans & van Stekelenburg, 2013; van Zomeren, Postmes & Spears, 2008).

Ωστόσο, το ενδιαφέρον στα ευρήματα της Υπόθεσης I δεν αφορά την επικύρωση των διαφορετικών αξιακών συστημάτων και ρεπερτορίων δράσης των δύο πληθυσμών, αλλά συνίσταται στο κομμάτι των κοινωνιοψυχολογικών πρακτικών. Διαπιστώθηκε πως οι δύο πληθυσμοί επιστράτευσαν εξίσου απανθρωποποιητικές και ψυχολογιοποιητικές πρακτικές. Και οι δύο απανθρωποποιούν τη φασιστική μειονότητα, τόσο ανιμαλιστικά όσο και μηχανιστικά, γεγονός που απαγκιστρώνει την απανθρωποποίηση από την εξέταση της αποκλειστικά ως ακραίο φαινόμενο ηθικής εξαχρείωσης και αποδέσμευσης προς τη διάπραξη αποτρόπαιων εγκλημάτων. Την επανατοποθετεί στη βάση μιας ευρύτερη πρακτική στο πεδίο της καθημερινότητας (Grey et al, 2011) και της ιδεολογικοπολιτικής αντιπαράθεσης, τόσο από οργανωμένα σε πολιτικές ομάδες μέλη, όσο και από πολίτες που δεν εμπλέκονται άμεσα σε μια ιδεολογική σύγκρουση. Επίσης, και οι δύο πληθυσμοί επιστρατεύουν ψυχολογιοποιητικές πρακτικές, γεγονός που επικυρώνει τις θέσεις της θεωρίας της ψυχολογιοποίησης, όπου οι ψυχολογικές ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας αποτελούν βέλη στη φαρέτρα των κοινωνικών ομάδων ώστε να απεκδύσουν τη μειονότητα από οποιαδήποτε δυναμική επιρροής. Παρότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η φασιστική μειονότητα δεν εισάγει μια προοδευτική, καινοτόμο θέση, όπως συνήθως συμβαίνει στις πειραματικές εγχειρηματοποιήσεις της μειονοτικής επιρροής, εντούτοις πυροδοτεί και στους δύο πληθυσμούς μια συσχέτιση ιδεολογικού και ψυχολογικού, ως αντίσταση στις απόπειρες επιρροής και αλλαγής στάσης.

Συνολικά, εξετάζοντας δύο κοινωνιοψυχολογικές πρακτικές, επενδυμένες με αρνητικό μάλλον πρόσημο στη βιβλιογραφία, στην περίπτωση μιας μειονότητας που μεταφέρει ιδιαιτέρως συντηρητικές ιδέες, συμπεραίνεται πως για τους κοινωνικούς δράστες, οι κοινωνιοψυχολογικοί μηχανισμοί λειτουργούν περισσότερο ως εργαλεία που επιστρατεύονται αυθόρμητα, αποδεσμευμένα από επιστημολογικές επισημάνσεις ηθικότητας ή διακρίσεις καλών και κακών, προτιμητέων και απορριπτέων κοινωνιοψυχολογικών πρακτικών. Το επιστημονικό ενδιαφέρον έγκειται στους τρόπους, τους μηχανισμούς και τους λόγους που αυτές οι πρακτικές εφαρμόζονται και στο βαθμό που λειτουργούν στη διάδοση ή μη ιδεών, στην αλλαγή ή μη απόψεων, πεποιθήσεων και στάσεων, στην πυροδότηση ή καταστολή συγκρούσεων και στη διατήρηση ή αμφισβήτηση της κοινωνικής ισορροπίας και του status quo.

Έτσι, οι κοινωνιοψυχολογικοί μηχανισμοί της ψυχολογιοποίησης και της απανθρωποποίησης εξετάστηκαν εντός μοντελοποιημένων σχέσεων για την πυροδότηση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών και Ριζοσπαστικών Προθέσεων και Αντισυστημικών Αξιολογήσεων.

Εξετάζοντας το διαμεσολαβητικό ρόλο της Ψυχολογιοποίησης, διαπιστώθηκε η ενεργοποίηση της αποκλειστικά από τον Αντιφασιστικό Πληθυσμό στις μοντελοποιημένες σχέσεις. Στον έλεγχο της Υπόθεσης Πα παρατηρήθηκε πως ο Αντιφασιστικός Πληθυσμός ερχόμενος σε επαφή με ένα Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης, Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης της φασιστικής μειονότητας εμφανίζει αυξημένη Ψυχολογιοποίηση, που με την σειρά της ενισχύει Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές αλλά όχι Ριζοσπαστικές Προθέσεις. Όταν αντιφασιστικές ομάδες έρχονται αντιμέτωπες με το λόγο μιας φασιστικής μειονότητας, που έχει ριζοσπαστικοποιήσει τη δράση της αναλαμβάνοντας την ευθύνη για μια επίθεση σε κάποιο πολιτικό χώρο και παρουσιάζεται ως έχουσα μεγάλη κοινωνική απήχηση, ενεργοποιούνται δυναμικές φυσικής και συμβολικής απειλής, τόσο για την ακεραιότητα πολιτικών χώρων και ατόμων που τους πλαισιώνουν, όσο και για τη κοινωνική και πολιτική παρουσία αντιφασιστ(ρι)ών στο κοινωνικό πεδίο (Berlet & Vysotsky, 2006; Vysotsky, 2013, 2015). Η ριζοσπαστικοποίηση της φασιστικής δράσης, η αναπαράσταση μεγάλης απήχησης και η αναγνώριση ιδιосυγκρασιακών χαρακτηριστικών του φασιστικού αντιπάλου καθιστούν το “Συλλογικό Άλλο” κοινωνικά εμφανή, διαμορφώνοντας την ετεροαναφορική αναπαραστασιακή σχέση ως συγκρουσιακή. Λαμβάνοντας υπόψιν ότι στις ετεροαναφορικές πολεμικές σχέσεις ο αντίπαλος για την ενδοομάδα λειτουργεί όπως ο δορυφόρος για έναν πλανήτη, η φασιστική εξωομαδική μειονότητα ενεργοποιεί δυναμικά έλξης και απώθησης που κατασκευάζουν την προσωπική ιστορία, την ομαδική πορεία και την επιλογή εργαλείων υπονόμευσης της αξίας των μελών και του λόγου της φασιστικής ομάδας, ενισχύοντας τη αντιπαράθεση.

Ωστόσο, τα εργαλεία αντιπαράθεσης και η σύγκρουση επιτελούνται μέσω ακτιβιστικών προθέσεων, καθώς δεν επιβεβαιώνεται η πρόθεση ριζοσπαστικοποιημένων δράσεων. Η σύγκρουση, παρά την Ψυχολογιοποίηση, παραμένει ιδεολογική. Αποφεύγεται η απογύμνωση της αντιπαράθεσης από κοινωνικά και πολιτικά στοιχεία, παρά την αναγωγή των θέσεων του αντιπάλου σε στοιχεία της προσωπικότητας του (Παπαστάμου, 2011), και επικεντρώνεται στη διάδοση

αντιφασιστικών θέσεων και διάχυση αντιρατσιστικών πεποιθήσεων, χωρίς την επιστράτευση βίαιων μεθόδων. Φαίνεται η Ψυχολογιοποίηση να διαμεσολαβεί τη σχέση μεταξύ επαφής με την αντίπαλη και εξωτερικά αποκλείουσα πολιτική μειονότητα και ακτιβιστικής κινητοποίησης, λειτουργώντας ως μηχανισμός αντίστασης στην απειλή και πυροκροτητής πολιτικοποιημένης δράσης, παρά στη βάση της αποϊδεολογικοποίησης.

Αναστοχαζόμενες πάνω στο δίπολο του Συνεπειοκρατισμού και της Προεικόνισης, φαίνεται η επιλογή του ακτιβισμού ως αντιπρόταση στη βίαιη επίθεση να εναρμονίζεται με προεικονιστικές αντιλήψεις, όπου το όραμα εφαρμόζεται στο υπάρχον και στόχος είναι η διάδοση των αξιακών πλαισίων, παρά η φυσική εξόντωση του αντιπάλου. Η αντιναζιστική ακτιβιστική κινητοποίηση αναιρεί αφηγήσεις περί θεωριών δύο άκρων που θέτουν την πολιτική αντιπαράθεση στο επίπεδο της αλόγιστης βίας αντίπαλων συμμοριών και επανατοποθετεί την πολιτική ταυτότητα, την ιδεολογία και τις αναπαραστάσεις στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος και διαλόγου.

Ωστόσο, στον έλεγχο της Υπόθεσης IIIα διαπιστώνεται πως όταν στόχος είναι αποκλειστικά η αξιολόγηση του κράτους, των μεθόδων και πρακτικών του, η Ψυχολογιοποίηση δεν ενεργοποιείται διαμεσολαβητικά. Αντισυστημικές Αξιολογήσεις προβλέπονται άμεσα από την αντιφασιστική ένταξη, ανεξαρτήτως πειραματικών χειρισμών ή διαμεσολαβήσεων. Η πολιτική ταυτότητα αποτελεί, έτσι, ικανή συνθήκη ώστε να αναδειχθούν κριτικές στάσεις προς τις μεθόδους της εξουσίας, ανεξαρτήτως του επιπέδου ριζοσπαστικοποίησης του φασιστικού αντιπάλου, της κοινωνικής του απήχησης και της ψυχολογιοποιητικής πρόσληψης και απειλητικής αναπαράστασης του.

Αντίθετα, όπως φαίνεται στον έλεγχο της Υπόθεσης IVα, όταν ο Αντιφασιστικός Πληθυσμός έρχεται σε επαφή με ένα Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης, Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης εμφανίζεται αυξημένη Ψυχολογιοποίηση, που με την σειρά της ενισχύει Αντισυστημικές Αξιολογήσεις, οι οποίες αυξάνουν Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές αλλά όχι Ακτιβιστικές Προθέσεις. Όταν η ψυχολογιοποίηση τίθεται σε ένα σειριακό μοντέλο προβλέπει Αντισυστημικές Αξιολογήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους πυροδοτούν Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές Προθέσεις. Η εισαγωγή της αντικρατικής κριτικής μεταξύ Ψυχολογιοποίηση και αντιναζιστικής ριζοσπαστικοποιημένης δράσης υποστηρίζει την αναπαραστασιακή

επικέντρωση της φασιστικής μειονότητας ως συνδεδεμένης με την εξουσία. Η μείωση μεν της φασιστικής απειλής μέσω της ψυχολογιοποίησης και η διασύνδεση δε της πρώτης με την κριτική στο κράτος, οδηγεί τις αντιφασιστικές ομάδες στη μετάβαση σε μια περισσότερο μιλιταριστική λογική στην πολιτική αντιπαράθεση, ένα στοιχείο που αναδεικνύει αυτό που η Della Porta (ο.π.) ορίζει ως «Στρατιωτικοποίηση της Δράσης» (Action Militarization). Έτσι, η κοινωνική αναπαράσταση που θέτει φασιστικούς σχηματισμούς και κράτος ως αλληλοδιαπλεκόμενους μηχανισμούς εκκινεί συγκρουσιακές δυναμικές. Ωθεί στη ριζοσπαστικοποίηση, στην επιστράτευση και αποδοχή της βίας ως εργαλείο πολιτικής κινητοποίησης και ριζοσπαστικής αντιπαράθεσης με το φασισμό, ως στυλοβάτη του κράτους. Σε επίπεδο διαμειονοτικής αντιπαράθεσης, η Ψυχολογιοποίηση φαίνεται να συμπλέκεται ως μηχανισμός ετεροαναφορικής αναπαραστασιακής επικέντρωσης και ιδεολογικής πρόσληψης του φασιστικού μειονοτικού αντιπάλου ως υποπόδιου ενός κράτους επιτήρησης, επαναφέροντας τη σύγκρουση ως ενεργό εργαλείο της αντιφασιστικής πρακτικής και ωθώντας στη ριζοσπαστικοποιημένη δράση, χωρίς την αντιπρόταση του ακτιβισμού.

Συνολικά, η επιστράτευση της Ψυχολογιοποίησης στα παραπάνω μοντέλα απαγκιστρώνει την έννοια από την εξέταση της απλά ως κοινωνιοψυχολογικό μηχανισμό αποϊδεολογικόποίησης και μπλοκαρίσματος της επιρροής και την επανατοποθετεί δυναμικά στην κοινωνιοψυχολογική έρευνα. Αφενός, η ψυχολογιοποίηση φαίνεται να λειτουργεί ως πρακτική “διαμειονοτικής αυτοσυντήρησης” για τη μείωση της υλικής και συμβολικής απειλής που θέτει ο μειονοτικός αντίπαλος, και να ενισχύει προεικονιστικές επιτελέσεις ακτιβιστικής δραστηριοποίησης ως εναλλακτικές αποκλίνουσας σκέψης στις διαδικασίες επιρροής. Αφετέρου, φαίνεται να ενέχει ρόλο μηχανισμού επικέντρωσης στις ετεροαναφορικές αναπαραστάσεις φασιστικών οργανώσεων και κρατικών δομών που πριμοδοτούν ταξικές αναλύσεις στην αντιφασιστική ιδεολογία, συνδέοντας την εκμετάλλευση και τη θεσμική διαχείριση με την ανάδυση και άνθιση του ελλαδικού φασιστικού φαινομένου.

Αντίστοιχα, εξετάζοντας το διαμεσολαβητικό ρόλο της Απανθρωποποίησης, διαπιστώθηκε η ενεργοποίηση της τόσο από τον Αντιφασιστικό όσο και από το Γενικό Πληθυσμό στις εκάστοτε μοντελοποιημένες σχέσεις.

Ο έλεγχος της Υπόθεσης Πβ επισημαίνει τις διαφορετικές επεξεργασίες της επαφής με τη φασιστική μειονότητα από τους δύο πληθυσμούς. Παρατηρήθηκε πως ο Γενικός Πληθυσμός, ερχόμενος σε επαφή με ένα Καταστατικό Κείμενο Μεγάλης Απήχησης επιστράτευε την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητικό μηχανισμό για την εμφάνιση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων. Αντίθετα, ο Αντιφασιστικός πληθυσμός, ερχόμενος σε επαφή με ένα Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης Μεγάλης Απήχησης επιστράτευε ομοίως την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση ως διαμεσολαβητικό μηχανισμό για την εμφάνιση Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων. Η αξιοποίηση της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης και από τους δύο πληθυσμούς επικυρώνει την εξέταση της ως κοινή διομαδική πρακτική των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων (Bar-Tal, 2000; Cassese, ο.π.). Εντοπίζεται εδώ η επισήμανση της Manne (2017), η οποία, εξετάζοντας την απανθρωποποίηση στις έμφυλες σχέσεις, τονίζει πως δεν αποτελεί απλώς μια θεωρία σχετικά με το προτεινόμενο περιεχόμενο των πεποιθήσεων των ατόμων ή μια πίστη στην κυριολεκτική υπο-ανθρωπινότητα της εξωομάδας, αλλά συγκροτεί μια κοινωνική διαδικασία, που εμφανίζεται και παρατηρείται ανεξαρτήτων ιδεολογικών συγκρούσεων και συλλογικών ή/και πολιτικών ταυτοτήτων.

Η απόκλιση των δύο ταυτοτικών ομάδων έγκειται στις αλληλεπιδράσεις των πειραματικών χειρισμών και συγκεκριμένα στη διαφοροποιημένη επικέντρωση στο λόγο της φασιστικής μειονότητας για την ενεργοποίηση της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης. Ένα κείμενο ιδεολογικών θέσεων που επισημαίνει τη ριζοσπαστικοποίηση σε επίπεδο πολιτικών πεποιθήσεων μιας φασιστικής μειονότητας αποτέλεσε ικανή συνθήκη για να πυροδοτήσει στο Γενικό Πληθυσμό ανιμαλιστικές απανθρωποποιητικές πρακτικές, να απομακρύνει τη φασιστική μειονότητα από τη μοναδικά ανθρώπινη ιδιότητα και να ενεργοποιήσει Αντιναζιστικές Ακτιβιστικές Προθέσεις. Αντίθετα, η επαφή με ένα κείμενο ανάλυσης ευθύνης καθιστά σαφές στον Αντιφασιστικό Πληθυσμό πως η φασιστική μειονότητα έχει κάνει το βήμα προς τη δράση, έχει περάσει το κατώφλι των ιδεολογικών αφορισμών του αντιφασισμού και αναλαμβάνει βίαιες ενέργειες εναντίον των υπέρμαχων του. Διαφαίνεται εδώ ο αντίκτυπος των διαφορετικών πυραμίδων ριζοσπαστικοποίησης που επισημαίνουν οι McCauley και Moskalenko (ο.π.) στις επικεντρώσεις των κοινωνικών υποκειμένων. Ενώ στο Γενικό Πληθυσμό η ιδεολογική έκφραση και η άνοδος στην πυραμίδα ριζοσπαστικοποίησης απόψεων

αρκεί για να ενεργοποιήσει το ρυθμιζόμενο διαμεσολαβητικό μοντέλο προς τον αντιφασιστικό ακτιβισμό, στον Αντιφασιστικό Πληθυσμό η άμεση επίθεση και η άνοδος στην πυραμίδα ριζοσπαστικοποίησης δράσεων είναι αυτή που εκκινεί αναπαραστάσεις απειλής που ενεργοποιούν το μοντέλο. Για τις αντιφασιστικές οργανώσεις η δραστηριοποίηση και εμπλοκή στη βία αναπαριστάται ως απότοκο μεγαλύτερης αφοσίωσης στις ιδέες του φασισμού (Horgan, 2008), συνάδει με τη ιδεολογική και φυσική διαμάχη των αντίπαλων ιδεολογιών, ενεργοποιεί συλλογικές απειλές και μηνύες στο πλαίσιο της ετεροαναφορικότητας και αποτελεί στοιχείο ικανό να προκαλέσει την αποστέρωση των χαρακτηριστικών της Ανθρώπινης Μοναδικότητας στη φασιστική μειονότητα.

Παρά ταύτα, και σε αυτό το μοντέλο η σύγκρουση επιτελείται μέσω Αντιναζιστικών Ακτιβιστικών Προθέσεων, χωρίς την επιλογή βίας. Και οι δύο πληθυσμοί επιλέγουν την ακτιβιστική κινητοποίηση, επιβεβαιώνοντας πως οι ριζοσπαστικές ιδέες δεν συνεπάγονται απαραίτητα την χρήση βίαιων πρακτικών. Διαφορετικές διαδικασίες και μηχανισμοί λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο, στα εκάστοτε άτομα, κοινωνικές ομάδες, στιγμές και πλαίσια (Bogum, 2011) ώστε να ενδυναμώσουν την αντιπαράθεση με φασιστικά μορφώματα. Αν και ο Γενικός Πληθυσμός αποφεύγει τα βίαια ρεπερτόρια συνολικά, όπως φαίνεται και στον έλεγχο της Υπόθεσης I, οπότε ο ακτιβισμός είναι μονόδρομος, εντούτοις ο Αντιφασιστικός Πληθυσμός, ερχόμενος αντιμέτωπος άμεσα με τη φασιστική απειλή, επιλέγει προεικονιστικές εναλλακτικές λύσεις.

Ωστόσο, στον έλεγχο της Υπόθεσης IIIβ διαπιστώθηκε πως η επαφή αποκλειστικά του Αντιφασιστικού Πληθυσμού με ένα Κείμενο Ανάληψης Ευθύνης Μεγάλης Απήχησης ενεργοποίησε την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση, η οποία ενίσχυσε Αντισυστημικές Αξιολογήσεις. Εν αντιθέσει με τη μη λειτουργία των πειραματικών χειρισμών και της Ψυχολογιοποίησης στο μοντέλο της Υπόθεσης IIIα, η Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση του φασιστικού αντιπάλου διαμεσολαβεί την επαφή με τη φασιστική μειονότητα και τις Αντισυστημικές Αξιολογήσεις. Φαίνεται πως όταν διακύβευμα είναι η αποκλειστικά η δραστηριοποίηση εναντίον του φασισμού, τόσο η Ψυχολογιοποίηση όσο και η Απανθρωποποίηση λειτουργούν ως μηχανισμοί αντίστασης στην απειλή του μειονοτικού αντιπάλου και διαμειονοτικής αυτοσυντήρησης για την ενεργοποίηση ακτιβιστικών εναλλακτικών στο φασιστικό μόρφωμα. Όμως, όταν διακύβευμα είναι αμιγώς η αντιεξουσιαστική κριτική, μόνο η

Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση διαμεσολαβεί την επαφή με το φασιστικό αντίπαλο, επιτελώντας διττό ρόλο. Αφενός ενισχύει την αναπαράσταση του φασισμού ως μηχανισμό διασυνδεδεμένο με το κράτος και αφετέρου πριμοδοτήσει την κριτική στην εξουσία και την αναπαράσταση της ως μηχανισμό επιτήρησης και ελέγχου. Διαφαίνεται μια διαφοροποιημένη αλλά συνδυαστική λειτουργία της Απανθρωποποίησης ως κοινωνική πρακτική και μηχανισμό επικέντρωσης, συνυφασμένο τόσο με τις ετεροαναφορικές αναπαραστάσεις των διαμεινοτικών σχέσεων όσο και με την κοινωνική αναπαράσταση της εξουσίας στο αναπαραστασιακό σύστημα των αντιφασιστικών ομάδων.

Αναστοχαζόμενες με αφορμή την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση πάνω σε ζητήματα ηθικής ανάλυσης του αντιφασισμού, διακρίνεται η συνδιαστική εστίαση της αντιφασιστικής σκέψης και δράσης που επισημαίνει ο Burkowicz (ο.π.) σε πρακτικές αντίστασης και αντίκρουσης του φασισμού αλλά και η μακροκοινωνική προέκταση της στις νεοφιλελεύθερες δομές, σε θεσμικούς φορείς και κρατικούς μηχανισμούς. Η διαμεσολαβητική λειτουργία της Ανιμαλιστικής Απανθρωποποίησης στην εμφάνιση Αντισυστημικών Αξιολογήσεων αναδεικνύει επίσης την ιδιόμορφη σχηματοποίηση της αντιφασιστικής σκέψης με στοιχεία ταξικής ανάλυσης όπου η ισότητα των ατόμων επιτελείται μέσα από την κατάργηση του διπόλου εκμεταλλευτή – εκμεταλλεζόμενου και εκμεταλλευτικών μηχανισμών (Bonanno, ο.π.; Gordon, ο.π.), αναδεικνύοντας τον αντίκτυπο της κοινωνικοοικονομικής κρίσης και των κινήματων των πλατειών στη διαμόρφωση της αντιφασιστικής ιδεολογίας στον ελλαδικό χώρο. Ωστόσο, η απανθρωποποιητική αναπαράσταση του φασισμού ως κρατικό πλοκάμι δε συνεπάγεται απαραίτητα την επέκταση απανθρωποποιητικών αναπαραστάσεων στην εξουσία αλλά, παρότι δεν εξετάζεται στα συγκεκριμένα, παραμένει ενδιαφέρον και καίριο ερευνητικό ερώτημα ως στοιχείο της διαμόρφωσης ιδεολογιών.

Κατ' αντιστοιχία, στον έλεγχο του σειριακού μοντέλου της Υπόθεσης IVβ, καταδεικνύεται πως όταν ο Αντιφασιστικός Πληθυσμός έρχεται σε επαφή με ένα Κείμενο Ανάλυσης Ευθύνης Μεγάλου Ποσοστού Κοινωνικής Απήχησης εμφανίζεται αυξημένη Ανιμαλιστική Απανθρωποποίησης, που ενισχύει Αντισυστημικές Αξιολογήσεις, οι οποίες αυξάνουν Αντιναζιστικές Ριζοσπαστικές αλλά όχι Ακτιβιστικές Προθέσεις. Φαίνεται και πάλι η Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση να λειτουργεί αντίστοιχα με την Ψυχολογιοποίηση στην αναπαραστασιακή επικέντρωση

της φασιστικής μειονότητας ως συνδεδεμένης με την εξουσία. Όσο η ριζοσπαστικοποίηση περνά στη δράση, οι βίαιες φασιστικές ενέργειες κλιμακώνονται άμεσα προς την αντιφασιστική ομάδα, αποκτούν κοινωνική απήχηση και αναπαριστώνται ως συνυφασμένες με την εξουσία, ο Αντιφασιστικός Πληθυσμός αποκτά μια περισσότερο μιλιταριστική οπτική στην πολιτική αντιπαράθεση, στρατιοτικοποιώντας τη δράση του, αποδεχόμενος τη βία.

Παράλληλα, στην περίπτωση της ιδεολογικής και φυσικής αντιπαράθεσης, η απευθείας μετάβαση σε ριζοσπαστικές προθέσεις ενέχει στοιχεία πλεονεκτικής σύγκρισης (Advantageous Comparison) και Συνεπειοκρατισμού, όπου η ενδεχόμενη χρήση βίαιων πρακτικών εντάσσεται σε χρηστικές αναλύσεις και οι συγκρίσεις των πραγματικών ή αναμενόμενων απειλών που θέτει ο φασιστικών αντίπαλος και το κράτος νομιμοποιούν βίαιες ενέργειες, καθώς θεωρείται ότι αποτρέπουν μεγαλύτερα δεινά από ό, τι προκαλούν (Bandura, 1999). Ωστόσο, δε μπορεί να γίνει λόγος για μια ντετερμινιστική διαδικασία αλληπάλληλων πυρών, όπου τα μέλη αντιφασιστικών ομάδων απλώς ανεβαίνουν σε επίπεδα βίας στη Σκάλα Τρομοκρατικής Δράσης (Moghaddam, 2005) καθώς οι κοινωνικές αναπαράστασεις υπεισέρχονται στην πρόσληψη του αντιπάλου ως λιγότερο ανθρώπινου και ως κρατικά αλληλένδετου. Η πλεονεκτική σύγκριση, εδώ, θέτει τη ριζοσπαστικοποίηση στο πλαίσιο μιας συνολικής ιδεολογικής αντιπαράθεσης και της ανταπάντησης τόσο στη φασιστική όσο και στην κρατική απειλή, αναδεικνύοντας τη διάκριση που θέτει ο Neuman (2010) μεταξύ τρομοκρατικής βίας και ριζοσπαστικοποίησης στο αναπαραστασιακό πεδίο του Αντιφασιστικού Πληθυσμού. Αφενός, η φασιστική ομάδα και το κράτος αναπαριστώνται ως φορείς επιρροής μέσω της βίας, του ελέγχου και του φόβου, συγκροτώντας μάλλον τον τρομοκρατικό πόλο, ενώ η ενδοομάδα αναπαρείσταται ως φορέας προεικονιστικής εκπλήρωσης πολιτικών στόχων, επίτευξης της ισότητας και συνεπειοκρατικής εξάλειψης των δεινών της εκμετάλλευσης με την ενδεχόμενη πρόθεση βίας, συγκροτώντας τον ριζοσπαστικοποιημένο πόλο.

Αξίζει να σχολιαστούν επίσης δύο σημεία. Αφενός, παρατηρήθηκε η λειτουργία μόνο της ανιμαλιστικής απανθρωποποίησης στις μοντελοποιημένες σχέσεις, αντίθετα με τη Μηχανιστική Απανθρωποποίηση. Η Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση αποτελεί μια διομαδική διαδικασία κοινωνικής δυναμικής, όπου η αποστέρηση ιδιοτήτων της ανθρώπινης μοναδικότητας αναπαριστά τον αντίπαλο ως εξαχρειωμένο και επικίνδυνο και επομένως η ηθική αποδέσμευση προς τη σύγκρουση

καθίσταται ευκολότερη και μικροκοινωνικά αποδεκτή. Αντίθετα, η Μηχανιστική Απανθρωποποίηση, αποτελεί περισσότερο διατομικό φαινόμενο, όπου το άτομο αναπαριστάται ως αντικείμενο, χωρίς γνωστικές και συναισθηματικές ικανότητες και επομένως μπορεί να επιτρέψει επικεντρώσεις εστιασμένες στην τυποποίηση, την παθητικότητα και στην απρόσωπη εργαλειοποίηση (Haslam & Loughnan, ο.π.). Η Μηχανιστική Απανθρωποποίηση δε διαμεσολαβεί τις μοντελοποιημένες σχέσεις καθώς αποτελεί εργαλείο αναστολής της σχεσιακότητας (relatedness) σε διαπροσωπικό επίπεδο και επέμβαση στο σώμα του μηχανιστικά απανθρωποποιημένου υποκειμένου (Haslam, ο.π.). Αντίθετα η Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση εμφανίζεται ως διαμεσολαβητής σε διομαδικά πλαίσια όπου οι κοινωνικές δυναμικές είναι πιο πιθανό να ενεργοποιηθούν, εντός ετεροαναφορικά πολεμικών αναπαραστάσεων, όπου η παρουσία του αντιπάλου τροφοδοτεί την υπόσταση της ενδοομάδας.

Αφετέρου παρατηρήθηκε η επίδραση του Μεγάλου Ποσοστού να παρέμεινε σταθερή σε όλα τα μοντέλα. Η συγκεκριμένη επίδραση επισημαίνει πως οι συμμετέχοντες/ουσες είναι πρωτίτως κοινωνικά και δευτερευόντως πειραματικά υποκείμενα και οι πειραματικοί χειρισμοί έρχονται να επενεργήσουν πάνω στις αναπαραστάσεις και αναγνώσεις της κοινωνικής πραγματικότητας και των κοινωνικών σχέσεων (Doise, Deschamps, Mugny, 2017). Τα ποσοστά Μικρής Κοινωνικής Απήχησης διαθέτουν ελάχιστη εξωτερική εγκυρότητα συγκριτικά με τα μεγάλα ποσοστά, καθώς τα φασιστικά κόμματα και μορφώματα, την τελευταία δεκαετία, δεν υπήρξαν τόσο αμελητέα ώστε να απεικονίζονται σε ένα φάσμα έως το 5%. Αντίθετα, όταν τα ποσοστά συντάσσονται με την κοινωνική πραγματικότητα και αντικατοπτρίζουν την πραγματική κοινωνική απήχηση του φασισμού στην Ελλάδα, ο πειραματικός χειρισμός καθίσταται ικανός να παράξει αλληλεπιδράσεις.

Συνολικά, η παρούσα έρευνα μπορεί να συνεισφέρει στην κοινωνιοψυχολογική γραμματεία τόσο σε επίπεδο κοινωνικής επιρροής όσο και σε επίπεδο μελέτης των κοινωνικών αναπαραστάσεων και της ριζοσπαστικοποίησης. Η εξέταση των συγκρουσιακών δυναμικών πολιτικά αντίπαλων μειονοτήτων δημιουργεί πεδία για την διερεύνηση και ανάδειξη της πολυπλοκότητας της μειονοτικής εμπειρίας (Prislin, Crowder & Donnelly, ο.π.) των διαμεινονοτικών σχέσεων, αλληλεπιδράσεων και αντιπαραθέσεων. Επίσης, επαναφέρει την ανάγκη για πειραματικές έρευνες με υψηλής εξωτερικής εγκυρότητας εγχειρηματοποιήσεις του

αριθμητικού φάσματος της μειονότητας, των διαφορών μεταξύ λεκτικών και αριθμητικών απεικονίσεων και του αντίκτυπού τους στην ασκούμενη άμεση και έμμεση επιρροή, ώστε να πλαισιώσει το ερευνητικό κενό σχετικά με τις επιδράσεις των διαφορετικών αριθμητικών παρουσιάσεων μιας μειονότητας στην άσκηση επιρροής.

Παράλληλα, επανεισάγει την Ψυχολογιοποίηση ως κοινωνιοψυχολογικό μηχανισμό που προεκτείνεται από την αποϊδεολογικοποίηση σε πρακτικές αντίστασης και παραγωγής εναλλακτικών στη μειονοτική φασιστική απειλή καθώς και σε μεθόδους επικέντρωσης του πολιτικού αντιπάλου για τη διαμόρφωση προεικονιστικών ακτιβιστικών επιτελέσεων, ιδεολογικών πεποιθήσεων για τη δομή της εξουσίας και συνεπειοκρατικών ριζοσπαστικοποιημένων δράσεων. Συνάμα, αποδομιμονοποιεί την Ανιμαλιστική Απανθρωποποίηση εξετάζοντας τη ως κοινωνική διαδικασία, πτυχή των διομαδικών σχέσεων, της ετεροαναφορικότητας, της κριτικής στο status quo και της ιδεολογικής ταύτισης με την αντιφασιστική υπερκείμενη ταυτότητα. Εξετάζοντας την Ψυχολογιοποίηση και Απανθρωποποίηση ως πτυχές των αναπαραστασιακών επικεντρώσεων στις ετεροαναφορικές προσλήψεις του Συλλογικού Άλλου διανοίγονται πεδία μελέτης των αναπαραστάσεων των πολιτικών αντιπάλων, των θεσμικών φορέων, των διαμειονοτικών συγκρούσεων και ενδοομαδικών στόχων.

Τέλος, ο διαφοροποιητικός αντίκτυπος των χειρισμών των Πυραμίδων Ριζοσπαστικοποίησης και οι υπό διαφορετικές συνθήκες και σχέσεις επιλογές μεταξύ Ακτιβιστικών και Ριζοσπαστικών Προθέσεων από τους διαφορετικούς Πληθυσμούς, θέτει στο επίκεντρο την αποδέσμευση από ντετερμινιστικά μοντέλα που απεικονίζουν τη Ριζοσπαστικοποίηση ως σταδιακή εμπλοκή συγκεκριμένων προφίλ πολιτών σε ένα στενό κλοιό αλόγιστης βίας ή ανύψωσης σε υψηλότερους ορόφους εξτρεμισμού. Αντίθετα, δημιουργεί νέα πεδία διερεύνησης των στοιχείων που οι κοινωνικοί δράστες συνθέτουν ώστε να επιλέξουν τα εκάστοτε εργαλεία και ρεπερτόρια δράσης ως πρακτικές κοινωνικής διεκδίκησης, ιδεολογικής αντιπαράθεσης και πολιτικής αμφισβήτησης. Παράλληλα επισημαίνει πως η προβολή του λόγου και των δράσεων ναζιστικών ομάδων δε συνεπάγεται ενστερνισμό συντηρητικών απόψεων, αλλά μπορεί αντίθετα να ενδυναμώσει τη σύνδεση του συνόλου των πολιτών με κινήσεις που μπορούν να λειτουργήσουν ως ανάχωμα στη διάδοση νεοφασιστικών και συντηρητικών ιδεολογιών.

Η ερευνητική ματιά σε νέα κοινωνικά κινήματα, ομάδες και οργανώσεις, η διερεύνηση ιδεολογικών αντιπαράθεσεων, ρεπερτορίων δράσης και διεκδίκησης και η μελέτη της πολιτικής, θεσμικής και αντιθεσμικής βίας έχει πλούσιο υλικό να προσφέρει και να αναδείξει, ανατροφοδοτώντας την έρευνα πάνω σε κοινωνιοψυχολογικές πρακτικές, διαδικασίες μειονοτικής επιρροής και στη διασύνδεση τους με σύγχρονες οπτικές και προοπτικές στη ριζοσπαστικοποίηση και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις.

Περιορισμοί

Η παρούσα έρευνα εξέτασε τις συγκρουσιακές διαδικασίες, τους μηχανισμούς που αναπτύσσονται εντός τους και τις προεκτάσεις τους, λαμβάνοντας ως πρωτοτυπικό παράδειγμα πολιτικής μειονότητας τις αντιφασιστικές ομάδες και οργανώσεις του ελλαδικού χώρου. Ωστόσο, τα κινήματα και οι πολιτικές διαδικασίες επηρεάζουν και επηρεάζονται από το κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο της εποχής τους και σαφώς τα μοντέλα που επιβεβαιώθηκαν και προτείνονται ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη πολιτική αντιπαράθεση, όπως αυτή εμφανίζεται στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Η επέκταση τους σε μελλοντικές χρονικές περιόδους, πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια απαιτεί επανεξέταση και περαιτέρω ερευνητική τεκμηρίωση. Επιπλέον, η μελέτη των ακτιβιστικών και ριζοσπαστικών διαδικασιών, των ρεπερτορίων δράσης και οι ενδεχόμενες βίαιες διαστάσεις τους εξετάστηκαν και μετρήθηκαν σε επίπεδο προθέσεων και γενικής αποδοχής και σαφώς δεν τεκμηριώνουν αυτούσια την ανάληψη των συγκεκριμένων πρακτικών από τις αντιφασιστικές ομάδες. Αντιθέτως, ακριβώς λόγω της ιδιαίτερης δυσπιστίας των πολιτικών ομάδων σε ερευνητ(ρι)ες και ακαδημαϊκούς φορείς, ενδέχεται οι συμμετέχοντες/ουσες να μην απάντησαν με απόλυτα αυθόρμητο και ειλικρινή τρόπο στο σύνολο των παρουσιαζόμενων εναλλακτικών ρεπερτορίων και βίαιων ενεργειών, αν και συνολικά αναδείχθηκαν οι ακτιβιστικές και ριζοσπαστικές δυναμικές του ελλαδικού αντιφασιστικού χώρου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βεντούρα, Λ. (2004). Εθνικισμός, ρατσισμός και μετανάστευση στη σύγχρονη Ελλάδα. Στο Μ. Παύλου & Δ. Χριστόπουλος (Επιμ.), *Η Ελλάδα της Μετανάστευσης: Κοινωνική Συμμετοχή, Δικαιώματα και Ιδιότητα του Πολίτη* (σσ. 174-204). Αθήνα: Κριτική.

Γαλανόπουλος, Κ. (2017, Μάιος). *Ο συνεργατισμός ως προεικόνιση και παράδειγμα. Δυνατότητες για μια μη αυταρχική διαφυγή στις θεωρίες του κοινωνικού μετασχηματισμού*. Ανακοίνωση στο 1ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο για τα Κοινά και την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη, Μάιος, 4-7.

Γαρδικιώτης, Α. (2005). Πλειοψηφική και μειοψηφική πηγή και επεξεργασία του μηνύματος επιρροής. *Ψυχολογία*, 12(3), 455-469.

Ηλιόπουλος, Χ. (2021). Νίτσε και Αναρχισμός: Μια εκλεκτική συγγένεια και μια νιτσεϊκή ανάγνωση της εξέγερσης του Δεκέμβρη του '08 στην Αθήνα. Θεσσαλονίκη: Ελευθεριακές Εκδόσεις Ναυτίλος.

Κοτρωνάκη, Λ. & Σεφεριάδης, Σ. Ι. (2009). Εξεγερσιακά ρεπερτόρια: μια σχεσιακή ματιά. *Εντός εποχής* 47(Γ'), 2-3.

Παπαγεωργίου, Ι. (2015). *Θεωρία Δειγματοληψίας*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ)

Παπαστάμου, Σ. (1979). Η κοινωνική επιρροή των μειονοτήτων: Για μια διασύνδεση των επιπέδων ανάλυσης στην κοινωνική ψυχολογία. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 36(36-37), 284. doi: 10.12681/grsr.457

Παπαστάμου, Σ. (1988). Οι μειονότητες και η στρατηγική τους: μια κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση της κοινωνικής τους επιρροής. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 69(69), 3. doi: 10.12681/grsr.866

Παπαστάμου, Σ. (2008a). Κοινωνική Ψυχολογία και Ιδεολογία. Στο Σ. Παπαστάμου (Επιμ.), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία: Επιστημολογικοί προβληματισμοί και μεθοδολογικές κατευθύνσεις, Τόμος Α'* (σσ. 187-287). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παπαστάμου, Σ. (2008b). Τα τέσσερα επίπεδα ανάλυσης της κοινωνιοψυχολογικής πραγματικότητας και της ερευνητικής πρακτικής. Στο Σ. Παπαστάμου (Επιμ.), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία: Επιστημολογικοί*

προβληματισμοί και μεθοδολογικές κατευθύνσεις, Τόμος Α' (σ. 329-395) . Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παπαστάμου, Σ. (2011). *Ψυχολογιοποίηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παπαστάμου, Σ. (2018). Αναπαρίστωντας την επίρροη: προς ένα θέωρητικό δυϊσμό ή προς τον δυϊσμό της κοινωνικής σκέψης; *Ενημερωτικό Δελτίο ΕΛΨΕ*, 35, 8-15.

Παπαστάμου, Σ., Γαρδικιώτης, Α., & Προδρομίτης, Γ (2021) Μεταστροφή προς τις ενεργές μειονότητες. Στο Σ. Παπαστάμου, Α. Γαρδικιώτης & Γ. Προδρομίτης (Επιμ.), *Πλειοψηφική και Μειονοτική Επιρροή: Κοινωνικά Νοήματα και Γνωστικές Επεξεργασίες*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παπαστάμου, Σ., & Μιούνι, Γ. (2008). *Μειονότητες και Εξουσία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παπαστάμου, Σ., & Προδρομίτης Γ. (2010). *Κρατική και μη κρατική πολιτική βία. Τα δύο άκρα της (αν)ισορροπίας του τρόμου*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο

Σβόλη, Μ., & Σακαλάκη, Μ. (2015). Διαφυλικές και ενδοφυλετικές μορφές απανθρωποποίησης. *Hellenic Journal of Psychology*, 12, 156-171.

Σερντεδάκης, Ν. (2008). Ζητήματα μεθοδολογίας στη μελέτη των κοινωνικών κινήσεων και της συλλογικής δράσης. Στο Σ. Παπαϊωάννου (Επιμ.), *Ζητήματα Θεωρίας και Μεθόδου των Κοινωνικών Επιστημών*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Σεφεριάδης, Σ. Ι. (2006). Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 27, 7-42.

Σεφεριάδης, Σ. Ι. (2009). Charles Herbert Tilly: Η διαρκής επικαιρότητα της μελέτης των κοινωνικών κινήσεων. *Εντός εποχής* 47(Γ'), 1.

Σεφεριάδης, Σ. Ι. (2014). Ριζοσπαστική δημοκρατία και κοινωνικά κινήματα. Στο Σ. Ι. Σεφεριάδης (Επιμ.), *Η δημοκρατική λειτουργία σε καμπή: προκλήσεις και απειλές στον πρώιμο 21ο αιώνα* (σ. 381-410). Αθήνα: Νήσος.

Τρουμπέτα, Σ. (2000). Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του «άλλου» και το φαινόμενο του ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 101(101-102), 137-176. doi: 10.12681/grsr.999

Φίγγου, Ε., Μυλοπούλου, Ι., & Μπιρμπίλη-Καραλέκα, Α. (2013). Κατασκευές της ιδεολογικής ακρότητας και «μειονοτικοποίηση» στην προεκλογική ρητορική του

ακροδεξιού κόμματος «Χρυσή Αυγή». *Επιστημονική επετηρίδα-Τμήμα Ψυχολογίας ΑΠΘ*, 10, 499-527. Διαθέσιμο στο: <http://ikee.lib.auth.gr/record/262825>

Beauvois, J.-L. (2004). Ορισμένα Ψυχολογικά Όρια του Φιλελευθερισμού και των Φιλελεύθερων Κοινωνιών. Στο Ξ. Χρυσοχόου & Τ. Ιατρίδης (Επιμ.), *Όψεις της Ηγεμονίας στις Φιλελεύθερες Κοινωνίες. Κοινωνιοψυχολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής και μεταβολής* (σ. 39-67). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Brecht, B. ([1935] 2010). *Πέντε δυσκολίες για να γράψει κανείς την αλήθεια*. Αθήνα: Στοχαστής.

Crano, W. D. (2013). Πλειοψηφική και μειονοτική επιρροή στη διαμόρφωση και αλλαγή της στάσης: πλαίσιο/κατηγοριοποίηση-η θεωρία του συμβολαίου επιείκειας. Στο R. Martin & M. Hewstone (Επιμ.), *Μειονοτική Επιρροής και Καινοτομία. Παρελθόν, Διαδικασίες και συνέπειες* (σσ. 101-138). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Crano, W. D. (2021). Το μοντέλο πλαισίου/σύγκρισης της πλειοψηφικής και μειονοτικής επιρροής: Διαφορετικές διαδικασίες διαφορετικά αποτελέσματα. Στο Σ. Παπαστάμου, Α. Γαρδικιώτης & Γ. Προδρομίτης (Επιμ.), *Πλειοψηφική και Μειονοτική Επιρροή: Κοινωνιακά Νοήματα και Γνωστικές Επεξεργασίες*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Fiske, S. T., & Glick, P. (2013). Τα αμφίσημα στερεότυπα ως νομιμοποιητικές ιδεολογίες: διαφοροποιώντας μεταξύ πατερναλιστικής και ζηλόφθονης προκατάληψης. Στο Ξ. Χρυσοχόου, Τ. Ιατρίδης (Επιμ.) (2013), *Όψεις της Ηγεμονίας στις Φιλελεύθερες Κοινωνίες. Κοινωνιοψυχολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής και μεταβολής* (pp. 238-285). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Gardikiotis, A., Martin, R., & Hewstone, M. (2013). Ο αντίκτυπος της συναίνεσης της πηγής στην πλειοψηφική και μειοψηφική επιρροή. Στο R. Martin & M. Hewstone (Επιμ.), *Μειονοτική Επιρροής και Καινοτομία. Παρελθόν, Διαδικασίες και συνέπειες* (σσ. 247-278). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Le Bon, G. ([1895] 1996). *Η Ψυχολογία των Μαζών*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτρος.

Lorenzi-Cioldi, F., & Chatard, A. (2006). Ο Πολιτισμικός Κανόνας του Ατομικισμού και η Θέση της Ομάδας: Συνέπειες για την Κοινωνική Σύγκριση. Στο Ξ. Χρυσοχόου & Τ. Ιατρίδης (Επιμ.), *Όψεις της Ηγεμονίας στις Φιλελεύθερες Κοινωνίες*.

Κοινωνιοψυχολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής και μεταβολής (σ. 105-132). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Manheim K. ([1929] 1997). *Ιδεολογία και Ουτοπία*. Αθήνα: Γνώση.

Moscovici, S. (2019). *Ψυχολογία των ενεργών μειονοτήτων*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Prislin, R., Crowder, M., & Donnelly, K. (2021). Επιχειρηματολογώντας Υπέρ της Ποικιλομορφίας στην Έρευνα για τη Μειονοτική Επιρροή. Στο Σ. Παπαστάμου, Α. Γαρδικιώτης & Γ. Προδρομίτης (Επιμ.), *Πλειοψηφική και Μειονοτική Επιρροή: Κοινωνιακά Νοήματα και Γνωστικές Επεξεργασίες*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Quiamzade, A., Mugny, G., Falomir-Pichastor, J. M., & Butera, F. (2013). Η πολυπλοκότητα των διαδικασιών της πλειονοτικής και της μειονοτικής επιρροής. Στο R. Martin & M. Hewstone (Eds.), *Μειονοτική Επιρροής και Καινοτομία. Παρελθόν, Διαδικασίες και συνέπειες* (σσ. 51-100). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Quiamzade, A., Mugny, G., Falomir-Pichastor J. M., & Pérez, J. A. (2021). Πολλαπλές κατηγοριοποιήσεις και μειονοτική επιρροή: Μία σύνθεση των θεωριών της αποσύνδεσης και της αυτο-κατηγοριοποίησης. Στο Σ. Παπαστάμου, Α. Γαρδικιώτης & Γ. Προδρομίτης (Επιμ.), *Πλειοψηφική και Μειονοτική Επιρροή: Κοινωνιακά Νοήματα και Γνωστικές Επεξεργασίες*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Rocker, R. ([1937] 2001). *Εθνικισμός και Πολιτισμός*. Αθήνα: Άρδην.

Simon, B., & Klandermans, B. (2001). Πολιτικοποιημένη Συλλογική Ταυτότητα: Μια Κοινωνιοψυχολογική Ανάλυση. Στο Ξ. Χρυσόχου, Τ. Ιατρίδης (Επιμ.) (2013), *Όψεις της Ηγεμονίας στις Φιλελεύθερες Κοινωνίες. Κοινωνιοψυχολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής και μεταβολής* (pp. 570-615). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Trotsky, L. ([1979] 2017). *Η ηθική τους και ηθική μας*. Αθήνα: Εργατική Πάλη.

Wrights, S. C. (2001). Περιορισμένα Διομαδικά Όρια: Ανελιξιακή πλάνη, αμφισημία και ανοχή στην αδικία. Στο Ξ. Χρυσόχου & Τ. Ιατρίδης (Επιμ.) (2013). *Όψεις της Ηγεμονίας στις Φιλελεύθερες Κοινωνίες. Κοινωνιοψυχολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής και μεταβολής* (σ. 133-183). Αθήνα: Πεδίο.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Amabile, T. M., & Glazebrook, A. H. (1982). A negativity bias in interpersonal evaluation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 18(1), 1–22. doi: 10.1016/0022-1031(82)90078-6

Bakunin, M. ([1867-1872], 1999). *Marxism, Freedom and the State*. London: Freedom Press. Διαθέσιμο στο: <https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/mf-state/index.htm>

Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*. [Special Issue on Evil and Violence], 3, 193-209.

Barrot, J. (1992). *Fascism/Antifascism*. Sheffield: Black Star.

Bar-Tal, D. (1989). Delegitimization: The extreme case of stereotyping and prejudice. In D. Bar-Tal, C. Graumann, A. W. Kruglanski & W. Stroebe (Eds.), *Stereotyping and prejudice: Changing conceptions*. New York: Springer-Verlag.

Bar-Tal, D. (1990). Causes and consequences of delegitimization. *Journal of Social Issues*, 46, 65-81.

Bar-Tal, D. (2000). *Shared beliefs in a society: Social psychological analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bastian, B., & Haslam, N. (2010). Excluded from humanity: The dehumanizing effects of social ostracism. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(1), 107–113. doi: 10.1016/j.jesp.2009.06.022

Bastian, B., & Haslam, N. (2011). Experiencing Dehumanization: Cognitive and Emotional Effects of Everyday Dehumanization. *Basic and Applied Social Psychology*, 33(4), 295–303. doi: 10.1080/01973533.2011.614132

Bauman, Z. (1999). *In Search of Politics*. Stanford: Stanford University Press.

Becker, J. C., Tausch, N., Spears, R., & Christ, O. (2011). Committed Dis(s)idents: Participation in Radical Collective Action Fosters Disidentification With the Broader In-Group But Enhances Political Identification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(8), 1104–1116. doi: 10.1177/0146167211407076

Berenstain, N. (2019). Down Girl: The Logic of Misogyny, by Kate Manne. *Mind*, 128(512), 1360–1371. doi: 10.1093/mind/fzy082

Berlet, C. & Vysotsky, S. (2006). Overview of U.S. White Supremacist groups. *Journal of Political and Military Sociology*, 34, 11-48.

Blackledge, P. (2010). Marxism and Anarchism. *International Socialism*, 125. Διαθέσιμο στο: <http://www.isj.org.uk/?id=616>

Blackledge, P. (2012). Anarchism, Ethics, and Strategy. *Critique: Journal of Socialist Theory* 40(4), 595-603.

Blalock, H. M. (1967). *Toward a Theory of Minority-Group Relations*. New York & London: John Wiley & Sons, Inc.

Blinkhorn, M. (2000). *Fascism and the Right in Europe 1919-1945*. London: Routledge. doi: 10.4324/9781315845494

Bonanno, A. M. (1976). *Anarchism and the National Liberation Struggle*. London: Elephant Editions. Διαθέσιμο στο: <https://theanarchistlibrary.org/library/alfredo-m-bonanno-anarchism-and-the-national-liberation-struggle#toc2>

Bonnett, A. (2000). *Anti-Racism*. New York, USA: Routledge.

Bookchin, M. (1995). *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An unbridgeable chasm*. Edinburgh: AK Press.

Borum, R. (2011). Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 7-36. doi: 10.5038/1944-0472.4.4.1

Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup love or outgroup hate? *Journal of Social Issues*, 55(3), 429–444. doi: 10.1111/0022-4537.00126

Brewer, M. B., & Campbell, D. T. (1976). *Ethnocentrism and intergroup attitudes: East African evidence*. Beverly Hills, CA: Sage.

Burkowicz, J. (2014). Camping at the Crossroads: Introductory Essay to a Special Issue on Anti racism and Anarchism. *Affinities: A Journal of Radical Theory, Culture, and Action*, 8(1), pp. 1-22.

Burson, E., & Godfrey, E., B. (2020). Intraminority solidarity: The role of critical consciousness. *European Journal of Social Psychology*, 50(6), 1362–1377. doi: 10.1002/ejsp.2679

Butera, F., Falomir-Pichastor, J. M., Mugny, G., & Quiamzade, A. (2016). Minority Influence. In S. G. Harkins, K. D. Williams & J. Burger (Eds.), *Oxford*

Handbooks Online. Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/oxfordhb/9780199859870.013.11

Butera, F., Huguet, P., Mugny, G., & Pérez, J. A. (1994). Socio-epistemic conflict and constructivism. *Swiss Journal of Psychology / Schweizerische Zeitschrift für Psychologie / Revue Suisse de Psychologie*, 53(4), 229–239.

Carmines, E. G., & D’Amico, N. J. (2015). The New Look in Political Ideology Research. *Annual Review of Political Science*, 18(1), 205–216. doi: 10.1146/annurev-polisci-060314-115422

Carmines, E. G., Ensley, M. J., & Wagner, M. W. (2012). Who Fits the Left-Right Divide? Partisan Polarization in the American Electorate. *American Behavioral Scientist*, 56(12), 1631–1653. doi: 10.1177/0002764212463353

Cassese, E. C. (2019). Dehumanization of the Opposition in Political Campaigns. *Social Science Quarterly*, 101(1), 107–120. doi: 10.1111/ssqu.12745

Charalambous, G. (Ed.) (2015). *The European Far right: Historical and Contemporary Perspectives*. Norway: Peace Research Institute Oslo (PRIO), Nicosia: Friedrich-Ebert-Stiftung (Foundation).

Cheliotis, L. K. (2013). Behind the Veil of Philoxenia: The Politics of Immigration Detention in Greece. *European Journal of Criminology* 10(6), 725–745. doi: 10.1177/1477370813495129

Christopoulos, D. (2014). The Hellenic Police. In D. Christopoulos (Ed.), *Mapping Ultra-Right Extremism, Xenophobia and Racism within the Greek State Apparatus*(pp. 20–42). Brussels: Rosa Luxemburg Stiftung.

Chrysochoou, X. (2018). ‘Betrayed Believers’: The Target of Influence of Extreme Right-Wing Minorities. *International Review of Social Psychology*, 31(1) 1, doi: 10.5334/irsp.38

Copsey, N. (2011). From Direct Action to Community Action. In N. Copsey & G. Macklin (Eds.), *The British National Party: Contemporary perspectives* (pp. 123-141). London: Routledge.

Copsey, N. (2018). Militant antifascism: An alternative (historical) reading. *Society*, 55(3), 243-247. doi: 10.1007/s12115-018-0245-y

Coser, L., A. (1956). *Functions of social conflict*. London: The Free Press of Glencoe.

Crosset, C., & Spitaletta, J. A. (2010). *Radicalization: Relevant Psychological and Sociological Concepts*. Ft. Meade, MD: U.S. Army Asymmetric Warfare Group. Διαθέσιμο στο: <https://info.publicintelligence.net/USArmy-RadicalizationConcepts.pdf>

Dalakoglou, D. (2013). “From the Bottom of the Aegean Sea” to Golden Dawn: Security, Xenophobia, and the Politics of Hate in Greece. *Studies in Ethnicity and Nationalism* 13(3), 514–522. doi: 10.1111/sena.12054

Dalakoglou, D., & Vradis, A. (2011). Spatial Legacies of December and the Right to the City. In A. Vradis & D. Dalakoglou (Eds.), *Revolt and Crisis in Greece: Between a Present Yet to Pass and a Future Still to Come* (pp. 77-90). Oakland, CA: AK Press and Occupied London.

David, B., & Turner, J. C. (1996). Studies in self-categorization and minority conversion: Is being a member of the outgroup an advantage? *British Journal of Social Psychology*, 35, 179–199.

David, B., & Turner, J. C. (1999). Studies in self-categorization and minority conversion: The ingroup minority in intragroup and intergroup contexts. *British Journal of Social Psychology*, 38, 115–134.

Day, R. J. F. (2005). *Gramsci Is Dead: Anarchist Currents in the Newest Social Movements*. Toronto: Between the Lines.

De Vries, N. K., De Dreu, C. K. W., Gordijn, E., & Schuurman, M. (1996). Majority and minority influence: A dual role interpretation. In W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European review of social psychology*, Vol. 7 (pp 145–172). Chichester: John Wiley and Sons.

Deleuze, G., Guattari, F., & Massumi, B. (2014). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Della Porta, D. (2013). *Clandestine Political Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Diehl, M. (1990). The minimal group paradigm: Theoretical explanations and empirical findings. In W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European Review of Social Psychology*, Vol. 1. Chichester: Wiley.

Doise, W. (1986). *Levels of explanation in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Doise, W., Deschamps, J.-C., & Mugny, G. (Eds.) (2017). *Psychologie sociale expérimentale* (3rd Ed.). Paris: Armand Colin.

Doise, W., & Valentim, J. P. (2015). Levels of Analysis in Social Psychology. In J. D. Wright (Ed.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2nd edition, Vol 13* (pp. 900–904). Oxford: Elsevier. doi: 10.1016/b978-0-08-097086-8.24032-4

Doms, M. (1983) The minority influence effect: an alternative approach. In W. Doise & S. Moscovici (Eds.), *Current issues in European social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eatwell, R. (1996). On defining the 'Fascist Minimum': The centrality of ideology. *Journal of Political Ideologies, 1*(3), 303–319. doi: 10.1080/13569319608420743

Eatwell, R. (2009). The nature of 'generic fascism': the 'fascist minimum' and the 'fascist matrix'. In C. Iordachi (Ed.), *Comparative Fascist Studies: New Perspectives*. London: Routledge.

Elster, J. (1982). Belief, bias, and ideology. In M. Hollis & S. Lukes (Eds.), *Rationality and relativism* (pp. 123–148). Oxford: Basil Blackwell.

Erb, H. P., Bohner, G., Rank, S., & Einwiller, S. (2002). Processing minority and majority communications: The role of conflict with prior attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*(9), 1172-1182.

Ervin, L. K. (1994). *Anarchism and the Black Revolution*. Austin, TX: Monkeywrench Press. Available at <http://lemming.mahost.org/abr/>

Falomir, J. M., Mugny, G., & Pérez, J. A. (2000). Social influence and identity conflict. In D. Terry & M. Hogg (Eds.), *Attitudes, Behavior, and social context: The role of norms and group membership* (pp. 245-264). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Fein, S., & Spencer, S. J. (1997). Prejudice as self-image maintenance: Affirming the self through derogating others. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 31–44.

Figgou, L., & Condor, S. (2006). Irrational Categorization, Natural Intolerance and Reasonable Discrimination: Lay Representations of Prejudice and Racism. *British Journal of Social Psychology, 45*(2), 219–243. doi: 10.1348/014466605X40770

Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A Model of Stereotype Content: Often mixed, competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 878–902.

Franks, B. (2006). *Rebel Alliances: Means and ends of contemporary British anarchisms*. Edinburgh: AK Press.

Franks, B. (2014). Anti-fascism and prefigurative ethics. *Affinities: A Journal of Radical Theory, Culture, and Action*, 8, 44–72.

Freeden, M. (1996). *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Oxford: Clarendon Press.

Gaffie, B. (1992). The Processes of Minority Influence in an Ideological Confrontation. *Political Psychology*, 13(3), 407. doi: 10.2307/3791605

Gardikiotis, A. (2011). Minority Influence. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(9), 679–693. doi: 10.1111/j.1751-9004.2011.00377.x

Githens-Mazer, J. (2012). The rhetoric and reality: radicalization and political discourse. *International Political Science Review*, 33(5), 556–567. doi: 10.1177/0192512112454416

Gordon, U. (2017). Anarchism and Nationalism: On the Subsidiarity of Deconstruction. In N. J. Jun (Eds.), *Brill's Companion to Anarchism and Philosophy* (pp. 196–215). Leiden: Brill Publishers.

Gray, K., Knobe, J., Sheskin, M., Bloom, P., & Barrett, L. F. (2011). More than a body: Mind perception and the nature of objectification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(6), 1207–1220. doi: /10.1037/a0025883

Griffin, R. (1991). *The Nature of Fascism*. London: Pinters Publisher Limited.

Griffin, R. (2003). The palingenetic core of generic fascist ideology. In A. Campi (Ed.), *Che cos'è il fascismo? Interpretazioni e prospettive di ricerche*(pp. 97-122).Rome: Ideazione editrice.

Griffin, R. (2008). Fascism's New Faces (and New Facelessness) in the 'post-fascist' Epoch. In R. Griffin (Ed.), *A Fascist Century* (pp. 181–202). London: Palgrave Macmillan. doi: 10.1057/9780230594135_8

Hafez, M., & Mullins, C. (2015). The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(11), 958–975. doi: 10.1080/1057610x.2015.1051375

Harrison, K., & Boyd, T. (2003). *Understanding political ideas and movements*. UK: Manchester: Manchester University Press.

Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Review*, *10*(3), 252-264.

Haslam, N., & Bain, P. (2007). Humanizing the Self: Moderators of the Attribution of Lesser Humanness to Others. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*(1), 57–68. doi: 10.1177/0146167206293191

Haslam, N., Bain, P., Douge, L., Lee, M., & Bastian, B. (2005). More human than you: Attributing humanness to self and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, *89*, 937-950.

Haslam, N., Kashima, Y., Loughnan, S., Shi, J., & Suitner, C. (2008). Subhuman, inhuman, and superhuman: Contrasting humans with nonhumans in three cultures. *Social Cognition*, *26*(2), 248–258. doi: 10.1521/soco.2008.26.2.248

Haslam, N., & Loughnan, S. (2014). Dehumanization and Infrahumanization. *Annual Review of Psychology*, *65*(1), 399–423. doi: 10.1146/annurev-psych-010213-115045

Haslam, N., & Stratemeyer, M. (2016). Recent research on dehumanization. *Current Opinion in Psychology*, *11*, 25–29. doi: 10.1016/j.copsyc.2016.03.009

Hayse, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach (2nd Ed.)*. New York & London: The Guilford Press.

Hensley, V., & Duval, S. (1976). Some perceptual determinants of perceived similarity, liking, and correctness. *Journal of Personality and Social Psychology*, *34*, 159-168.

Heywood, A. (2003). *Political Ideologies: An Introduction (3rd Ed.)*. London: Palgrave Macmillan.

Hopkins, N., Reicher, S., Stevenson, C., Pandey, K., Shankar, S., & Tewari, S. (2019). Social relations in crowds: Recognition, validation and solidarity. *European Journal of Social Psychology*, *49*(6), 1283–1297. doi: 10.1002/ejsp.2586

Horgan, J. (2008). From Profiles to Pathways and Roots to Routes: Perspectives from Psychology on Radicalization into Terrorism. *The ANNALS of the*

American Academy of Political and Social Science, 618(80), 80-95. doi: 10.1177/0002716208317539

Hovland, C. I., Harvey, O. J., & Sherif, M. (1957). Assimilation and contrast effects in reactions to communication and attitude change. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 55(2), 244–252. doi: 10.1037/h0048480

Howarth, C. (2003). Shared Beliefs in a Society: Social Psychological Analysis. Bar-Tal, D. (2000) Sage, London: 232, pp. £42 ISBN 0-7619-0658-4 (hardback), £21 ISBN 0-7619-0659-2 (paperback). *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 13(1), 81–83. doi: 10.1002/casp.701

Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway, F. (2003). Exceptions that prove the rule: Using a theory of motivated social cognition to account for ideological incongruities and political anomalies. *Psychological Bulletin*, 129, 383–393. doi: 10.1037/0033-2909.129.3.383

Kandylis, G., & Kavoulakos, K. I. (2011). Framing Urban Inequalities: Racist Mobilization Against Immigrants in Athens. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 136(Γ). doi: 10.12681/grsr.48

Karamanidou, L. (2016). Violence against migrants in Greece: beyond the Golden Dawn. *Ethnic and Racial Studies*, 11, 2002–2021. doi: 10.1080/01419870.2015.1124124

Kerr, N., L. (2002). When is a minority a minority? Active versus passive minority advocacy and social influence. *European Journal of Social Psychology*, 32(4), 471–483. doi: 10.1002/ejsp.103

Klandermans, B., & van Stekelenburg, J. (2013). Social movements and the dynamics of collective action. In L. Huddy, D. O. Sears, J. S. Levy (Eds.), *The Oxford handbook of political psychology* (2ndEd.)(pp. 774–811). Oxford: Oxford University Press.

Knight, K. (2006). Transformations of the Concept of Ideology in the Twentieth Century. *American Political Science Review*, 100(4), 619-626. doi: 10.1017/S0003055406062502

Kotouza, D. (2018). Whose Lives Matter? Nationalism, Anti-Fascism and the Relationship with Immigrants. In J. Holloway, K. Nasioka & P. Doulos (Eds.) *Beyond crisis : after the collapse of institutional hope in Greece, What?.* Oakland, CA : PM Press.

Kotronaki, L., & Seferiades, S. (2012). Along the Pathways of Rage: The Space-Time of an Uprising. In S. Seferiades & H. Johnston (Eds.), *Violent Protest, Contentious Politics and the Neoliberal State* (pp. 3-18). Burlington, USA: Ashgate Publishing Company.

Latif, A., & Jeppesen, S. (2007). Toward an Anti-Authoritarian, Anti-Racist Pedagogy. In S. Shukaitis & D. Graeber (Eds.), *Constituent Imagination: Militant Investigations // Collective Theorization* (pp. 288-300) Oakland, CA: AK Press.

Levine, J. (1980). Reaction to opinion deviance in small groups. In P. Paulus (Ed.), *Psychology of Group Influence* (pp. 375–429). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Levine, J. M., Russo, E. M., & U of Pittsburgh, Learning Research & Development Ctr. (1987). Majority and minority influence. In C. Hendrick (Ed.), *Review of personality and social psychology, Vol. 8. Group processes* (p. 13–54). Sage Publications, Inc.

Leyens, J.-P., Cortes, B., Demoulin, S., Dovidio, J. F., Fiske, S. T., Gaunt, R., Paladino, M.-P., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., & Vaes, J. (2003). Emotional prejudice, essentialism, and nationalism, The 2002 Tajfel lecture. *European Journal of Social Psychology, 33*(6), 703–717. doi: 10.1002/ejsp.170

Leyens, J.-P., Paladino, P. M., Rodriguez, R. T., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez, A. P., & Gaunt, R. (2000). The emotional side of prejudice: The role of secondary emotions. *Personality and Social Psychology Review, 4*, 186-197.

Leyens, J.-P., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., Gaunt, R., Paladino, M.-P., Vaes, J., & Demoulin, S. (2001). Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups. *European Journal of Social Psychology, 31*(4), 395–411. doi: 10.1002/ejsp.50

Loughnan, S., & Haslam, N. (2007). Animals and androids: Implicit associations between social categories and nonhumans. *Psychological Science, 18*, 116–121. doi: 10.1111/j.1467-9280.2007.01858.x

Loughnan, S., Haslam, N., & Kashima, Y. (2009). Understanding the relationship between attribute-based and metaphor-based dehumanization. *Group Processes & Intergroup Relations, 12*(6), 747–762. doi: 10.1177/1368430209347726

Maass, A., & Clark, R. D. (1984). Hidden impact of minorities: Fifteen years of minority influence research. *Psychological Bulletin*, 95(3), 428–450. doi:10.1037/0033-2909.95.3.428

Maass, A., Clark, R. D. & Haberkorn, G. (1982). The effects of differential ascribed category membership and norms on minority influence. *European Journal of Social Psychology*, 12, 89-104.

Maeckelbergh, M. (2011). Doing is Believing: Prefiguration as Strategic Practice in the Alterglobalization movement. *Social Movement Studies* 10(1), 1-20.

Manne, K. (2017). *Down Girl: The Logic of Misogyny*. Oxford: Oxford University Press.

Markova, I. (2003). *Dialogicity and Social Representations. The Dynamics of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.

Markova, I. (2008). The Epistemological Significance of the Theory of Social Representations. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38(4), 461–487. doi: 10.1111/j.1468-5914.2008.00382.x

Martin, R. (1988). Minority influence and social categorization: A replication. *European Journal of Social Psychology*, 18, 369–373.

Martin, R., & Hewstone, M. (2008). Majority versus minority influence, message processing and attitude change: The source-context-elaboration model. In M. P. Zanna & M. P. Zanna (Eds.), *Advances in experimental social psychology*, Vol. 40(pp. 237–326). San Diego, CA: Elsevier Academic Press.

Martin, R., Hewstone, M., & Martin, P. Y. (2007). Systematic and heuristic processing of majority- and minority-endorsed messages: The effects of varying outcome relevance and levels of orientation on attitude and message processing. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 43–56.

Martínez, R., Rodríguez-Bailón, R., & Moya, M. (2012). Are they Animals or Machines? Measuring Dehumanization. *The Spanish Journal of Psychology*, 15(3), 1110–1122. doi: 10.5209/rev_sjop.2012.v15.n3.39401

McCauley, C., & Moskaleiko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*, 72(3), 205–216. doi: 10.1037/amp0000062

McKay, I. (Ed.) (2014). *Direct Struggle Against Capital: A Peter Kropotkin Anthology* [ηλεκτρονικό βιβλίο]. Oakland: AK Press. Διαθέσιμο στο:

<https://libcom.org/files/Direct%20Struggle%20Against%20Capital%20-%20Peter%20Kropotkin.pdf>

Mignolo, W. (2009). Epistemic Disobedience, Independent Thought and Decolonial Freedom. *Theory, Culture & Society*, 26, 159-181. doi: 10.1177/0263276409349275

Moghaddam, F., M. (2005). The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist* 60(2), 161-9. doi: 10.1037/0003-066X.60.2.161

Moscovici, S. (1976). *Social influence and social change*. London: Academic Press.

Moscovici, S. (1980). Toward a theory of conversion behavior. In L. Berkowitz (Eds.), *Advances in experimental social psychology, Vol. 13* (pp. 209-239). New York: Academic Press.

Moscovici, S. (1984). The Phenomenon of Social Representations. In R. M. Farr & S. Moscovici (Eds.), *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University.

Moscovici, S. (2000). *Social Representations. Explorations in Social Psychology*. Cambridge: Polity Press.

Moscovici, S., & Mugny, G. (1983). Minority Influence. In P. B. Paulus (Ed.), *Basic Group Processes* (pp. 41–64). New York: Springer. doi: 10.1007/978-1-4612-5578-9_3

Moskalenko, S. & McCauley C. (2009). Measuring Political Mobilization: The Distinction Between Activism and Radicalism. *Terrorism and Political Violence*, 21(2), 239-260. doi: 10.1080/09546550902765508

Mugny, G. (1975). Negotiations, image of the other and the process of minority influence. *European Journal of Social Psychology*, 5, 209-228.

Mugny, G. (1982). *The power of minorities*. London: Academic Press.

Mugny, G., & Papastamou, S. (1980). When rigidity does not fail: individualization and psychologization as resistances to the diffusion of minority innovations. *European Journal of Social Psychology*, 10, 43-61.

Mugny, G., & Papastamou, S. (1982). Minority influence and psycho-social identity. *European Journal of Social Psychology*, 12, 379–394.

Mugny, G. & Papastamou, S. (1984). Les styles de comportement et leur representation sociale. In S. Moscovici (Ed.) *Psychologie Sociale*. Paris: Presses Universitaires de France.

Mugny, G., & Pérez, J. A. (1991). *The social psychology of minority influence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mugny, G., Butera, F., Sanchez-Mazas, M. & Pérez, J. A. (1995). Judgments in conflict: The conflict elaboration theory of social influence. In B. Boothe, R. Hirsig, A. Helminger, B. Meier & R. Volkart (Eds.), *Perception Evaluation Interpretation. Swiss Monographs in Psychology, Vol. 3* (pp.160-168). Boston, USA: Hogrefe & Huber Publishers.

Mummendey, A., & Otten, S. (1998). Positive-negative asymmetry in social discrimination. In W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European Review of social psychology, Vol. 9*. Chichester: Wiley.

Nemeth, C. J. (1986). Differential contributions of majority and minority influence. *Psychological Review*, 93, 23–32.

Nemeth, C., & Endicott, J. (1974). The midpoint as an anchor: another look at discrepancy of position and attitude change. *Sociometry*, 39(1), 11–18. doi: 10.2307/2786587

Nemeth, C. & Markowski, J. (1972). Conformity and discrepancy of position. *Sociometry*, 35(4), 562–75. doi: 10.2307/2786533

Neuman, P., R. (2010). *Prisons and Terrorism Radicalisation and De-radicalisation in 15 Countries*. London: International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR). Διαθέσιμο στο: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Prisons-and-terrorism-15-countries.pdf>

Nolte, E. (1969). *Three Faces of Fascism: Action Francaise, Italian Fascism, National Socialism*. New York, USA: Mentor Book.

Opatow, S. (1990). Moral exclusion and injustice: An introduction. *Journal of Social Issues*, 46, 1–20.

Paicheler, G. (1976). Norms and attitude change I: Polarization and styles of behavior. *European Journal of Social Psychology*, 6, 405-427.

Papapantoleon, C. (2014). The Judiciary. In D. Christopoulos (Ed.), *Mapping Ultra-Right Extremism, Xenophobia and Racism within the Greek State Apparatus*(pp. 43-63). Brussels: Rosa Luxemburg Stiftung.

Papastamou, S. (1986). Psychologization and processes of minority and majority influence. *European Journal of Social Psychology, 16*(2), 165-180. doi: 10.1002/ejsp.2420160205

Papastamou, S., & Mugny, G. (1985). Effets de la psychologisation sur l'influence minoritaire dans des contextes d'originalite et de deviance. *Cahiers de Psychologie Cognitive, 5*, 43-63.

Papastamou, S., & Mugny, G. (1990). Synchronic consistency and psychologization in minority influence. *European Journal of Social Psychology, 20*(2), 85–98. doi: 10.1002/ejsp.2420200202

Papastamou, S., Mugny, G., & Kaiser, C. (1980). Echec a l'influence minoritaire: la psychologisation. *Recherches de Psychologie Sociale, 2*, 41-56.

Papastamou, S. & Prodromitis, G. (2012). Implicit theories of social influence as input and outcome of a social psychological process. In J. P. Valentim (Ed.) *Societal approaches in social psychology* (pp.151-177). Bern, Switzerland: Peter Lang.

Papastamou, S., & Prodromitis, G. (2019). Size Versus Intensity of Majority and Minority Consensus to a Persuasive Message: From the Source of Influence to Its Recipients. *International Review of Social Psychology, 32*(1): 4, 1–13. doi: 10.5334/irsp.40

Pérez, J. A., & Mugny, G. (1985). Influencia minoritaria sobre las opiniones frente al aborto y los anticonceptivos. *Estudios de Psicología, 6*(23–24), 29–54. doi: 10.1080/02109395.1985.10821433

Pérez, J. A., & Mugny, G. (1996). The Conflict Elaboration Theory of Social Influence. In E. H. Witte & J. H. Davis (Eds.), *Understanding Group Behavior, Vol. 1*(pp. 191–210). London: Psychology Press, Routledge. doi: 10.4324/9781315789293-8

Piotrowski, G. (2015). Protest tool, social movement or politicized lifestyle? On the nature of squatting in Poland. In G. Pleyers & I. N. Sava (Eds.), *Social Movements in Central and Eastern Europe A renewal of protests and democracy* (pp. 171-184) Bucharest: Editura Universității din București.

Pratkanis, A. (2000). Altercasting as an influence tactic. In M. A. Hogg & D. J. Terry (Eds.), *Attitudes, Behavior, and Social Context: The Role of Norms and Group Membership*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Quail, J. (1978). *The Slow Burning Fuse*. London: Paladin.

Ratinaud, P. (2009). *IRAMUTEQ: Interface de R pour les analyses multidimensionnelles de textes et de questionnaires (computer software)*. Διαθέσιμο στο: <http://www.iramuteq.org>

Reicher, S. D. (1996). 'The Battle of Westminster': developing the social identity model of crowd behaviour in order to explain the initiation and development of collective conflict. *European Journal of Social Psychology*, 26(1), 115–134. doi: 10.1002/(sici)1099-0992(199601)26:1<115::aid-ejsp740>3.0.co;2-z

Richeson, J., & Craig, M. (2011). Intra-minority Intergroup Relations in the Twenty-First Century. *Daedalus*, 140(2), 166-175.

Rozin, P., Haidt, J., & McCauley, C. R. (2000). Disgust. In M. Lewis, & J. M. Haviland (Eds.), *Handbook of emotions*. New York: Guilford Publications.

Sakalaki, M., Richardson, C., & Fousiani, K. (2016). Self-dehumanizing as an effect of enduring dispositions poor in humanness. *Hellenic Journal of Psychology*, 13(2), 104-115.

Schwartz, S. H., & Struch, N. (1989). Values, stereotypes, and intergroup antagonism. In D. Bar-Tal, C. F. Grauman, A. W. Kruglanski & W. Stroebe (Eds.), *Stereotypes and prejudice: Changing conceptions* (pp. 151–167). New York: Springer-Verlag.

Seferiades, S., & Johnston, H. (2012). The Dynamics of Violent Protest: Emotions, Repression and Disruptive Deficit. In S. Seferiades & H. Johnston (Eds.), *Violent Protest, Contentious Politics and the Neoliberal State* (pp. 3-18). Burlington, USA: Ashgate Publishing Company.

Sen, R. (2011). Hetero-referentiality and ethnic conflict. In D. J. Christie (Ed.), *The Encyclopedia on Peace Psychology*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.

Sen, R., & Wagner, W. (2005). History, Emotions and Hetero-Referential Representations in InterGroup Conflict: The Example of Hindu-Muslim Relations in India. *Papers on Social Representations*. 14(2), 1-23.

Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (2000). *An integrated threat theory of prejudice*. In S. Oskamp (Ed.), "The Claremont Symposium on Applied Social Psychology" Reducing prejudice and discrimination (pp. 23–45). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Tajfel, H. (1978). Social categorization, social identity and social comparison. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation Between Social Groups* (pp. 61-76). London: Academic Press.

Taylor, V., & Whittier, N. (1992). Collective Identity in Social Movement Communities: Lesbian Feminist Mobilization. In C. M. Mueller, A. D. Morris (Eds.), *Frontiers in Social Movement Theory* (pp. 104-129). New Haven, CT: Yale University Press.

Turner, J. C. (1991). *Social influence*. Pacific Grove, CA: Brooks Cole.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Blackwell.

Valois, G. (1924). *Le revolution nationale*. Paris: Nouvelle Librairie Nationale.

Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: Quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, 134(4), 504–535.

Volpato, C., Maass, A., Mucchi-Faina, A., & Vitti, E. (1990). Minority influence and social categorization. *European Journal of Social Psychology*, 20(2), 119–132. doi: 10.1002/ejsp.2420200204

Vysotsky, S. (2013). The influence of threat on tactical choices of militant anti-fascist activists. *A journal for and about social movements* 5(2), 263 – 294.

Vysotsky, S. (2015). The Anarchy Police: Militant Anti-Fascism as Alternative Policing Practice. *Critical Criminology*, 23(3), 235–253. doi: 10.1007/s10612-015-9267-6

Wagner, W. (2015). Representation in action. In G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell, & J. Valsiner (Eds.), *The Cambridge Handbook of Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press.

White, J. B., Schmitt, M. T., & Langer, E. J. (2006). Horizontal Hostility: Multiple Minority Groups and Differentiation from the Mainstream. *Group Processes & Intergroup Relations*, 9(3), 339–358. doi: 10.1177/1368430206064638

Wilder, D. A. (1977). Perception of Groups, Size of Opposition, and Social Influence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13, 253-268.

Xenakis, S. (2013). A New Dawn? Change and Continuity in Political Violence in Greece. *Terrorism and Political Violence* 24(3), 437-464. doi: 10.1080/09546553.2011.633133

Παράρτημα I

Κείμενο Ιδεολογίας

Η ομάδα μας αποτελεί μια μαχητική εθνικιστική/εθνικοσοσιαλιστική οργάνωση, η οποία προωθεί την ύπαρξη εθνοκοινωνικών δομών εντός ενός ισχυρού εθνικού κέντρου καταλλήλως καθοδηγούμενου από τη ρωμαλέα ανιδιοτελή ιδεολογία του εθνικοσοσιαλισμού και του μαχητικού εθνικισμού, ριζωμένα μέσα στον τον λαό, για τη δημιουργία και ανάδειξη του Ελληνικού έθνους.

Είμαστε πολιτικοί στρατιώτες, οι προσεγγίσεις μας είναι αμιγώς πολιτικές και επαναστατικές, έχουμε συγκεκριμένη πολιτική πειθαρχία σε όλες τις ενέργειές μας για λογαριασμό όλων των εθνικιστών και των εθνικοσοσιαλιστών που επιμένουν στην δημιουργία ενός ριζοσπαστικού μαχητικού κινήματος.

Η ομάδα μας λειτουργεί με ιεραρχία, καθήκοντα και υποχρεώσεις, όπου τα μέλη έχουν άνισες ευθύνες, η ανάληψη των οποίων γίνεται με βάση την αξία, την συνέπεια και την αγωνιστική συμπεριφορά.

Υπέρτατη θέση στην ιεράρχηση των αξιών της ομάδα μας έχει η φυλή. Πιστεύουμε στην εσώτερη δύναμη της φυλετικής ψυχής του Ελληνικού λαού, στην δόξα της λευκής φυλής και την αφύπνιση του λευκού ανθρώπου μέσω του μαχητικού ριζοσπαστικού εθνικισμού, όπως χαράχθηκε από τις ρηξικέλευθες αρχές του εθνικοσοσιαλισμού από τον Αδόλφο Χίτλερ.

Σκοπός μας είναι η υποστήριξη των Ελλήνων πατριωτών που πλήττονται στη καθημερινότητά τους από το ανθελληνικό σύστημα. Οι φιλελεύθεροι επιδιώκουν τη διάλυση του εθνικού κράτους μέσω του μνημονίου και την οικονομικής υποδούλωσης στους διεθνείς τοκογλόφους και οι αριστεριστές επιδιώκουν τη διάλυση του εθνικού κράτους μέσω του διεθνισμού, της εισβολής λαθρομεταναστών και της απώλειας της εθνικής μας ταυτότητας. Οι λαθρομετανάστες εισβολείς, ως ξένο προς την ελληνική κοινωνία σώμα, αποτελούν ασύντακτο στρατό που αποσυνθέτει την κοινωνική δομή και αλλοτριώνει την εθνική μας ταυτότητα. Οι χρηματοδοτούμενοι αντιφασίστες οι κομμουνιστές και οι υπερασπιστές καταδότες απλών Ελλήνων αντιρατσιστές αποτελούν τον σημαντικότερο εχθρό των ακροδεξιών στην καθημερινή μας πάλη ενάντια στα τελευταία ερείσματα του κράτους μέσα στην κοινωνία. Έχουμε έναν ιερό σκοπό να ξανακάνουμε την πατρίδα μας Ελληνική, να επανελληνίσουμε τη γη των προγόνων μας, να θέσουμε τον λευκό άνθρωπο στο

υψηλότερο σκαλί του βάθρου της ιστορίας και προτρέπουμε σε εθνική εξέγερση όλους τους Έλληνες.

Ο μαχητικός εθνικισμός στρέφεται ενάντια στους καπιταλιστές, τους εθνομηδενιστές, τις κυρίαρχες μετακομμουνιστικές καπιταλιστικές προσταγές. Απέναντι στην ανεξέλεγκτη βία του κράτους απαντάμε με ριζοσπαστικό εθνικιστικό αγώνα και προτάσσουμε την αδιάκοπη πάλη για τα δίκαια του Ελληνικού λαού του Ελληνικού έθνους και του Ελληνισμού εν γένει. Πρέπει πρωτίστως η Ελλάδα να ξαναγίνει κράτος ελεύθερο και κυρίαρχο.

Ο αγώνας μας ακόμα βρίσκεται στην αρχή του και έχει μπροστά του δρόμο σκληρό και ανηφορικό, στο τέλος του δρόμου αυτού όμως, στο βάθος του δικού μας ορίζοντα ανατέλλει το το γαλανόμαυρο λάβαρο του ριζοσπαστικού εθνικισμού, μία μεγάλη και ισχυρή Ελλάδα.

Είναι το λαϊκό εθνικιστικό κίνημα από την επιτυχία του οποίου θα εξαρτηθεί και η επιβίωσή μας ως εθνικό κράτος.

Κείμενο Δράσης

Το βράδυ της 23/6 πραγματοποιήσαμε επίθεση με μολότοφ μέσα στα εξάρχεια, σε ένα καινούργιο στέκι που είχε ανοίξει 1/2/2016 με στόχο να εξαλείψει τους εθνικιστές/εθνικοσοσιαλιστές όπως έκραζαν σαν κόττες από εδώ και από εκεί.

Στην συγκεκριμένη προεξοφωλιά με τις ευλογίες του κράτους και του τοπικού άρχοντα της περιοχής ζουν παρασιτικά άεργοι νεοταξίτες πάντα σε βάρος των κατοίκων της περιοχής μιας που τους πληρώνουν και το ρεύμα μέσα από τα δημοτικά τέλη ώστε να σκορπάνε το αναρχοκομμουνιστικό τους δηλητήριο.

Είστε αξιοθρήνητοι πραγματικά.

Ως κατώτερες υπάρξεις που είσαστε, ως κοινωνικά υποπροϊόντα κρεατομηχανής είπατε αυτά που είχατε να πείτε για εσωτερική κατανάλωση στους χάνους των εξαρχειών αλλά αφού δεν τους λέτε εσείς πώς έχουν τα πράγματα δηλαδή ότι τα πακέτα που έχετε φάει τους τελευταίους μήνες σε Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη είναι συνεχόμενα θα τους ενημερώσουμε εμείς. Σας προειδοποιήσαμε αρκετές φορές όχι φυσικά από οίκτο αλλά από κατανόηση της αθλιότητας σας ότι θα τελειώσουμε ό,τι έχει να κάνει με το χώρο σας. Θέλατε να μας τσακίσετε σε βουνά και στενά. Σας το είχαμε ξαναπεί, τέλος η εποχή που νομίζατε ότι είχατε άβατο, ότι νομίζατε ότι η πόλη σας ανήκει. Η πόλη ανήκει στους ριζοσπάστες εθνικιστές/εθνικοσοσιαλιστές και σε όλους τους Έλληνες κατοίκους και κουμάντο

κάνουν αυτοί. Αιώνια παράσιτα, τόσο καιρό μας τάζατε πηγάδες και μελιγαλά, μας τάζατε κρεμάλες, μας τάζατε κονσερβοκούτια και όταν ήρθαν οι μαχητές ριζοσπάστες εθνικιστές και όχι κομματόσκυλα ήσασαν μέσα αλλά σαν δειλά αστράτευτα πιθήκια που το παίζουν και μαχητές κοιτάζατε από το παράθυρό και καλέσατε την αστυνομία και την πυροσβεστική που έφτασε μέσα σε 5-6 λεπτά. Αλλά αυτοί είσατε, μία ζωή ξεφτιλισμένες πουτάνες και ρουφιάνοι. Σας ξέρουμε καλά εδώ και πολλά χρόνια.

Τα κονσερβοκούτια έχουν αλλάξει από καιρού χέρια και πλέον είμαστε εμείς που διψάμε για αίμα. Οπότε γαυ μαυροκόκκινες κότες και να μην ξεχνάτε ερχόμαστε παντού, κάθε μέρα βρισκόμαστε πιο κοντά σας, είμαστε μέσα στις καταλήψεις σας, είμαστε δίπλα σας, σας βλέπουμε, σας ξέρουμε.

Η υπόσχεση μας είναι ότι θα μας βλέπετε συχνά ή μέσα σε καπνούς ή θα είμαστε από πίσω σας να σας κοιτάμε σαν λύκοι μέχρι να φύγετε για πάντα από την περιοχή.

Η γαλαζόμαυρη νέμεσις κατηφορίζει και η βιολογική πραγματικότητα της δύναμης πραγματώνεται μέσα από το θάρρος να ριχτείς στη μάχη.

Μονάχα οι εκλεκτοί θα επιζήσουν γιατί αυτοί είναι οι ριζοσπάστες εθνικιστές.

Ζήτω η εθνικιστική κόλαση που μας χωράει όλους.

Παράρτημα II

Πολιτική Ιδεολογία και Νεοναζιστικές Μειοψηφικές Πολιτικές Ομάδες

Αξιότιμε/η συμμετέχοντα/ουσα,

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος “Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων” του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση ζητημάτων πολιτικής ιδεολογίας και πρακτικής σε συνάρτηση με ζητήματα μειοψηφικών πολιτικών ομάδων νεοναζιστικής ιδεολογίας.

Η συμμετοχή στην έρευνα και η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιείται εθελοντικά, στη βάση της προσωπικής σας επιθυμίας εμπλοκής. Όλες οι απαντήσεις είναι εμπιστευτικές και τηρείται πλήρης ανωνυμία. Σε κανένα σημείο της έρευνας δε θα σας ζητηθεί να συμπληρώσετε κάποια πληροφορία που ενδεχομένως να διακυβεύει τη μυστικότητα της ταυτότητας σας ή να αναφέρετε κάποιο στοιχείο από το οποίο μπορούν να προκύψουν πληροφορίες για αυτή. Οι απαντήσεις σας θα κωδικοποιηθούν και θα επεξεργαστούν σε συνεργασία με τους ακαδημαϊκούς επιβλέποντες χωρίς να δοθούν στους φορείς του πανεπιστημίου σε κανένα σημείο της έρευνας. Το πνευματικό πόνημα, τα δικαιώματα και οι θέσεις που θα εκφράζονται στο τελικό επιστημονικό κείμενο ανήκουν αποκλειστικά στην ερευνήτρια που διεξάγει τη μελέτη.

Αν σε οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας έχετε κάποια απορία μπορείτε να κάνετε ερωτήσεις. Αν σε οποιοδήποτε σημείο της έρευνας δε θέλετε να συμπληρώσετε κάποια πληροφορία, μπορείτε να μην απαντήσετε, ωστόσο μας ενδιαφέρει να έχουμε τις απόψεις σας σε όλα τα ζητήματα που τίθενται. Μπορείτε να σταματήσετε τη διαδικασία σε οποιαδήποτε στιγμή και για οποιοδήποτε λόγο. Μετά το πέρας της διαδικασίας θα σας δοθούν επιπλέον, αναλυτικές πληροφορίες για το αντικείμενο μελέτης.

Για οποιαδήποτε ερώτηση ή πληροφορία σχετικά με τη διαδικασία ή τα δικαιώματα σας ως συμμετέχων/ουσα ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο μπορείτε να επικοινωνήσετε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου: ktna96@gmail.com

Αποδέχομαι τη συμμετοχή στην έρευνα: ΝΑΙ ΌΧΙ

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για το χρόνο και τη συμμετοχή σας.

Πόσο πιθανό για εσάς θεωρείτε καθένα από τα παρακάτω:

Θα συμμετείχα/ανήκα σε μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα δώριζα χρήματα σε μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα ξόδευα εθελοντικά τον χρόνο μου για να εργαστώ (δηλ. να γράφω ψηφίσματα, να διανέμω φυλλάδια, να στρατολογώ ανθρώπους κλπ.) για μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα ταξίδευα για μία ώρα για να συμμετάσχω σε ένα δημόσιο συλλαλητήριο, μια διαμαρτυρία ή μια διαδήλωση υποστηρίζοντας την ομάδα μου.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα συνέχιζα να υποστηρίζω μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου, ακόμα κι αν η οργάνωση παραβίαζε μερικές φορές τον νόμο.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα συνέχιζα να υποστηρίζω μια οργάνωση που παλεύει για τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα της ομάδας μου, ακόμα κι αν η οργάνωση κατέφευγε μερικές φορές στη βία.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα συμμετείχα σε μια δημόσια διαμαρτυρία ενάντια στην καταπίεση της ομάδας μου, ακόμα κι αν σκεφτόμουν ότι η διαμαρτυρία μπορεί να κατέληγε βίαιη.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα έκανα επίθεση στις αστυνομικές δυνάμεις ή στις δυνάμεις ασφαλείας, εάν τις έβλεπα να χτυπούν μέλη της ομάδας μου.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα παρουσίαζα/διακινούσα μια αφίσα ή ένα αυτοκόλλητο με ένα πολιτικό μήνυμα.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα καλούσα κάποιον/α φίλο/η να παρακολουθήσει μια συγκέντρωση ή εκδήλωση μιας πολιτικής οργάνωσης.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα αγόραζα μια αφίσα, ένα μπλουζάκι κλπ που να περιέχει ένα πολιτικό μήνυμα.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα εμπλεκόμουν σε μια πολιτική δραστηριότητα στην οποία ξέρω ότι είναι πιθανό να συλληφθώ.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα οργάνωνα μια πολιτική εκδήλωση.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα μοικότερα ένα προϊόν για πολιτικούς λόγους.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με καθένα από τα παρακάτω:

Ένας ικανός ηγέτης μπορεί να διορθώσει την κατάσταση της χώρας, πέρα από κάθε νόμο.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Μια προσβολή της τιμής μας δεν πρέπει ποτέ να μένει ατιμώρητη.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Είναι ενάντια στη φύση να μπαίνουν οι γυναίκες σε θέση εξουσίας.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Τα περισσότερα κοινωνικά μας προβλήματα θα είχαν λυθεί αν μπορούσαμε με κάποιο τρόπο να απαλλαγούμε από τους ανήθικους, διεστραμμένους και χαμηλού νοητικού επιπέδου ανθρώπους.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Οι άνθρωποι των επιχειρήσεων είναι πιο χρήσιμοι στην κοινωνία από τους ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Τα μέλη μιας ομάδας οφείλουν να συμμορφώνονται πάντα στις επιταγές του ηγέτη.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Η στρατιωτική θητεία είναι σημαντική και πρέπει να είναι υποχρεωτική.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Ο πολίτης πρέπει να υπακούει αναντίρρητα στους νόμους και να έχει πίστη στους θεσμούς.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Οι αστυνομικές αρχές σε μια ευνομούμενη πολιτεία πρέπει να καταστέλλουν κάθε μορφή αντίστασης.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Σε περιπτώσεις στυγερών εγκλημάτων (π.χ. ανθρωποκτονία) θα πρέπει να εφαρμόζεται η θανατική ποινή.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Οι τσιγγάνοι πρέπει να αποδεχθούν τον τρόπο ζωής της πλειοψηφίας αλλιώς δεν πρέπει να περιμένουν καμιά κοινωνική βοήθεια.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Η φροντίδα των ατόμων με ειδικές ανάγκες επιβαρύνει υπερβολικά το κοινωνικό σύνολο.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Η Ελλάδα δεν μπορεί να θρέψει όλους τους ξένους που φτάνουν εδώ.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Τα παιδιά των μεταναστών δεν πρέπει να σηκώνουν την ελληνική σημαία στις παρελάσεις.

Διαφωνώ Απόλυτα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ Απόλυτα
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------

Παρακάτω ακολουθεί ένα κείμενο το οποίο εκφράζει τις πολιτικές θέσεις μίας μειοψηφικής νεοναζιστικής ομάδας της οποίας την ταυτότητα διατηρήσαμε κρυφή για δεοντολογικούς λόγους. Σας παρακαλούμε να διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο των ιδεολογικών της θέσεων και να προσπαθήσετε να εκτιμήσετε το αριθμητικό μέγεθος απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας.

Η ομάδα μας αποτελεί μια μαχητική εθνικιστική/εθνικοσοσιαλιστική οργάνωση, η οποία προωθεί την ύπαρξη εθνοκοινωνικών δομών εντός ενός ισχυρού εθνικού κέντρου καταλλήλως καθοδηγούμενου από τη ρωμαλέα ανιδιοτελή ιδεολογία του εθνικοσοσιαλισμού και του μαχητικού εθνικισμού, ριζωμένα μέσα στον τον λαό, για τη δημιουργία και ανάδειξη του Ελληνικού έθνους.

Είμαστε πολιτικοί στρατιώτες, οι προσεγγίσεις μας είναι αμιγώς πολιτικές και επαναστατικές, έχουμε συγκεκριμένη πολιτική πειθαρχία σε όλες τις ενέργειές μας για λογαριασμό όλων των εθνικιστών και των εθνικοσοσιαλιστών που επιμένουν στην δημιουργία ενός ριζοσπαστικού μαχητικού κινήματος.

Η ομάδα μας λειτουργεί με ιεραρχία, καθήκοντα και υποχρεώσεις, όπου τα μέλη έχουν άνισες ευθύνες, η ανάληψη των οποίων γίνεται με βάση την αξία, την συνέπεια και την αγωνιστική συμπεριφορά.

Υπέρτατη θέση στην ιεράρχηση των αξιών της ομάδα μας έχει η φυλή. Πιστεύουμε στην εσώτερη δύναμη της φυλετικής ψυχής του Ελληνικού λαού, στην δόξα της λευκής φυλής και την αφύπνιση του λευκού ανθρώπου μέσω του μαχητικού ριζοσπαστικού εθνικισμού, όπως χαράχθηκε από τις ρηζικέλευθες αρχές του εθνικοσοσιαλισμού από τον Αδόλφο Χίτλερ.

Σκοπός μας είναι η υποστήριξη των Ελλήνων πατριωτών που πλήττονται στη καθημερινότητά τους από το ανθελληνικό σύστημα. Οι φιλελεύθεροι επιδιώκουν τη διάλυση του εθνικού κράτους μέσω του μνημονίου και την οικονομικής υποδούλωσης στους διεθνείς τοκογλόφους και οι αριστεριστές επιδιώκουν τη διάλυση του εθνικού κράτους μέσω του διεθνισμού, της εισβολής λαθρομεταναστών και της απώλειας της εθνικής μας ταυτότητας. Οι λαθρομετανάστες εισβολείς, ως ξένο προς την ελληνική κοινωνία σώμα, αποτελούν ασύντακτο στρατό που αποσυνθέτει την κοινωνική δομή και αλλοτριώνει την εθνική μας ταυτότητα. Οι χρηματοδοτούμενοι αντιφασίστες οι κομμουνιστές και οι υπερασπιστές καταδότες απλών Ελλήνων αντιρατσιστές αποτελούν τον σημαντικότερο εχθρό των ακροδεξιών στην καθημερινή μας πάλη ενάντια στα τελευταία ερείσματα του κράτους μέσα στην κοινωνία. Έχουμε έναν ιερό σκοπό να ξανακάνουμε την πατρίδα μας Ελληνική, να επανελληνίσουμε τη γη των προγόνων μας, να θέσουμε τον λευκό άνθρωπο στο υψηλότερο σκαλί του βάθρου της ιστορίας και προτρέπουμε σε εθνική εξέγερση όλους τους Έλληνες.

Ο μαχητικός εθνικισμός στρέφεται ενάντια στους καπιταλιστές, τους εθνομηδενιστές, τις κυρίαρχες μετακομμουνιστικές καπιταλιστικές προσταγές. Απέναντι στην

ανεξέλεγκτη βία του κράτους απαντάμε με ριζοσπαστικό εθνικιστικό αγώνα και προτάσσουμε την αδιάκοπη πάλη για τα δίκαια του Ελληνικού λαού του Ελληνικού έθνους και του Ελληνισμού εν γένει. Πρέπει πρωτίστως η Ελλάς να ξαναγίνει κράτος ελεύθερο και κυρίαρχο.

Ο αγώνας μας ακόμα βρίσκεται στην αρχή του και έχει μπροστά του δρόμο σκληρό και ανηφορικό, στο τέλος του δρόμου αυτού όμως, στο βάθος του δικού μας ορίζοντα ανατέλλει το το γαλανόμαυρο λάβαρο του ριζοσπαστικού εθνικισμού, μία μεγάλη και ισχυρή Ελλάδα.

Είναι το λαϊκό εθνικιστικό κίνημα από την επιτυχία του οποίου θα εξαρτηθεί και η επιβίωσή μας ως εθνικό κράτος.

Τώρα που διαβάσατε το κείμενο, θα θέλαμε να εκτιμήσετε το ακριβές μέγεθος απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας. Για να σας διευκολύνουμε στην εκτίμηση σας, σας ενημερώνουμε ότι το ποσοστό απήχησης της είναι αριθμητικά αμελητέο και φτάνει το πολύ στο 5%. Κυκλώστε το σημείο που κατά τη γνώμη σας αντιστοιχεί στο ακριβές ποσοστό % απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας.

0%	1%	2%	3%	4%	5%
----	----	----	----	----	----

(Εναλλακτικά)

Τώρα που διαβάσατε το κείμενο, θα θέλαμε να εκτιμήσετε το ακριβές μέγεθος απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας. Για να σας διευκολύνουμε στην εκτίμηση σας, σας ενημερώνουμε ότι το ποσοστό απήχησης της δεν είναι αριθμητικά αμελητέο και είναι μεταξύ 10%-15%. Κυκλώστε το σημείο που κατά τη γνώμη σας αντιστοιχεί στο ακριβές ποσοστό % απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας.

10%	11%	12%	13%	14%	15%
-----	-----	-----	-----	-----	-----

(Εναλλακτικά)

Παρακάτω ακολουθεί ένα κείμενο το οποίο αναλαμβάνει την ευθύνη για μια πολιτική δράση μίας μειοψηφικής νεοναζιστικής ομάδας της οποίας την ταυτότητα διατηρήσαμε κρυφή για δεοντολογικούς λόγους. Σας παρακαλούμε να διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο ανάληψης ευθύνης της συγκεκριμένης πολιτικής δράσης και να προσπαθήσετε να εκτιμήσετε το αριθμητικό μέγεθος απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας.

Το βράδυ της 23/6 πραγματοποιήσαμε επίθεση με μολότοφ μέσα στα εξάρχεια, σε ένα καινούργιο στέκι που είχε ανοίξει 1/2/2016 με στόχο να εξαλείψει τους εθνικιστές/εθνικοσοσιαλιστές όπως έκραζαν σαν κότες από εδώ και από εκεί.

Στην συγκεκριμένη πρεζοφωλιά με τις ευλογίες του κράτους και του τοπικού άρχοντα της περιοχής ζουν παρασιτικά άεργοι νεοταξίτες πάντα σε βάρος των κατοίκων της περιοχής μιας που τους πληρώνουν και το ρεύμα μέσα από τα δημοτικά τέλη ώστε να σκορπάνε το αναρχοκομμουνιστικό τους δηλητήριο.

Είστε αξιοθρήνητοι πραγματικά.

Ως κατώτερες υπάρξεις που είσαστε, ως κοινωνικά υποπροϊόντα κρεατομηχανής είπατε αυτά που είχατε να πείτε για εσωτερική κατανάλωση στους χάνους των εξαρχειών αλλά αφού δεν τους λέτε εσείς πώς έχουν τα πράγματα δηλαδή ότι τα πακέτα που έχετε φάει τους τελευταίους μήνες σε Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη είναι συνεχόμενα θα τους ενημερώσουμε εμείς. Σας προειδοποιήσαμε αρκετές φορές όχι φυσικά από οίκτο αλλά από κατανόηση της αθλιότητας σας ότι θα τελειώσουμε ό,τι έχει να κάνει με το χώρο σας. Θέλατε να μας τσακίσετε σε βουνά και στενά. Σας το είχαμε ξαναπεί, τέλος η εποχή που νομίζατε ότι είχατε άβατο, ότι νομίζατε ότι η πόλη σας ανήκει. Η πόλη ανήκει στους ριζοσπάστες εθνικιστές/εθνικοσοσιαλιστές και σε όλους τους Έλληνες κατοίκους και κουμάντο κάνουν αυτοί. Αιώνια παράσιτα, τόσο καιρό μας τάζατε πηγάδες και μελιγαλά, μας τάζατε κρεμάλες, μας τάζατε κονσερβοκούτια και όταν ήρθαν οι μαχητές ριζοσπάστες εθνικιστές και όχι κομματόσκυλα ήσασταν μέσα αλλά σαν δειλά αστράτευτα πιθήκια που το παίζουν και μαχητές κοιτάζατε από το παράθυρό και καλέσατε την αστυνομία και την πυροσβεστική που έφτασε μέσα σε 5-6 λεπτά. Αλλά αυτοί είσαστε, μία ζωή ξεφτιλισμένες πουτάνες και ρουφιάνοι. Σας ξέρουμε καλά εδώ και πολλά χρόνια.

Τα κονσερβοκούτια έχουν αλλάξει από καιρού χέρια και πλέον είμαστε εμείς που διψάμε για αίμα. Οπότε γαυ μαυροκόκκινες κότες και να μην ξεχνάτε ερχόμαστε παντού, κάθε μέρα βρισκόμαστε πιο κοντά σας, είμαστε μέσα στις καταλήψεις σας, είμαστε δίπλα σας, σας βλέπουμε, σας ξέρουμε.

Η υπόσχεση μας είναι ότι θα μας βλέπετε συχνά ή μέσα σε καπνούς ή θα είμαστε από πίσω σας να σας κοιτάμε σαν λύκοι μέχρι να φύγετε για πάντα από την περιοχή.

Η γαλαζόμαυρη νέμεσις κατηφορίζει και η βιολογική πραγματικότητα της δύναμης πραγματώνεται μέσα από το θάρρος να ριχτείς στη μάχη.

Μονάχα οι εκλεκτοί θα επιζήσουν γιατί αυτοί είναι οι ριζοσπάστες εθνικιστές.

Ζήτω η εθνικιστική κόλαση που μας χωράει όλους.

Τώρα που διαβάσατε το κείμενο, θα θέλαμε να εκτιμήσετε το ακριβές μέγεθος απήγησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας. Για να

σας διευκολύνουμε στην εκτίμηση σας, σας ενημερώνουμε ότι το ποσοστό απήχησης της είναι αριθμητικά αμελητέο και φτάνει το πολύ στο 5%. Κυκλώστε το σημείο που κατά τη γνώμη σας αντιστοιχεί στο ακριβές ποσοστό % απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας.

0%	1%	2%	3%	4%	5%
----	----	----	----	----	----

(Εναλλακτικά)

Τώρα που διαβάσατε το κείμενο, θα θέλαμε να εκτιμήσετε το ακριβές μέγεθος απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας. Για να σας διευκολύνουμε στην εκτίμηση σας, σας ενημερώνουμε ότι το ποσοστό απήχησης της δεν είναι αριθμητικά αμελητέο και είναι μεταξύ 10%-15%. Κυκλώστε το σημείο που κατά τη γνώμη σας αντιστοιχεί στο ακριβές ποσοστό % απήχησης της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας.

10%	11%	12%	13%	14%	15%
-----	-----	-----	-----	-----	-----

Αφού εκτιμήσατε το μέγεθος της συγκεκριμένης νεοναζιστικής μειοψηφικής πολιτικής ομάδας θα θέλαμε τώρα να την αξιολογήσετε. Σε ποιο βαθμό θα λέγατε ότι: Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου έχουν ισορροπημένη προσωπικότητα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι ανοιχτόμυαλοι και μπορούν να σκεφτούν καθαρά τα πράγματα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι συναισθηματικοί και μπορούν να ανταποκριθούν στα συναισθήματα των άλλων και να είναι ζεστοί.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Όσοι κάνουν παρόμοιες σκέψεις διακρίνονται από διανοητική ευελιξία.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι παθητικοί, σαν να τους λείπει η ενέργεια.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αυτοί που υποστηρίζουν τέτοιες απόψεις είναι ιδιαίτερα αυστηροί.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τα άτομα που υποστηρίζουν αυτές τις ιδέες έχουν ασταθή χαρακτήρα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι μηχανικοί και ψυχροί, σαν ρομπότ.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Όσοι κάνουν παρόμοιες σκέψεις διακρίνονται από διανοητική ακαμψία.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι ορθολογικοί και λογικοί, σαν να είναι έξυπνοι.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αυτοί που υποστηρίζουν τέτοιες απόψεις είναι ιδιαίτερα μετριοπαθείς.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου δεν έχουν ισορροπημένη προσωπικότητα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι εκλεπτυσμένοι και καλλιεργημένοι.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι σαν να μην έχουν αυτοσυγκράτηση, όπως τα ζώα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τα άτομα που υποστηρίζουν αυτές τις ιδέες έχουν σταθερό χαρακτήρα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου είναι ακαλλιέργητοι.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αξιολογείστε τις απόψεις που εκφράζονται στο κείμενο που διαβάσατε. Θεωρείτε ότι οι ιδεολογικές θέσεις που εκφράζονται από το κείμενο είναι:

Προοδευτικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Επίκαιρες

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Βίαιες

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Ανατρεπτικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Καινοτόμες

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Ισορροπημένες

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Ριζοσπαστικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Αντιστασιακές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Τρομοκρατικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Αφύπνισης συνειδήσεων

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Ιδεολογικά συνεπείς

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Ακραίες

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Εξουσιαστικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Επαναστατικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Κοινωνικά ενταγμένες

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Αποκαθιστούν την κοινωνική δικαιοσύνη

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Διαμαρτυρίας ενάντια στην κοινωνική αδικία

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Κοινωνικά ευαίσθητες

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Μαχητικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Καταστροφικές

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Πόσο πιθανό θεωρείτε καθένα από τα παρακάτω:

Θα συμμετείχα/ανήκα σε μια οργάνωση που παλεύει για την πολιτική και νομική καταπολέμηση νεοναζιστικών οργανώσεων και ομάδων.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα δώριζα χρήματα σε μια οργάνωση που παλεύει για την πολιτική και νομική καταπολέμηση νεοναζιστικών οργανώσεων και ομάδων.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα ξόδευα εθελοντικά τον χρόνο μου για να εργαστώ (δηλ. να γράφω ψηφίσματα, να διανέμω φυλλάδια, να στρατολογώ ανθρώπους κλπ.) για μια οργάνωση που παλεύει για την πολιτική και νομική καταπολέμηση νεοναζιστικών οργανώσεων και ομάδων.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα ταξίδευα για μία ώρα για να συμμετάσχω σε ένα δημόσιο συλλαλητήριο, μια διαμαρτυρία ή μια διαδήλωση ενάντια σε νεοναζιστικές οργανώσεις και ομάδες.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα συνέχιζα να υποστηρίζω μια οργάνωση που παλεύει για την πολιτική και νομική καταπολέμηση νεοναζιστικών οργανώσεων και ομάδων, ακόμα κι αν η οργάνωση παραβίαζε μερικές φορές τον νόμο.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα συνέχιζα να υποστηρίζω μια οργάνωση που παλεύει για την πολιτική και νομική καταπολέμηση νεοναζιστικών οργανώσεων και ομάδων, ακόμα κι αν η οργάνωση κατέφευγε μερικές φορές στη βία ενάντια στις ομάδες αυτές ή μέλη τους.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα συμμετείχα σε μια δημόσια διαμαρτυρία ενάντια στο λόγο και τη δράση νεοναζιστικών οργανώσεων και ομάδων, ακόμα κι αν σκεφτόμουν ότι η διαμαρτυρία μπορεί να κατέληγε σε βίαιη σύγκρουση με τις ομάδες αυτές ή μέλη τους.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Θα έκανα επίθεση σε μια νεοναζιστική ομάδα ή μέλη της, εάν τις έβλεπα να χτυπούν μέλη της ομάδας μου.

Όχι	1	2	3	4	5	6	7	Ναι
-----	---	---	---	---	---	---	---	-----

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ως αποτελεσματικό τρόπο έκφρασης αντίθεσης σε πολιτικές της εξουσίας:

Την απόρριψη του κόμματος ή των κομμάτων που εκφράζουν αυτές τις πολιτικές, με όργανο την ψήφο στις εκλογές.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Την απεργία.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Την οργάνωση διαδηλώσεων- πορειών.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Την κατάληψη σχολείων και πανεπιστημίων.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Την κατάληψη δημοσίων κτιρίων.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Το κρέμασμα πανό/τη ρίψη φέιγ βολάν.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τις καταστροφές κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τη χρήση ένοπλης βίας σε πρόσωπα εξουσίας/κατασταλτικών μηχανισμών.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τις συμπλοκές με αστυνομικές δυνάμεις.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Σε ποιο βαθμό θα αποδεχόσασταν ή θα προωθούσατε καθεμία από τις παρακάτω πράξεις:

Ρίψη μολότοφ σε δυνάμεις των ΜΑΤ κατά τη διάρκεια πορείας

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Πυρπόληση μιας τράπεζας με “γκαζάκια”

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αφαίρεση της ζωής υψηλόβαθμου αξιωματούχου

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Πυρπόληση αυτοκινήτου κάποιου υψηλόβαθμου αξιωματούχου με “γκαζάκια”

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Ρίψη πέτρας σε δυνάμεις των ΜΑΤ κατά τη διάρκεια πορείας

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τοποθέτηση εμπρηστικού μηχανισμού σε δημόσιο κτήριο

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Δημοσιοποίηση κειμένων στο ίντερνετ που επιδοκιμάζουν πράξεις πολιτικής βίας

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Διαδήλωση χωρίς άδεια

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Κατάληψη κτηρίου

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αφαίρεση της ζωής αστυνομικού

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αφαίρεση της ζωής επιχειρηματία

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τοποθέτηση βόμβας (σε άδεια) κυβερνητικό κτήριο

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Ευλοδαρμός υψηλόβαθμου αξιωματούχου

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι απεργίες και οι διαδηλώσεις-πορείες:

Αποτελούν ένα αποτελεσματικό μέσο διεκδίκησης εργασιακών, ασφαλιστικών, εκπαιδευτικών και άλλων δικαιωμάτων.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αποτελούν ένα μέσο πίεσης της εκάστοτε κυβέρνησης.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Παρακωλύουν την εύρυθμη λειτουργία του δημοσίου τομέα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Δεν εκφράζουν την βούληση του συνόλου των εργαζομένων, αλλά ομάδων περιορισμένου αριθμού.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι καταλήψεις σχολείων και πανεπιστημίων:

Εξυπηρετούν συμφέροντα παρατάξεων και δεν εκφράζουν τη βούληση του συνόλου των φοιτητών.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Παρακωλύουν την εύρυθμη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αποτελούν ένα αποτελεσματικό μέσο άσκησης πίεσης και διεκδίκησης ενός καλύτερου συστήματος εκπαίδευσης.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Δημιουργούν χώρους ελεύθερης ανταλλαγής ιδεών, ανοιχτής συζήτησης και οργάνωσης εκδηλώσεων.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι καταστροφές κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων:

Αποτελούν επιθέσεις απέναντι στην ίδια την κοινωνική αρμονία και την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αποτελούν έκφραση τυφλής βίας και δεν εξυπηρετούν κανένα σκοπό, πέρα από την ίδια την καταστροφή.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Προκύπτουν ως αποτέλεσμα συσσωρευμένης απογοήτευσης, οργής και αγανάκτησης.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αποτελούν τρόπο αντίδρασης στην κρατική αυθαιρεσία και καταστολή.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι συμπλοκές με την αστυνομία κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων:

Αμαυρώνουν την συνολική εικόνα των διαδηλώσεων.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Λειτουργούν ενάντια στις διεκδικήσεις των διαδηλώσεων.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Γίνονται από ακραία στοιχεία που ξεσπούν σε τυφλή βία.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Αποτελούν τρόπο αντίδρασης στις κρατικές πολιτικές ελέγχου και καταστολής.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Σε ποιο βαθμό θα λέγατε ότι συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις:

Η εξουσία έχει σαν μέλημά της την φροντίδα για την ασφάλεια και την ευημερία των πολιτών.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Η εξουσία υπηρετεί το κοινό συμφέρον και τα ατομικά δικαιώματα με τον καλύτερο, ανάλογα με τις συγκυρίες τρόπο.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τα μέσα παρακολούθησης και αστυνόμευσης χρησιμοποιούνται από την εξουσία ως μέσα εξασφάλισης και διαφύλαξης της κοινωνικής ομαλότητας.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Ακραίες μορφές αντίδρασης έχουν σαν στόχο την εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων και στρέφονται ενάντια στο κοινό συμφέρον.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Ακραίες μορφές αντίδρασης εναντιώνονται στην ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού συστήματος και την κοινωνική αρμονία.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Η επιβολή μέτρων παρακολούθησης και αυξημένης αστυνόμευσης γίνεται με την πρόφαση προστασίας των πολιτών, αλλά τους στερεί ατομικές ελευθερίες και δικαιώματα.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Τα ατομικά δικαιώματα και η συλλογική ασφάλεια κινδυνεύουν περισσότερο από την αυθαίρετη άσκηση κρατικής εξουσίας, παρά από ακραίες μορφές αντίδρασης υποομάδων του πληθυσμού.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι ακραίες μορφές αντίδρασης οφείλονται στην αυθαίρετη άσκηση κρατικής εξουσίας και μπορούν να εξαλειφθούν μόνο με την καταστρατήγηση της κρατικής καταστολής.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Η εξουσία αναζητά συνεχώς προφάσεις για να επιβάλει αυστηρότερα μέτρα ελέγχου και να οδηγεί σε ολοένα μεγαλύτερη αυταρχικοποίηση και συντηρητικοποίηση.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Οι ακραίες μορφές αντίδρασης συντηρούνται από την εξουσία για να δικαιολογούν την ίδια την κρατική αυθαιρεσία, καταστολή και βία.

Καθόλου	1	2	3	4	5	6	7	Απόλυτα
---------	---	---	---	---	---	---	---	---------

Δημογραφικές Πληροφορίες

Έμφυλος Αυτοπροσδιορισμός: Άντρας Γυναίκα Προσδιορίζομαι διαφορετικά: _____

Ηλικία: _____ σε έτη

Εκπαιδευτικό Επίπεδο (Έχω ολοκληρώσει):

Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο Πανεπιστήμιο Master PhD

Πολιτικός Αυτοπροσδιορισμός: _____

Ταξικός Αυτοπροσδιορισμός: _____

Είμαι/Έχω υπάρξει μέλος αντιφασιστικής οργάνωσης/συλλογικότητας: ΝΑΙ ΌΧΙ

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας.